

ბუნდოლი

ყოველთვიური ღრგანო საქ. ხვ. - დემ. : «LA LUTTE» — Revue mensuelle du
მუშ. პარტ. საზღვარგარეთელ ბიურჯო : Parti Social-Démocrate Ouvr. de Géorgie.

ფასი 4 ფრ. | პარიზი, აგვისტო 1926, № 14. Paris, Août 1926. [Prix 4 Fr.

1725
1926

ხ ა დ ე გ ი ხ ი.

1. ო რ ი წ ე ლ ი.

გვიდა ორი წელი, წელი საქართველოს აჯანყების, წელი ჩვენი ამხანაგების ცი-
ხებში დახოცვის.

ხალხი ადგა თავისუფლების მოსაპოვებლათ, თავის თავის მართველათ გამოსაც-
ხადებლათ. ამ გზით, ამ დროში მიდიოდა და მიდის ყველა სასიცოცხლო ერი, ყველა
დაჩაგრული და გამწარებული საზოგადოება. ეს შედის ბრძოლის საშუალებათა რიგ-
ში, როგორც ერთი მისი ნაწილი. ისტორიამ არ იცის ისეთი ხალხი, რომელსაც თავის
შელახულ უფლების აღსადგენათ იარაღისათვის არ მიემართოს. რამდენი ასეთი
მომენტი განვლო მაგ. საფრანგეთმა უკანასკნელ საუკუნეში აჯანყება აჯანყებას მის-
დევდა სანამ საბოლოოთ არ შექმნა თავისი სურვილის გამომხატველი წყობილება.
რამდენი ბრძოლა მისცა იტალიელთა რაზმებმა ავსტრიის მთავრობას, სამშობლოს
განსათავისუფლებლათ და აღსადგენათ? და ასე ყოველგან, ყველა ერში. მიმოიხედეთ
უკან საქართველოს წარსულში. განა ჩვენი მატინე სავსე არ არის აჯანყებებით სპარ-
სთა, თურქთა, არაბთა და სხვა უცხო მტარვლების წინააღმდეგ? განა მეცხრამეტე სა-
უკუნეში ამავე იარაღს არ მიემართეთ მრავალჯერ? და თვით ახალ დროშიაც, ცხრაას
ხუთში, უიარაღოთ დაგნებდით გამარჯვებულ მტერს?

საქართველოს უკანასკნელი ადგომა ერთი რგალია. ერთი მომენტი იმ დიდი
ბრძოლის, რომელსაც ქართველობა ეწევა საუკუნეთა განმავლობაში თავის თავის გა-
დასარჩენათ, თავის სახის შესარჩენათ. ამაში იხატება მისი სასიცოცხლო ძალა, მისი
უნარი და მხნეობა. უძრავი, დავარდნილი ხალხი—ხალხი არ არის, ის უბრალო მძო-
ვრია, სხვის საჯიჯგნათ და სათელათ შარაგზაზე დაყრილი. ამ რიცხვს არ ეკუთვნის
ქართველი ხალხი და სწორეთ ამით მოიტანა თავი დღევანდლამდე. გაჭირებით ის წე-
ლში არ იხიქებოდა და მუცლით მიწაზე არ ხოხავდა; პირიქით, სწორეთ ამ დროს
წელი იმართებოდა და მტერი ეკვეთებოდა. ეს ჩვენი ნაციონალური თვისება რუსის
მეფის ბიუროკრატიაშიც კი შეიგნო და ამიტომ ვერ ბედავდა მართველობის იმ მეთო-
დების ხმარას ჩვენსში, რასაც ხმარობდა რუსეთში. ოუსის გლეხს «როზგავდენ» რო-
გორც ცხოველს, ჩვენსას კი ხელს ვერ აკარებდენ. აი თვალსაჩინო განსხვავება ამ ორ
ხალხთა სავალ გზას შორის. ქართველი თავს არ წადებს დასაკლავათ, არ სურს დაე-
მორჩილოს სიკვდილს და როცა ასეთი ეამი უდგება—ის იფეთქებს და უბედურებას
ლახვარს მიაგებებს.

აჯანყება დამარცხდა. მაგრამ ყველა აჯანყებას გაუმარჯვია? ეს ასე არსად, არა-
სოდეს არ მომხდარა. ასე იოლი არ არის სიცოცხლისათვის ბრძოლა. მისი გზა ეკლით
არის მოფენილი, რის აკრეუა ხელის დაუხვლელტათ არ შეიძლება. თერთი ხელთათმანი
ბრძოლაში გამოსადეგი არ არის. რასაკვირველია, დამარცხებას გამარჯვება სჯობია.
მაგრამ დამარცხებული მოძრაობაც შედის სოციალური ტკივილების წამლეობაში;
ყველა ასეთ მოვლენას მოყოლია საერთო მდგომარეობის შემსუბუქება. მტერი მით
უფრო უღმობელია, რაც უფრო ითმენენ. მაგრამ თუ მოთმენის ფილა გაივსო და გა-

დმოხეტია, ის უკან იხევს და ბატონობის ახალ გზას ეძებს. ტანჯვის შემსუბუქება გამარჯვებაა, მტარჯველის ჩარჩოში ჩაყენებაც კი უღლის შემსუბუქებაა. ერთი დაკვრით ქვეყანა არ აშენდება, ერთი შენაძრევით ხალხი არ განთავისუფლდება. საჭიროა მუდმივი, შეუპოვარი ბრძოლა სხვადასხვა საშუალებებით და მეთოდებით, რომ ის გამარჯვებით დაგვირგვინდეს. აჯანყება მხოლოდ ერთი საშუალებაა, ერთი მეთოდი სხვა მრავალთა შორის, მარა აუცილებელი კი. მებრძოლი მას გვერდს ვერ შეუარს. ის ძვეს ისტორიის შუაგულში და მას ვერც ერთი, ვერც კლასი ვერ გადაახტება.

გავიღეთ მრავალი მსხვერპლი, დავკარგეთ ბევრი პოლიტიკური მოღვაწენი. მარა განა ისინი აჯანყებაში დავკარგეთ? არა, პირიქით, ბრძოლაში ყველაზე ნაკლები მსხვერპლი ვნახეთ. ლაჩარი მართველობის თვისებაა ბრძოლას გაექცეს და უიარაღოთ და ტყვეთ თავს დაეცეს. ხოლო ბოლშევიკური მართველობა ხომ ლაჩარზე ულაჩრესია. მან დახოცა პოლიტიკური ტუსალები. ასევე ჩაიდინა მან წინეთაც, ობოლადის მოკვლის გამო. აჯანყება იყო საბაბი პოლიტიკური შურისძიების. ჩვენ ვიცით მხოლოდ ერთი მაგალითი ტყვეთა დახოცვის—ეს არის პარიკის კომუნარების დახვრეტა გამარჯვებულ ლენინლის მიერ. მარა ეს ტყვენი იყვნენ მებრძოლნი, იარაღით ხელში დაჭერილნი. ბოლშევიკებმა დიდად გადააქარბეს ლენინალ გალიფის თავისი ბარბაროსობით. ქართველ ხალხს და მათ შორის სისხლის გუბებია; ხიდი აქ გაუდებელია და მათი გზა სამუდამოთ გაყრდილია.

დიან, მსხვერპლი დიდა, მარა ეს გამომდინარეობდა არა აჯანყების ბუნებისაგან, არამედ მტრის ბარბაროსობისაგან. ის ამ საშუალებით მართველობს მიუხედავად აჯანყებისა. ეს მისი სტიქიაა, მისი სული და გულია. ის უნდა დაინგრეს, რომ ხალხი აღსდგეს. ამ მსხვერპლმა გააკაჟა ქართველი ხალხი, გაუძლიერა მტარვალთა სიძულვილი; ხოლო სულდაბალნი დააშინა და მტარვალთა ბანაკში გადაისროლა. ამათი მრწამსი ასე გამოხატა ერთმა მობოლშევიკო მწერალმა: «კვდარ ლომს ცოცხალი კატა სჯობია» (ჯაყოს ხიზნები). მოკლე ჭკუის ხალხი გადაბარგდა კატებისაყენ და მათ ელაქუცებიან. ამ ვაჟბატონთ დაავიწყდათ, რომ ლომი კვდარიც ლომია და მისი ერთი ფაფარი ყველა კატას სჯობია. მხოლოდ გზადანბნულს შეუძლია იფიქროს, რომ სახელოვან კვდარს ბოროტი ცოცხალი სჯობია. განა იუდამ აჯობა ქრისტეს? განა ინკვიზიტორებმა გაიმარჯვეს გალილეიზე, ივანე გუსზე და მრავალ სხვა მათ მიერ მოკლულ დიდებულ ადამიანებზე? განა კ. სულაქველიძემ აჯობა ნ. ხომერიკს? დაცემის მოციქულებს არასოდეს არ გაუმარჯვია აღორძინების მოციქულებზე. «სჯობს სიცოცხლესა ნაძრახსა სიკვდილი სახელოვანი».

თავდადებულნი ბრძოლაში იხოცებიან—ეს ძველი ამბავია, ლაჩარნი ნაცარქექით რჩებიან—ესეც ძველის ძველია. ჯერ კიდევ ჰომერიდან ვიცით: «აღარ არის დიდი პატროკლი, ცოცხალია საძაგელი ტერზირი!» როგორც პატროკლის სისხლი გახდა თავდებათ მტერზე მისი მეგობრების და მისი ერის გამარჯვების; ისე ჩვენი დაღუპული პატროკლები ჩვენი გამარჯვების თავდებია. ამ განაჩენს ვერ გაექცევა მტარვალნი.

ორი წელი, წელი დაუფიწყარი და მუდამ სასოვარი, სამარადისოდ აღბეჭდილია ქართველი ხალხის გულში და მას ის მუდამ მოიგონებს მოწინებით და თაყვანისცემით.

2. რ ა შ ი ა ს ა ქ მ ე ?

რა შია საქმე? რატომ ასე ირღვევა მტარვალთა ბანაკი, რა აფორიაქებს და აშფოთებს რუსეთის კომუნისტურ პარტიას და მას ყოფს მრავალ ერთი მეორის მოწინააღმდეგე ჯგუფებათ?

საქმე სწორედ იმა შია, რაც ჩვენ ჯერ კიდევ «საბჭოთა წყობილებაში» გამოვთქვით და, შემდეგ, ბ-ბის უკანასკნელ ყრილობამ მათემატიკური სისწორით დაამტკიცა. მათ უტყვევლათ სუბიექტიურათ ოქტომბრის გადატრიალება პროლეტარულ რევოლიუციით მიაჩნდათ, თუმცა ნამდვილათ, ობიექტიურათ ის იყო რევოლიუცია შუათანა კლასების—მეშჩანების, სალდათების, მხელებების, გლეხების—ერთი სიტყვით

ყველა წინაკაპიტალისტური წვრილბურჟუაზიული და დეკლასიური ელემენტების. და ვინაიდან მდგომარეობა ქმნის შეგნებას, ბ-ბი იძულებული გახდნენ ბოლოს და ბოლოს წვრილი ბურჟუაზიული მდგომარეობა იდეოლოგიურათაც დაეკანონებიათ და მით სუბიექტიური და ობიექტიური ურთიერთობა შეერთებიათ. და აი, ეს მოიმოქმედეს მათი პარტიის მე-14 ყრილობაზე. აქ მიღებულ ნაციონალურ-მეშჩანურ სოციალიზმმა აღაშფოთა ბ-ბის ერთი ნაწილი, მათი ძველი იდეოლოგიები და წინამძღოლნი და მისცა დასაბამი განხეთქილებას. ეს განხეთქილება არ არის დროებითი და წარმავალი; ის ეხება ძირითად საკითხებს, აგებულია სრულიად სხვადასხვა შეურიგებელ დებულებებზე და ამიტომ უნდა გათავდეს პარტიის დარღვევით და მასთან ერთად საბჭოთა წყობილების დანგრევით.

რა დებულებებია ეს?

კომუნისტური ბატონობის პირველი ხანა წარმოადგენდა კიდევ ერთ მთლიან წყობილებას. ფული არ ფულობდა, მუშა ჯოხს ქვეშ მუშაობდა, აღებ-მიცემობა და წაჩმობა თითქმის აღარ იყო, ყველა კლასი თავის ხელობაზე და საცხოვრებელ ადგილზე მიკრული, მისვლა-მოსვლა და რკინის გზები მექთი, ვისაც ორი პერანგი ქონდა ერთი სხვისთვის უნდა მიეცა—ერთი სიტყვით ნამდვილი პრიმიტიული, ველური კომუნისმი გამეფდა. ყოველ შემთხვევაში, თუ ეს კომუნისმი არაა, ბურჟუაზიული საზოგადოების უუკუველი დარღვევაა. კაპიტალიზმის მამოძრავებელი კანონები გაუქმდა, მისი ჩარხი გატყდა და მით საერთო არევე-დარევე ანტიკაპიტალისტურ სისტემათ გადაიქცა. სოციალური საფუძველი და პოლიტიკური ზედნაშენი ერთი მეორეს ავსებდა. ეს დაბეგრული და დაბმული ხალხი მხოლოდ ტერორით და ძალადობით მორჩილებდაში რჩებოდა. ამ მდგომარეობით ადფრთოვანებული კომუნისტები ერთ მთლიან ფრონტს წარმოადგენდნენ და დიდათ კმაყოფილნი ხელიხელ ჩაკიდებულნი პარპაშობდნენ. მაგრამ მოულოდნელათ მათ თავს მეხი დაეცათ, კრონშტატის აჯანყებამ იფეთქა. შემინებულმა ხელისუფლებამ უცებ იცვალა ფრონტი და დიდის ზეიმით გამოცხადებული კომუნისტური რევოლუციუა დრომოქმულ სამხედრო კომუნისმით გამოაცხადდა. კაპიტალიზმის ძირითადი კანონები აუშვეს, ნები შემოიღეს. აი ამით იწყება ის საშინელი ტრალიკული მდგომარეობა, რომელშიაც პარტია ჩავარდა და რის მსგავსი არც ერთ პარტიას და არც ერთ სახელმწიფოს არ განუტლია.

2990

და მართლაც, რაკი კაპიტალისტური საზოგადოების ძირითადი კანონები ამუშავდა, ცხადია, მისი ბუნების და ლოდიკის თანახმად უნდა მოეწყოს მთელი იურიდიული და პოლიტიკური დამოკიდებულებაც. აი აქ ჩადგა საბჭოთა მართველობა და არ ანებებს რუსის საზოგადოებას ამ ბუნებრივ განვითარებას. იბადება მთელი რიგი დაუძლეველი კონფლიქტებისა.

კონფლიქტი პირველი: კაპიტალიზმის მთავარი საფუძველი—საქონლის კეთება დაშვებულია, სამაგიეროთ არ არის დაშვებული ამ საფუძველის მიუცილებელი შედეგ—საქონლის თავისუფალი გაცვლა-გამოცვლა. აქ დგება მთავრობა და აღებ-მიცემობას თავის დეკრეტებს უმორჩილებს. ეკონომიური კანონების ალაგა იქერს კრემლის «კანონები». ანუ მარქსის სიტყვით რომ ვთქვათ «ნაწარმოები უნდა იქნას გაკეთებული, როგორც საქონელი, მარა მისი გაცვლა არ უნდა მოხდეს როგორც საქონელი». (იხ. «კრიტიკა პოლიტიკურ ეკონომიის»). აქედან—

კონფლიქტი მეორე. საქონელი მზადდება მხოლოდ იმ შემთხვევაში თუ მისი დამუშავება სახიროა, ე. ი. თუ მას ბაზარი აქვს და ფასი ხელსაყრელია. ამ საქმის ერთად ერთი რეგულიატორია კონკურენცია მყიდველ და გამყიდველთა შორის. თუ საქონელს ფასი არ აქვს ან მისი მოთხოვნილება არ არის, მისი წარმოება ჩერდება და სხვა მუშაობა იწყება. ამით კაპიტალისტურ ხაოსში სისტემა დგება. საბჭოთა სამეფოში კი თავისუფალი კონკურენცია უარყოფილია, «სწორი ფასების» საქონელზე დადება და «სამართლიანი» გაცვლა-გამოცვლა ხელისუფლების მთავარი საზრუნავია. საქონლის ფასი წესდება არა თანახმად მასში ჩადებულ სამუშაო დროსა და ბაზრის პირობებისა, არამედ «დეკრეტით», სახელმწიფო ბრძანებით. ამანართ, საბჭოთა წყო-

ბილება აუქმებს საქონლის წარმოების ძირითად კანონებს, მარა ამასთანავე არ აუქმებს არც საქონელს, არც მის წარმოებას და გაცვლა-გამოცვლას.

კონფლიქტი მესამე. ვაჭრობა და წარმოება სახელმწიფოს მონოპოლიაა, მარა მას არ ძალუძს ეს მონოპოლია მართო გაინადლოს და ნებას რთავს მოქალაქეს აწარმოვოს წვრილმალი ვაჭრობა და წარმოება. მას ესაპირობება ბევრი საქონელი, რაც მეტია მით უკეთესია. მარა ამავე დროს ის ართმევს მწარმოებელს ყოველგვარ სტიმულს წარმოებისას, ვინაიდან ის ართმევს თავისუფალ ბაზარს. წარმოების კრიზისი ქრონიკულია. ამ კონფლიქტის შესასუსტებლათ ბოლშევიკები მოდიან აუარებელი ციფრებით ხელში, სადაც გამოთვლილია რამდენი საქონელი და რა ზომის დამზადდება. რა ფასები დაწესდება, რა მოთხოვნილება დაიფარება—ერთი სიტყვით მთელი გროვა რეგლამენტაციებით და სტატისტიკური უტოპიებით. აქ ისინი პირწმინდათ იმეორებენ როდბერტუსის პლანებს, რომელიც ითხოვდა სახელმწიფოს მიერ ფასების დაწესებას და ბაზრის ხელმძღვანელობას. ამაზე ენგელსი შენიშნავს:

«კი, მარა რა გარანტია გვაქვს, რომ უუქველათ დაიმუშავებენ საჭირო რაოდენობას თვითეული ნაყოფისას, რომ ჩვენ არ დავგაქვდებოდა არც პური, არც ხორცი, მაშინ როდესაც შაქარი და ჭარხალი ბევრი იქნება, არაყით ქვეყანა აივსება, ხოლო შარვალის საძებარი გვექნება, მისი ფლაკები კი ათასობით შემოგვექვდეთ. ამის პასუხათ გახარებული როდბერტუსი გადაგვიშლის თავის უებარ დაეთარს, სადაც ზედმიწევნით აღნიშნულია ცხრილი თვითეული გირვანქა შაქარის, თვითეული ბოქვა არაყის...» და სხ. და სხ. »)

განახორციელეს რა ასე ჩინებულათ როდბერტუსის პლანები, ბოლშევიკებმა მოგვეცეს სწორეთ ის შედეგები, რაზედაც ენგელსი ათითებს: საქონლის ნაკლებობა და არეგ-დარევა.

კონფლიქტი მეოთხე. კაპიტალიზმის მთავარი საძირკველი და მისი სულის ჩამდგმელია პროლეტარიატი, ე. ი. არსებობა დასაქირავებელი მუშათა კლასისა. საბჭოთა წყობილებას ასეთი კლასი ყავს, მუშას ქირაობს და ზედმეტ ღირებულებას იღებს. პროლეტარიატი აქაც ისე იყვლიფება, როგორც ყოველგან, თუ არა მეტათ. მაგრამ ამავე დროს მას არ აქვს უფლება გაფიცვის, თავისუფალი ასოციაციის, ბრძოლის, ქირის სურვილისამებრ მოთხოვის—ერთი სიტყვით «პროლეტარულ სახელმწიფოში» პროლეტარიატი აყრილია მუშურ უფლებას. მუშა ვალდებულია ირიცხებოდეს მთავრობის მიერ მოწყობილ ორგანიზაციაში და იღოს ხელფასი მთავრობის მიერ ნებადართული. პოლიტიკური ბრძოლის მაგიერ მუშათა შორის გამეფდა პოლიტიკური დემორალიზაცია.

კონფლიქტი მეხუთე. კაპიტალისტური განვითარება მიმდინარეობს წვრილი კაპიტალის სხვილათ გადაქცევით. პატარა ეკონომიკის დიდ ეკონომიკათ გაფართოვებით, ზრდის ბუნებრივი კანონის თანახმათ. ბოლშევიკები სცნობენ რა წვრილი კაპიტალის და წვრილი ბურჟუაზიის არსებობას. ებრძვიან მათ ბუნებრივ ზრდას—სხვილათ განდომას და სხვადასხვა საშუალებებით მათ აყინებენ ერთ დაბალ დონეზე. წვრილი მაწარმოებელის სიძულვილი მისი მოქიშვე სხვილი მაწარმოებელისადმი მათ გამოაცხადეს სახელმწიფო დოგმათ, «უეშმარიტ სოციალიზმათ». საწარმოვო ძალის განვითარებას და მათ შორის ბრძოლა გაჩაღებულია.

კონფლიქტი მეექვსე. მათ წამოაყენეს ლოზუნგი «ქვეყნის ინდუსტრიალიზაცია», ე. ი. სამრეწველო განვითარება. მარა ამ პროცესის მთელ საფუძველს ისინი იმავე დროს ანგრევენ. ინდუსტრიალიზაცია ყოველგან ერთი გზით წარმოებს—მთელი საზოგადოების, მთელი ხალხის დახმარებით. ბანკებში ფულის შენახვით თუ პირდაპირ აქციების ყიდვით. ეს საზოგადო ეკონომიური განვითარებაა საზოგადოების ზურგით და ხარჯით. აქედან იზადება სოციალიზმის მოთხოვნილება—მრეწველობის განსაზოგადოება. მისი პატრონისათვის ჩაბარება. საბჭოთა წყობილებაში კერძო პირი გა-

) იხ. მარქსის «ფილოსოფიის სილატაკის» წინასიტყვაობა.

ლატაკებუღია, საზოგადოება ღარიბია, ბანკები ხელისუფლების შემყურეა, მრეწველობის განვითარება საზოგადოების დახმარებით შეუძლებელია. ბოლშევიკები ღამობენ ეს ეკონომიური კანონი დაფარონ თავისი საკუთარი «კანონით»—ინდუსტრიალიზაცია სახელმწიფო ბიუჯეტის საშუალებით! ამ სიბრძევეში ჯერ არ მისულა არც ერთი ხელაღებული უტოპისტი. სამრეწველო აღორძინება და კერძო პირთა ქონების განადგურება ორი შეურიგებელი მოპირისპიერ მოვლენაა. ისინი ერთმანერთს ძირბუღიანათ უარყოფენ. სამრეწველო ნაცარქექიობა ბოლშევიკების ხვედრია.

ერთი სიტყვით, საითყენაც უნდა გაიხედოთ ბოლშევიკების სამეფოში, ყოველგან ეკონომიურ წინააღმდეგობათა ქსელია, რომელშიაც ისინი ზიან და მის ქსოვს განაგრძობენ.

რატომ, რით აიხსნება ეს საოცარი მოვლენა? მხოლოდ ერთი მიზეზით: გაბატონებული შუათანა კლასების, წვრილი ბურჟუაზიული ეკონომიკა, იწვევს ბოლშევიკების იდეოლოგიაში წვრილ-ბურჟუაზიულ ილიუზიებს და ამის შესაფერ სოციალურ პროექტორობას. ეს ხანა განვლო ყველა ერმა. გასული საუკუნის მეორეოცე წლებში პრუდონი საფრანგეთში, გრეი ინგლისში, შემდეგ როდბერტუსი გერმანიაში სწორეთ ასეთი ხელოვნური ზომებით ღამობდენ კაპიტალიზმის შეჩერებას და «სამართლიანი» წყობილების დამყარებას. *) ყველა ესენი ბოლშევიკებივით კაპიტალიზმის ზრდაში ხედავდენ მხოლოდ ბორბტებას და ვერ ამხნევდენ მის რევოლიუციურ ძლიერებას. შეუძლებელია ამ პროცესის კარგი მხარე დასტოვო. ხოლო ცუდი თავიდან მოიცილო. ორივე ეს ერთმანეთზე არის გადაბმული, ერთი მეორეს იწვევს, ერთმანერთს ებრძვის და ბოლოს ამ მოძრაობიდან ახალი უმაღლესი პროცესი იბადება. აი ეს მარქსისტული დიალექტიკა ვერ გაიგო რუსეთის ნაროდნიკებმა და ბოლშევიკებმა და ჩარჩენ მეშხანურ უტოპიაში.

და აი მოხდა სასწაული, ბოლშევიზმის ცნობილ ღიდერებმა შუბლი მიახეთქეს მთელ ამ წინააღმდეგობათა კედელს და დაეკედენ მის შესაძლებლობაში. ზინოვიევის კამპანია ახლა მიხვდა, რომ მისი პარტია ჩაიფლა წვრილბურჟუაზიულ ჭაობში და მოინდომა მისი იქიდან ამოყენა. რა გზით, რა საშუალებით? უკან, ლენინის კომუნიზმისაკენ დაბრუნებით? თეორიულათ ეს იქნებოდა გაწყვეტილი ლოლიკის გამთელება, ბურჟუაზიული წარბოების მოშლა და მით დარღვეული სოციალური წონასწორობის აღდგენა. მარა პრაქტიკულათ, რეალურათ ეს ყოველად შეუძლებელია და არა მგონია ზინოვიევის პოზიცია ასეთი ბრძეველი იყოს. დღევანდელი ისტორიული მომენტი სრულიად არ გავს ოქტომბრის მომენტს. მაშინ არსებობდა დასარღვევი და დამრღვევი კლასები. თავად-აზნაურობას და ბურჟუაზიას დაეტაკა ხალხი, დაანგრია და მათი ქონება დაირიგა. ამქამათ დასარიგებელი აღარაფერია, გარდა წვრილი მწარმოებლის მცირე ქონებისა. ვის შეუძლია მას ეს წართვას როცა დღეს თვითონ ის არის გაბატონებული. მისთვის ამ ეკენის შემბმელი აღარ მოიპოვება. მართალია ნეპმანებს ხანდინან აქეთ-იქით ასახლებენ. მარა ამით სრულიად არ ირყევა მათი ეკონომიური საფუძველი—წვრილი კაპიტალისტური წარბოება და აღებ-მიცემობა. ერთათ-ერთი დასარღვევი ელემენტი—თვით საბჭოთა წყობილება, მისი ეკონომიკა და პოლიტიკა, მარა ამ ძეხვს ზინოვიევის კატა არ უთვალთვალებს. ოპოზიციის სურვილია რეფორმა არსებული წყობილების ფარგლებში. ამ სფეროში ერთათ-ერთი სერიოზული წინადადებაა წამოყენებული ოპოზიციის მიერ—ეს არის ეკონომიური გეგმომონის წვრილი ბურჟუაზიიდან პროლეტარიატში გადმოტანა, რასაც («ტროცკიზმი») ეწოდება. ამით ისმება ძირითადი სოციალური საკითხი—კლასთა ახალი ურთიერთობის დამყარება და წვრილ მწარმოებელთა პროლეტარიატისათვის დამორჩილება. ეს მთელი ბოლშევიზმის რევიზიაა. ეს ერთათ ერთი გზა სოციალისტური სახის შესარჩენათ საბჭოთა წყობილებაში. შესაძლებელია კი ეს?

წვრილი მწარმოებლის და პროლეტარიატის სოციალური მდგომარეობა სრულ-

*) იხ. მარქსის დასახლებული თხზულება პრუდონის წინააღმდეგ.

ლიად არ გავს ერთმანეთს. პირველი ხელისუფლებისაგან ეკონომიურათ დამოუკიდებელია, ის ითხოვს მხოლოდ—ხელს ნუ მიშლით, მაცალეთ მუშაობაო. ის თვით ირჩენს თავს და არჩენს სახელმწიფო აპარატებს. პსიხოლოგიურათ და მორალურათ ის მაგარი და მტკიცეა, ბოლშევიკურ ექსპერიმენტებს არ ემორჩილება. სულ სხვა პირობაშია ჩაყენებული პროლეტარიატი. ის პირდაპირ ხელისუფლებაზეა დამოკიდებული, მისგან იღებს ულუფას, ქირას და დახმარებას. ის მისი ჯარია ეკონომიურათ და აქედან პოლიტიკურათ სავსებით დამორჩილებული. ამიტომ მთავრობას ადვილათ შეუძლია ის თავის მიზნებისათვის ამუშაოს და გამოიყენოს მსგავსათ ცეზარისა, რომელიც პლებს არჩენდა და აძახებდა—გაუმარჯოს ცეზარს.

ამაირათ, საბჭოთა სოციალურ შენებაში მუშას და წვრილ მწარმოებელს უკავია ორი მოპირდაპირე ადგილი. ერთია ხელისუფლების შინაყმა, მეორეა დამოუკიდებელი. ამავე დროს სახელმწიფოს მთავარ საარსებო წყაროს იძლევა უკანასკნელი, როგორც გადამხდელი, მომხმარებელი და მუშტარი. თვით მრეწველობა, რომელშიაც ჩაბმულია პროლეტარიატი, სულდგმულობს მხოლოდ მთავრობის სუბსიდებით და მფარველობით, ე. ი. იმავე გადამხდელის ჯიბით. აქედან დაიბადა ანტაგონიზმი სოფელს და ქალაქს შორის. გლეხის წარმოდგენაში მუშა მეტს იღებს. ვინემ აკეთებს, ვინაიდან მისი გაკეთებული უსაშველოთ ძვირია და ხელმიუწვდომელი. თუმცა ამაში მთავარი დამნაშავეა ხელისუფლების უილაჯობა, მისი მოხელეების მტაცებლობა, მრეწველობის მონაპოლია და სხ., მარა ეს არ სცვლის მუშის მდგომარეობას—მისი ნამუშვიერი ძვირია, გლეხის იაფია. ამით პროლეტარიატის გეგემონიის ორივე საფუძველი—ნივთიერი და სულიერი—დანგრეულია და მისი აყენება არსებულ წყობილებაში შეუძლებელია.

პროლეტარიატის გეგემონია წვრილ მწარმოებელზე უქვეველი თავდება სოციალიზმის გამარჯვების. მარა ამისათვის საჭიროა მთავარი პირობა: ორივე ეს კლასი ერთი მტრისაგან იყვლიფებოდეს და ამით ბუნებრივათ ერთ მეტრძოდ რაზმს ადგენდეს. ასე არის კაპიტალისტურ ქვეყნებში. რუსეთში გაბატონებულია არა ბურჟუაზია, არა კაპიტალისტური ურთიერთობა, არამედ წვრილი ბურჟუაზია და მამასადამე არ არის ძალა მისი მუშებთან შემავრთებელი. ერთათ-ერთი მტერი ამ ორივე კლასისა არის ხელისუფლება და რომ პროლეტარიატი მას ებრძოდეს, გლეხებს და მთელ საზოგადოებას გაიყოლიებდა. აქ ის მართლა გეგემონის როლში გამოვიდოდა, ამ სიტყვის სულ სხვა შინაარსით, ვინემ მასში ტროცკისტები დებენ. ამათი მიზანია მუშის გეგემონია წვრილ-ბურჟუაზიულ ჩარჩოში! ერთ უტოპიას ებრძვიან მეორე უტოპიით.

უქვეველია ოპოზიციის მთავარი დებულება—მუშის უსაშველო ყვლეფა—მართალია. საბჭოთა არტილერია დღეს ამუშავებულია პროლეტარიატის წინააღმდეგ. მას ამტყუნებენ სიხარმაცეში, გლახათ მუშაობაში, ლოთობაში და მრავალ სხვა ცოდვებში. უკანასკნელი ყრილობა ტარიფების და შრომის განყოფილებათა დაწესებულებების წმინდა ანტიმუშური იყო. მაგრამ როგორ სურს ეს მოაგვაროს ოპოზიციას? საბჭოთა მთელი მრეწველობა დაყრდნობილია მუშის მაჯაზე. რუსის მუშის ევროპიული პირობები მოითხოვს ევროპიულ სამრეწველო პირობებს. ხელისუფლება მოკლებულია სამრეწველო თანხებს, ძირითად კაპიტალს და ამავე დროს იძულებულია აკეთოს საქონელი; რას უნდა დაეყრდნოს თუ არა სამუშაო ძალას, რაც მას უკანტროლოთ ხელში ყავს და საითყენაც სურს, იქით მიაბრ-მოაბრუნებს. ტეხნიკური განვითარება, ახალი მანქანების შემოღება, ჰექანიკური ძალის გამოყენება, ერთი სიტყვით სამრეწველო აღორძინება საჭიროებს ევროპიულ პირობებს. მართველობა უბრუნდება პრიმიტიულ კაპიტალიზმს, როცა წარმოების მთელი სიმძიმე მუშას აწვა კისერზე. ოპოზიცია ამბობს—დაადვიეთ საქონელს მეტი ფასი და მუშის მიუშატეთო. ეს იქნებოდა მთელი საზოგადოების, ასი მილიონი გლეხის გადაკიდება და მით საბჭოთა წყობილების წინააღმდეგ ახმედრება. ამ წყობილების არსებობა მოითხოვს პროლეტარიატის გაყვლდას და მისი წვრილი ბურჟუაზიის სამსახურში ჩაქერას. ეკონომიურათ ხომ ის სრულიად შეუძლებელია. ორშაურთან ჩითს რომ ორი მანეთი დაადვათ, ეს არ

ნიშნავს რომ ის მართლა ორი მანეთის ღირებულებისაა. მისი ღირებულება ისახლავება მასში ჩადებული შრომით და უნდა გაიცვალოს შესაფერ კვევიალენტზე. შეიძლება ორშაურაიანი საქონელი მართლა გაყიდოთ ორ მანეთით დეკრეტით, მარა იძულებული იქნებით ორშაურაიანი პური ორმანეთითვე იყიდოთ ან და სულ ვერ იშოვოთ. გამოვა, რომ თხა იყიდეთ, თხა გაყიდეთ, მოსაგები ვერა ნახეთ.

ამ სახით, თუ ოპოზიციის მთავარი დებულება არსებულ წყობილებაში განუხორციელებელია, სამაგიეროთ ის უეჭველათ სასარგებლოა. ის ებრძვის გამეფებულ წვრილბურჟუაზიულ იდეოლოგიას და აყენებს პროლეტარულ საკითხს. ის გამოდის თანამედროვე კლასის ქომაგათ და მას უპირდაპირებს ძველ მემჩანურ-გლეხურ «შინაყმათ ხროვას». როცა მუშათა კლასი ამ მხრით დაიძვრება, როცა ის შესძლებს თავი დააღწიოს პოლიტიკურ ინერციას და აქტიურ ასპარეზზე გამოვა, მაშინ თვით მდგომარეობა უკარნახებს იმ ერთათ ერთ გამოსავალს, რომელიც არსებობს—საბჭოთა ეკონომიკის და პოლიტიკის გაუქმებას და საერთაშორისო ოჯახში შესვლას.

ახლა ცხადია, რა არღვევს და რა აშფოთებს რუსეთის კომუნისტურ პარტიას. ის იძულებული ვახდა შემოეღო კაპიტალისტური წარმოება, მარა ამასთანავე მოინდომა ისტორიის მოტყუება, უღმობელ ეკონომიური კანონების დეკრეტებით დამორჩილება, ნამდვილი მსვლელობის ალაგას თავისი საკუთარი მსვლელობის ჩაყენება. პრინციპების ცხოვრებიდან გამოყვანის მაგიერ ცხოვრების პრინციპებიდან გამოყვანა, ისტორიულ აუცილებლობის ალაგას თავისი საკუთარი სურვილების გამეფება— ერთი სიტყვით წყლის აღმა წაყვანა და ზედ ფეხით გაჩერება. და რადგანაც შეუძლებელს ვერაინ შესძლებს, ეს მეპროექტენი მკიან შესაფერ ნაყოფს—ირღვევიან და კოტრდებიან. საკმარისია მათ იცნან ისტორიის რეალური მიმდინარეობა, გამოეთხოვონ თავიანთ უტოპიას, რომ პარტია დანაწილდეს თავის ბუნებრივ ნაწილებათ—სოც. დემოკრატებათ, ნაციონალისტებათ, ფაშისტებათ და ანტისემიტებათ. რამდენათ ოპოზიცია აჩქარებს ამ პროცესს, იმდენათ ის პროგრესიულ და რევოლუციურ როლს თამაშობს...

ნ. კ.

კ ე ტ ე მ ა ნ დ რ ო ნ ი კ ა შ ვ ი ლ ი ს პ ი რ ვ ე ლ ი ხ ი ტ ვ ა

«დამოუკიდ. კომიტეტის» პრეფესორ წარმოთქმული თვლითში, 22 ივლისს 1925 წ. »

თავმჯდომარე: ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილთ. თქვენი სოციალური მდგომარეობა?

ანდრონიკაშვილი: ინტელიგენტი.

თავმჯდომარე: თქვენი წოდება?

ანდრონიკაშვილი: უფლება აყრილი თავადი მეფის თვითმპყრობელობის დროს. ორჯერ ვიყავი მიცემული პასუხისგებაში პოლიტიკურ საქმეებზე; სასამართლო პალატამ მომიხსაჯა სამუდამო გადასახლება ციმბირში, ამყარა თავადობა და ყველა მასთან დაკავშირებული პრიველეგიები.

თავმჯდომარე: საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლების დროს ყოფილხართ მიცემული პასუხისგებაში?

ანდრონიკაშვილი: პასუხისგებაში არ ვყოფილვარ, მხოლოდ იზოლიაციის წესით ვიყავ დაპატიმრებული ერთი წლით 1921-1922 წ.

თავმჯდომარე: რომელ პოლიტ. პარტიას ეკუთვნით და რომელ წლიდან?

ანდრონიკაშვილი: საქართველოს სოციალდემოკრატიულ მუშათა პარტიას 1902 წლიდან.

ჩვენ ხელთ არის სტენოგრაფიული ანგარიში «დამოუკიდებლობის კომიტეტის» პროცესზე წარმოთქმულ მთავარ სიტყვების. ვეცდებით შემდეგ ნომრებში მოვათავსოთ აჯანყების სხვა მეთაურების სიტყვებიც.

რედაქცია.

თავმჯ.: რომელ წლიდან ითვლებით ცეკას წევრათ?

ანდრონ.: მოქალაქე თავმჯდომარე, მე ვთხოვდი უზენაეს სასამართლოს მომცეს საშუალება მოვასწავო მას აჯანყების ისტორია და შევეცხო იმ მიზეზებს, რომლებმაც გამოიწვიეს ეს აჯანყება.

თავმჯ.: ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილო, თქვენ უკვე მოისმინეთ უზენაეს სასამართლოს დადგენილება, რომ დაკითხვის დროს ბრალდებულებს აქვთ უფლება შეეხონ მხოლოდ ფაქტიურ მხარეს იმ ბრალდების, რომელიც მხოლოდ მათ წინააღმდეგ არის წამოყენებული. ახსნა-განმარტებას კი იგინი მისცემენ თავიანთ უკანასკნელ სიტყვაში.

ანდრონ.: დიახ. მე მახსოვს უზენაეს სასამართლოს განმარტება ჩვენების მიცემის შესახებ. მაგრამ მე ვთხოვ სასამართლოს ჩემთვის დაუშვას გამონაკლისი. ამას ვასაბუთებ შემდეგი მოსაზრებით: მე მბრალდება აჯანყების სათავეში დგომა და ხელმძღვანელობა, ამიტომ უზენაეს სასამართლოსთვის, სადაც ბრძანდებიან ორი სახალხო მსაჯული, საქირთა და აუცილებელიცაა მოისმინოს ჩემგან ბრალდებულთა უკანასკნელ სიტყვამდე დაწერილებით ახსნა-განმარტება იმ პირობების, რომელშიაც ჩაისახა იდეა აჯანყებისა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენათ, აგრეთვე იმ მიზეზების და მოტივების, რომლითაც იყო გამოწვეული ეს აჯანყება. ეს აუცილებელიცაა მხარეებისათვის, ვიდრე შეუდგებიან კამათს, განსაკუთრებით დამცველთათვის, რომელთაც არ ქონდაც დრო საფუძვლიანათ გაცნობოდენ საქმეში დაგროვილ დიდ მასალას. ამას გარდა ჩვენს საქმეს აქვს განსაკუთრებითი პოლიტიკური ხასიათი, და მომეცით უფლება ამ მხარეს შევეხო, გავაშუქო, მით უმეტეს, რომ ამას მოითხოვს კომუნიტური პრესა და მუშათა წრეები. ერთი განსაზღვრული მუშათა წრე გახ. «ხალ გზის» სახით პირდაპირ მისვამს მე, კოტე ანდრონიკაშვილს, როგორც სოციალისტს, შეკითხვას: თუ რამ მაიძულა აჯანყების მოწყობა, როდესაც იგი მიმართულია მუშთა ინტერესების წინააღმდეგ.

თავმჯ.: ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილო, თუ ეხლა მოგეცით ახსნა-განმარტების უფლება, იცოდეთ რომ თქვენ მოგესპობათ უკანასკნელი სიტყვა.

ანდრონ.: თანახმა ვახლავართ, რომ ეს ჩემი სიტყვა იყოს პირველი და უკანასკნელიც.

(უზენაესი სასამართლო მცირე თათბირის შემდეგ ადგენს მიეცეს ანდრონიკაშვილ სიტყვა ისე, როგორც ის მოითხოვს, და იმავე დროს სხდომას სწყევტს 10 წუთით. სასამართლოს სხდომა ხელმეორეთ იხსნება და სიტყვა ეძლევა ანდრონიკაშვილს.)

ანდრონ.: მოქალაქე მსაჯულნო, საბრალმდებლო დასკვნა, როგორც თქვენ მოისმინეთ, იწყება ანტისაბჭოთა პარტიების ფრანკის ისტორიით, ამასთან ისე, თითქოს ქართველი პოლიტიკური პარტიები დღიდან საქართველოს ოკუპაციისა პირდაპირ გადავიდენ შეტევანზე საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ. ეს კი არ შეეფერება სინამდვილეს. ამას გარდა საბრალმდებლო დასკვნის ორი მესამედი აგებულია სისხლის სამართლის ბოროტ მოქმედებანზე, რომელიც თითქოს ჩაუდენიათ პოლიტიკურ პარტიებს და დამოუკიდებლობის კომიტეტს. უნდა მოვასწავოთ, რომ ეს წმინდა სისხლის სამართლის ბრალდებანი პირდაპირ ყურით მოთრეულია ამ წმინდა პოლიტიკურ პროცესზე.

თავმჯ.: (ხარით აჩერებს და შენიშნავს). ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილო, თქვენ უკვე აძლევთ თქვენ სიტყვას არა სასურველ მიდრეკილებას, თქვენ აკრიტიკებთ დასკვნას და კამათის ხასიათს აძლევთ.

ანდრონ.: სრულიადაც არა, არავითარ კამათს არ ვეწევი, მოქალაქე თავმჯდომარე! საბრალმდებლო დასკვნა ისეთ მიძიმე და სრულიად დაუმსახურებელ ბრალდებას გვიყენებს მე და ამ სკამებზე მჯდომ ბრალდებულებს, რომ არ შემძლია არ შევეხო ამ მხარეს და არ გაგაცნოთ ნამდვილი ისტორია, რათა იქონიოთ ნათელი და სწორი წარმოდგენა, და ჩვენ კიდევ ავიცილოთ თავიდან ის ტერორისტული აქტები, ექსპროპრიაციები, შანტაჟისტობა, ჯაშუშობა და სხვა, რასაც თავზე გვახვევს სახელმწიფო ბრალმდებელი.

თავმჯ.: ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილო, მე მაინც ვერ მოგცემთ უფლებას განაგრძოთ თქვენი სიტყვა ამ ხასიათის.

ანდრონ.: მე გამოვსიტყვებ მწუხარებას, რომ სასამართლო მზლუდავს—მიუხედავთ იმისა, რომ დაადგინა მომცეს თავისუფალი სიტყვის თქმის ნება.

თავმჯ.: თქვენ არავინ გზღუდავთ, მხოლოდ შეეხეთ საქმის ფაქტიურ მხარეს.

ანდრონ.: თუ მხოლოდ ფაქტიურ მხარეებზე მომიხდება ლაპარაკი, მე ვამჯობინებ უარი განვაცხადო მოცემულ სიტყვაზე, ვინაიდან აჯანყებას, როგორც ფაქტს, მე ვკისრულობ, მაშინ როდესაც ჩემთვის, აგრეთვე სასამართლოსთვის, ინტერესს წარმოადგენს აჯანყების გამომწვევი მოტივები და მიზეზები. თქვენ, მოქალაქე თავმჯდომარე, როდესაც მოწმეებს უხსნიდით მათ მოვალეობას, სხვათა შორის ბრძანეთ: «იცოდეთ, რომ ეს პროცესი წარმოადგენს ისტორიულ-პოლიტიკურ პროცესს და ამიტომ თქვენ მოვალენი ხართ სთქვათ სრული სიმართლე და არაფერი არ დამალოთ». სრული ჭეშმარიტება ბრძანეთ, მეც მინდა სწორეთ ამ პოლიტიკური მხრივ მივუღდე საქმეს.

თავმჯ.: განაგრძეთ.

ანდრონ.: მე დავიწყებ რუსეთისგან ამიერ-კავკასიის ჩამოშორების და დამოუკიდებლობის მიზეზების გარკვევას.

თავმჯ.: (აჩერებს ხარით და შენიშნავს): ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილო, მე მაინც იძულებული ვარ შევაჩეროთ; ამიერ-კავკასიის არა აქვს არავითარი კავშირი საქმესთან; თქვენ ილაპარაკეთ თქვენს აჯანყებაზე. (ანდრონიკაშვილი ერთხანს გაჩერდება, ყოყმანობს და შემდეგ, გამოსთქვამს რა მწუხარებას, რომ თავმჯდომარე არ იძულება სიტყვის თავისუფლებას, განაგრძობს).

ანდრონ.: დღეს არც ერთი პასუხისმგებელი კომუნისტი აღარ იმეორებს იმ ზღაპარს, თითქოს 1921 წ. საქართველოში მუშებმა და გლეხებმა მოახდინეს გადატრიალება, ჩამოაგდეს საქართველოს დემოკრატიული მთავრობა, რისთვისაც დასახმარებლად მოიწვიეს საბჭოთა რუსეთიდან წითელი ჯარი. დღეს აღარ მალავენ, რომ საქართველოში შემოიყვანეს რუსის ჯარი და მას მოუხდინეს ოკუპაცია. ნება მომეცით წავიკითხო სიტყვები ამის შესახებ ერთ ქართველ პასუხისმგებელ კოსუნისტს.

თავმჯ.: (აჩერებს ხარით): ბრალდებულთა ანდრონიკაშვილი, ვერ მოგვცემთ ნებას გამოაჩვენოთ ისეთი დოკუმენტები, რაც წინასწარ არ ყოფილა წარმოდგენილი სასამართლოში. (ანდრონიკაშვილი გადასდებს დოკუმენტს და პასუხის შემდეგ განაგრძობს).

ანდრონ.: დიახ, საქართველო დაიპყრო საბჭოთა რუსეთმა. ეს ფაქტია. როგორ შეხვდა ამ ფაქტს ქართველი ხალხი, ქართველი პოლიტიკური პარტიები? რასაკვირვებლია, რომ იგიინ ვერ შეურიგდენ ოკუპაციას, მაგრამ გამოუცხადეს მათ საოკუპაციო ხელისუფლებას ბრძოლა პირველ დღიდანვე, როგორც ამას ვტყუარობობთ საბრალდებლო დასკვნაში? რა თქმა უნდა, რომ არა. ბრძოლაზე ჯერ ფიქრიც არ შეიძლება, პირიქით პოლიტიკური პარტიები, უწევდნენ რა ანგარიშს ფიზიკურ ძალას, რომელმაც საქართველოს მოუსპო დამოუკიდებლობა, შეეცადნენ გამოენახათ ახალ ხელისუფლებასთან შემათანხმებელი გზა და ენა სადაო საკითხების გადასაწყვეტათ საბჭოთა კონსტიტუციის ფარგლებში. ამისათვის კიდევაც საქართველოს სოც.-დემოკრატიულმა მუშათა პარტიამ ამოირჩია დელეგაცია ხელისუფლებასთან მოსალაპარაკებლათ (მეც გახლდით ამ დელეგაციაში), ვინახულეთ რევკომის თავმჯდომარე, ფ. მახარაძე, წარუდგინეთ ჩვენი მოსაზრებანი სოც.-დემ. პარტიის მთავრობასთან საერთო ენის გამონახვის შესახებ. მოისმინა რა ეს განხრახევა. ფ. მახარაძემ გვიპასუხა: «ეს არის დელეგაციის აზრი, ჩვენთვის კი სასურველია ვიცოდეთ პარტიის აზრიო». თქვენ იცით, რომ ხელისუფლების ნება დართვით თბილისში მოხდა ქართულ სოც.-დემოკრატიულ ორგანიზაციების ყრილობა, სადაც გამოტანილი იყო ცნობილი 10 აპრილის 1921 წ. რეზოლიუცია.

ამ ყრილობის და ამ რეზოლიუციის ბედის შესახებ მოისმინეთ ვრცელი ჩვენება მოწმეების, სეით დევდარიანის და თევზაიასი. ამიტომ მე აღარ შევაჩერებ ამაზე თქვენს ყურადღებას. მე აღვნიშნავ მხოლოდ მხარეებს და ფაქტებს, რომელსაც არ შეეხენ ხსენებული მოწმეები. 10 აპრილის რეზოლიუციის შემდეგ, რომელიც წინააღმდეგი იყო ყოველგვარი ინტერვენციისა და შინაური ბრძოლის ხელისუფლების მიმართ, ეს უკანასკნელი არა თუ ურიგდება ქართველ პოლიტიკურ პარტიებს. არამედ უსპობს მათ ლეგალურ, ნება დართულ ბიუროებს და აძლიერებს რეპრესიებს და ჭერას! ჩვენმა ცეკამ მომცა წინადადება მენახა კომუნისტურ პარტიის ცეკის მდივანი და გამეგო მისგან ჩვენი ბიუროს დახურვის მიზეზი. იმ დროს საქართველოს კომპარტიის ცეკის მდივანთ იყო ალექსანდრე თუმანიშვილი. ვინახულე და შევეკითხე, რითი აიხსნება ხელისუფლების ასეთი პასუხი ჩვენს რეზოლიუციაზე, რომელიც მოუწოდებს პარტი-

ულ მასას, ქართველ ხალხს თანამშრომლობისაგან საბჭოთა ხელისუფლებასთან მიპასუხა: «სწორედ 10 აპრილის რევოლუციის გულისხმობს მშვიდობიანობას კი არა, არამედ ბრძოლას ხელისუფლებასთან და ამიტომ ყველა მენშევიკები დასაქვრი ხართ».

მართლაც მშუდგენ შიგა და შიგ დაპატიმრებას. რაც შეეხება პარტიულ ბიუროს ლეგალურათ არსებობას, ამაზე ფიქრიც აღარ შეიძლებოდა. ამავე წელს (1921 წ.) ჩამოვიდა თფილისში სტალინი. მან პლენუმის სახელობის თეატრში გააკეთა მოხსენება, დიდ ძალი ხალხი დაესწრო, მაგრამ აუდიტორია მისი არ გამოდგა. მოსმენით მოუხსინეს სტალინს, მაგრამ მთელი დარბაზი განწყობილი იყო მის წინააღმდეგ და კრიტიკის ქარ-ცეცხლში გაატარა ეს მოხსენება! კომუნისტებმა სცადეს თავისი რევოლუციის გამო გამოტანათ, მაგრამ ვერ შეხსდნენ. ამის გამო კომპარტიის ცეკას სხდომაზე სტალინმა გააკეთა მოხსენება იმ აზრით, რომ მათ მათგან უფრო მეტი უნდა იქნებოდა, რომელიც არსებობს საბჭოთა საქართველოში იმ დროს, როდესაც ხელისუფლება კომუნისტურია და მასსა კი მენშევიკურათ განწყობილი». ცეკამ გამოიტანა შესაფერისი დადგენილება (ეს დადგენილება მე ჩამივარდა ხელში). იქ ნათქვამია: «მოისმინა რა სტალინის მოხსენება, ცეკამ დაადგინა, დაუყენებლივ იქნენ დაპატიმრებულნი პასუხისმგებელი მენშევიკები». იმ დროს რეკლამის თავმჯდომარე ფ. მახარაძე, როგორც რბილი პოლიტიკის მატარებელი, იქნა გადაყენებული და მის ალავას დანიშნეს ბუღელ მიღვანი, რომელსაც უნდა აეღო მაგარი კურსი და კიდევაც აიღო: ხელისუფლება შეუდგა მასიურ ჭერას, არა მარტო მენშევიკების, არამედ ყველა ქართველ პოლიტიკურ პარტიათა წევრებისას. ციხეები გაივსო პატიმრებით. ბრალდებას კი არ უყენებდნენ. ამის გამო ვინახულე ჩვენი ცეკის დავალებით იმ დროს ჩვეს თავმჯდომარე კოტე ცინცაძე (ეს იყო ჩემ დაპატიმრებამდე 1921 წ. ოქტომბერში). მივაქციე მისი ყურადღება დაპატიმრებულითა მდგომარეობას. შევეკითხე, თუ რაიმე დანაშაული მიუძღვით, წარუდგინეთ ბრალდება, და თუ არა, განათავისუფლეთოქო. ამაზე ცინცაძემ მიპასუხა სიტყვასიტყვით შემდეგი: «ვერავითარ ბრალდებას მათ ვერ წარუდგენთ, იგინი სხედან იზოლიაციის წესით, როგორც ხელისუფლებისათვის მათე ელემენტებიო, იმათი ციხეებიდან განთავისუფლება დამოკიდებულია იმაზე; თუ რამდენათ ესა თუ ის პატიმარი აღარ წარმოადგენს საშიშროებას ხელისუფლებისთვისო. ამავე საქმეზე განხილული იუსტიციის კომისარია, დღევანდელი საზოგადო ბრალდებელი ს. ქავთარაძე. მისგანაც მივიღე იგივე პასუხი. ამგვარათ იზოლიაციის წესით დაპატიმრება და ის განმარტება, რომელიც გააკეთეს იუსტიციის კომისარმა და ჩვეს თავმჯდომარემ, აშკარათ ამტკიცებდა იმას, რომ ქართველ პოლიტიკურ პარტიების წევრებს, განსაკუთრებით მენშევიკებს, აპატიმრებდნენ არა იმისათვის, თითქოს იგინი აწარმოებდნენ ბრძოლას ან უწყებდნენ საბჭოთა ხელისუფლებას რაიმე წინააღმდეგობას (მაშინ აშკარაა წარუდგენდნენ კონკრეტული ბრალდებას), არამედ იმიტომ. რომ ქართველ პოლიტიკურ პარტიების, გარდა კომუნისტურის, ლეგალურ არსებობას ვერ ითმენდა საბჭოთა ხელისუფლება. ხელისუფლება თავის ასეთ შეურიგებელ პოლიტიკით აიძულებდა ქართველ პოლიტიკურ პარტიებს გადასულიყვნენ იატაკ ქვეშ, ეწარმოებიათ არალეგალური მუშაობა. სასამართლოს ყურადღება უნდა მივაქციო იმ გარემოებას, რომელსაც აქვს დიდი მნიშვნელობა დამკომის (დამოუკიდებლობის კომიტეტის) დაარსების და მისი მოქმედების ისტორიაში. საბრალდებლო დასკვნაში აღნიშნულია, რომ დამკომის ვითომ დაარსდა საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის ევროპაში გასვლის დღიდან. როგორც უკვე მოგახსენეთ, ეს არაა მართალი. დამკომის დაარსების მიზეზი იყო იგივე შეურიგებელი პოლიტიკა საბჭოთა ხელისუფლების, რომელიც მიმართული იყო ქართველი ხალხის და საქართველოს დამოუკიდებლობის წინააღმდეგ. მე მოვიყვანე ფაქტებს, სამწუხაროთ მე არ შეძლევდა უფლება დოკუმენტების საშუალებით დამტკიცო ცნობილი ფაქტები, მაგრამ მე მაინც აღვნიშნავ. ავიღოთ ამიერ-კავკასიის ფედერაციის შემოღება; ეს სრულიად არ გამომდინარეობდა ქართველი ხალხის ნება-სურვილიდან; ვიტყვი მეტს: საქართველოს კომუნისტურ პარტიასაც კი არ დაუყენებია ეს საკითხი დამოუკიდებლათ. ეს მოახვია თავზე მოსკოვმა და რუსეთის კომუნისტურმა პარტიამ. ამას დამტკიცებს რევოლუციები, რომელიც გამოჰქონდათ საქართველოს სხვადასხვა რაიონებში (თფილისში, თელავში, სიღნაღში და დასავლეთ საქართველოში) ფედერაციის შესახებ. ამ რევოლუციებში აშკარათ და ხაზგასმით არის ნათქვამი, რომ მიესალმებიან და ერთხმით იღებენ რ. კ. პ. ც. კ.-ის კავბიუროს

(რუსეთის კომ. პარტ. ცეკას კავკასიის ბიურო) დადგენილებას ამიერ-კავკასიის ფედერაციის შემოღების შესახებ. კომუნისტები ფედერაციის შემოღების აუცილებლობას ასაბუთებდნენ აგრეთვე ეკონომიური მოსაზრებით, რომ ის სასარგებლო იყო ყველა რესპუბლიკებისათვის. საინტერესოა გავისხნოთ კიროვის მოხსენება, რომელიც მან გააკეთა თფილისში პროფკავშირების ყრილობაზე ფედერაციის შესახებ 1921 წ. დეკტომბერში: მას სხვათა შორის მოჰყავს ერთი პატარა ფაქტი, რომელსაც აქვს ღრმა ეკონომიური მნიშვნელობა ამ საკითხის (ფედერაციის) გასაგებათ. მოვდიოდით ჩვენ ანერბიჯანიდან საქართველოში და თვითულ ჩვენთაგანს ჰქონდა მილიონი მან. ვადავედით ფილიოს ხიზზე და შევედით საქართველოს საზღვრებში. და ეს ერთი მილიონი ანერბიჯანის მანეთები იქცა ნახევარ მილიონათ ქართულ ფულზეო, ჩემთვის ეს გასაგები იყოო, მაგრამ ანერბიჯანის მუშებისათვის, რომელიც ჩვენთან ერთათ მოდიოდნენ, გაუგებარი იყო ეს მოვლენაო, იქაც პროლეტარიატის დიქტატურა და აქაცო, მხოლოთ იქაური მილიონი უდრის აქაურს ნახევარ მილიონსო. პირიქით, ანერბიჯანის მუშებისათვის ასეთი ფედერაცია გასაგები და სასარგებლოც იყო, ვინაიდან ანერბიჯანის და ქართული ფულის სრული გათანაწორება ხელაფურად აშკარა მოგებას ანიჭებდა ანერბიჯანს. მართლაც, თუ ანერბიჯანის ერთი მანეთი ფედერაციის შემოღებამდე უდრიდა ქართულ ათ შაურს, აშკარაა ღირებულება ანერბიჯანის ფულისა ითვლებოდა ქართულ ფულზე ორჯელ უფრო იაფად. როდესაც შემოიღეს ფედერაცია, რომელიც არ ეფუძებოდა ამიერ-კავკასიის ხალხების განსწავვებულ ეკონომიურ ცხოვრებას, დააკისრეს იგი ზევიდან პოლიტიკური მოსაზრებით და ამ გზით ანერბიჯანის და ქართული ფული ხელაფურად ერთმანეთს გაუთანაწორეს, მაშინ მოხდა ის, რომ ანერბიჯანელს თავის ერთი მანეთით საქართველოდან გაჰქონდა ათი შაურის საქონელი უკვე მუქთათ, ეს კი ნიშნავდა იმას, რომ ანერბიჯანელი მუშა თუ გლეხი ყველფადა ქართულ მუშა-გლეხს. რომელი სოციალისტური პარტია მოითხოვს თავის პროგრამაში ერთი ერის მეორე ერის მიერ გაყვლფებას? მეორე—რომელ დღიდან მარქსისტი ამტკიცებს იმას, რომ პოლიტიკა (ფედერაცია კი განლავეთ პოლიტიკური ფორმა) ქმნის ეკონომიკას? მართალია პოლიტიკა თავის მხრივ ახდენს გავლენას ეკონომიკაზე. ეს მხოლოთ მაშინ როდესაც ახალი ეკონომიური ურთიერთობა უკვე შექმნის შესაფერის პოლიტიკურ ფორმას. ფედერაციის შემოღება კი სრულიად არ იყო რესპუბლიკების ევოლიუციურად, ბუნებრივად ეკონომიური გათანაწორების შედეგი; პირიქით ამ დროს საქართველო ეკონომიურად ღრმად განსხვავდებოდა ანერბიჯანისა და სომხეთისაგან და გაცილებით მაღლა იდგა მათზე ამ მხრივ. ამ გვარად, ამიერ-კავკასიის ფედერაციამ მოუშპო საქართველოს ეკონომიური დამოუკიდებლობა და გააღტაკა. და როდესაც ამიერ-კავკასიის ფედერაციას ზედ მოყვა უშუალოდ შეყვანა საბჭოთა სოც. რესპ. კავშირში, მაშინ საქართველოს დაეკარგა პოლიტიკური დამოუკიდებლობის ის ნატამალიც, რომელიც შერჩა მას გასაბჭოების შემდეგ. ამ ფაქტით აიხსნება სწორეთ ის უკლონიზმი, რომელიც წარმოიშობა კომუნისტთა რიგებში. უკლონისტები მოითხოვენ საქართველოს უშუალოდ შესვლას ხსენებულ კავშირში, რათა ამით მაინც შეენარჩუნებიათ საქართველოს პოლიტიკური ერთგვარი დამოუკიდებლობა. მოგახსენებთ, რომ უკლონიზმი ჩაკლეს, უკლონისტები დაქსაქსეს. როდესაც ქართული პოლიტიკური პარტიები დარწმუნდნენ, რომ საბჭოთა ხელისუფლებასთან საერთო ენის გამოხახვა წარმოადგენს მებრალთ წყლის ნაყვას და დაინახნს, რომ ხელისუფლების გამგებლობის სისტემას მიჰყავს საქართველო დალუპვისაკენ, მათ დაებადათ იდეა მთლიანი ფრონტის შექმნისა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღსადგენათ უკვე ბრძოლის საშუალებით. და 1922 წ. აგვისტოში ჩაეყარა საფუძველი დამოუკიდებლობის კომიტეტს. აუცილებლივ საჭიროთ მიმაჩნია მივაქციო სასამართლოს ყურადღება დამკომის მოქმედების ხასიათზე დღიდან მისი დაარსებისა თვით აჯანყებამდე, ამას აქვს დიდი მნიშვნელობა ამ პროცესში ბრალდებულთათვის. დამკომის მოქმედება განიყოფება ორ პერიოდათ: პირველი—ნიკ. ქარცივაძის თავმჯდომარეობით 1922 წ. აგვისტოდან მის დაბალიმრებამდე (1923 წ. მარტი), მეორე—ჩემი თავმჯდომარეობით 1923 წ. მაისიდან აჯანყებამდე. არსებითი განსხვავება ამ ორ პერიოდს შუა გამოიხატება შემდეგში: დამკომი ნიკ. ქარცივაძის თავმჯდომარეობის დროს ექვემდებარებოდა მასში შემავალ პოლიტიკურ პარტიებს. უკანასკნელნი სწყვეტდნენ საკითხებს და ცხოვრებაში ატარებდნენ დამკომის სახელით. ჩემი თავმჯდომარეობის დროს ხდებოდა პირიქით: დამკომი მოქმედებდა დამოუკიდებლად, სა-

კითხს საქართველოს დამოუკიდებლობის (კომიტეტი სწყვეტდა)*) თვითონ, მხოლოდ დასადასტურებლად გადაქონდა პარტიულ ცეკაში. პარტიებს ინიციატივის უფლება არ ენდობოდათ, მათ შეეძლოთ თავიანთი წარმომადგენლების საშუალებით დამკომში ესა თუ ის წინადადება შეეტანათ. პარტიები ეხმარებოდნენ დამკომს. ამგვარად პოლიტიკური პარტიები მთლად არ იყვნენ ჩამოშორებული აჯანყების მოწყობის საქმეს. იგინი იმავე დროს აწარმოებდნენ თავის წმინდა პარტიულ მუშაობასაც. ამას გადაჭრით ვაცხადებ შენსევიკურ პარტიის შესახებ. დამკომის ასეთი კონსტრუქცია და უფლებები აიხსნება იმ დროით და პირობებით, რომელშიაც მას (დამკომს) უხდებოდა მუშაობა. ქარცივაძის თავმჯდომარეობით არასდროს აჯანყების საკითხი პრაქტიკულად არ დასმულა. თუ მაინც დაისვა იმ დროს, როგორც ქარცივაძემ განაცხადა, მხოლოდ უფრო თეორიულად, ე. ი. (რათა) გამორეკვიათ რა ძალას წარმოადგენდნენ პარტიები, თუ მოხდებოდა საქართველოში როდესმე აჯანყება. როდესაც მე ჩავუდექი დამოუკიდებლობის კომიტეტს სათავეში წინანდელ კომიტეტისაგან არავითარი მემკვიდრეობა არ მიმიღია, არც ორგანიზაციული და არც სამხედრო, ვინაიდან წინანდელ კომიტეტის მუშაობას ჰქონდა წმინდა საკონტაქტო ხასიათი პოლიტიკურ პარტიათა შორის. როცა მე შევედი დამკომში, იქ დამხვდა მხოლოდ იასონ ჯავახიშვილი, წარმომადგენლები სხვა პარტიებისა არ იყვნენ, ჩემ შეკითხვაზე—თუ რატომ არ არიან, ჯავახიშვილმა მიპასუხა, რომ «დაქურის შემდეგ არ ავხავნიან წარმომადგენლებსო». ამ საკითხის გამორკვევას მე შეუდექი. პარტიებთან მოვხადინე მოლაპარაკება რათა მოეცათ წარმომადგენლები—მაგრამ ამას ვერ მივაღწიე; მხოლოდ «ესერებმა» გამოგზავნეს წარმომადგენელი, «სხიველებს» არ ყავდათ კაცი, ფედერალისტებმა ერთხელ გამოგზავნეს წარმომადგენელი. დამკომმა ჩემი თავმჯდომარეობის დროს აიღო ხელისუფლებასთან აქტიური ბრძოლის ხაზი. მას წინ უძღოდა მთელი რიგი რეპრესიებისა ხელისუფლების მხრივ. მასიურ დაპატიმრებებს და გადასახლებებს თან მოჰყვა პოლიტიკურების დახვრეტაც. ეს მოხდა ობოლადის მოკვლის შემდეგ. მთავრობამ ამ მკვლელობის გამო, რომელიც მოახვია საქ. სოც.-დემ. პარტიას, მიუხედავად ამ უკანასკნელის მიერ განცხადებისა ფურცლის სახით, რომ მას ამ მკვლელობასთან არავითარი კავშირი არა აქვს, დახვრიტა ადგილობრივად გურიის 150 კაცი და თფილისის ციხიდან გამოიყვანეს 92 პოლიტიკური პატიმარი. მე არ მახსოვს ის დღე, როდესაც მე შეგხვდი იასონ ჯავახიშვილს და ვუთხარი: დღეიდან ჩვენ და საბჭოთა ხელისუფლებას შორის ვვლარ მოიძებნება საერთო ენა, მხოლოდ ბრძოლა და ბრძოლა მასთან. უნდა მოგახსენოთ, რომ მიუხედავად იმისა, რომ აჯანყების საკითხი დამკომში უკვე დასმული იყო, ჩვენ მაინც ვცდილობდით მშვიდობიანის გზით გადაგვეჭრა საქართველოს კომუნისტურ პარტიასთან სადაო საკითხი. ნოე ხომერკის დაპატიმრებამდე 1923 წ. საქართველოს სოც.-დემ. პარტიის ცეკამ მიმართა საქართველოს კომუნ. პარტიას და მთავრობას; სხვათა შორის აძლევდა წინადადებას მოეხდინათ საქართველოში რეფერენდუმი იმის შესახებ, თუ რავგარ მართველობას ამჯობინებს ქართველი ხალხი, ამასთან მოვითხოვდით, რომ რეფერენდუმი მომხდარიყო ფარულ კენჭის ყრით, თუნდაც მხოლოდ მუშების და გლეხების მონაწილეობით, და წინასწარ პირობას ვსდებდით, რომ თუ ამ კენჭის ყრაში კომუნისტები მიიღებდნენ ხმების თუნდა ერთ მესამედს, ჩვენ ვიღებდით ხელს საბოლოოდ ბრძოლაზე საბჭოთა ხელისუფლებასთან. ამაზე გვიპასუხეს «ზარია ვოსტოკა»-ში და ჩვენ წინადადება სიცოცხლათაც არ ყვით. მეუდა ამ ხელსდებოდა საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლება და კომუნისტური პარტია ქართველ ხალხის მშვიდობიან წინადადებებს. ამიტომ ქართველ პოლიტიკურ პარტიებს სხვა გზა არ დარჩენოდათ გარდა იმისა, რომ თავის საკუთარი ძალების საშუალებით და ევროპის დიდ სახელმწიფოთა დიპლომატიური დახმარებით აღედგინათ ქართველი ხალხის შელახული უფლებები და დაებრუნებინათ წართმეული დამოუკიდებლობა. ეს კი შეიძლებოდა მხოლოდ აჯანყების გზით. და კიდევაც 1923 წლის დამლევს შეუდექით ამ საკითხის პრაქტიკულად დასმვა-გადაჭრას, ენერგიულ მზადებას. შესდგა სამხედრო კომისია, რომელსაც დავალა ორგანიზაციული მხარე. როგორც უკვე მოგახსენეთ, დამოუკიდე-

*) აქ ჩვენს ხელთ მყოფ ასლში ვკითხულობთ: «საკითხს საქართველოს დამოუკიდებლობის შესახებ თვითონ, მხოლოდ» და სხვ. ეს უაზრობა ვადაშწერის შეცდომით უნდა აიხსნას, და ჩვენც სიტყვა «შესახებ» ამოვიღეთ და აზრის აღსადგენათ ჩავუმატეთ ფხჩილებში მოყვანილი სიტყვები. რედაქცია.

ბლობის კომიტეტი მოქმედებდა პარტიებისგან დამოუკიდებლათ და ამიტომ, თუცა აჯანყების საკითხი თავის დღის წესრიგში დასვა, მაგრამ პარტიების ცეკაში არ გადაუტანია, რადგანაც ჯერ არ ჰქონდა გადაწყვეტილი. საჭირო იყო ჯერ თვითონ აეწინადაეწონა, გაეთვალისწინებოდა შინაური მდგომარეობა, საკუთარი ძალები, საერთაშორისო სიტუაცია და როდესაც მიიღებდა დადგენილებას, მხოლოდ შემდეგ საბოლოოდ მისაღებად გადაეტანა პარტიების ცეკაში. ჩვენ დაიწყეთ ძალების აღწესისკითხი. სამხედრო კომისიის მიეცა ავტონომიური უფლებები. ჩვენ არ ვაძვინდებთ შეიარაღებულ რაზმებს, რადგან არ იყო არც მიზანშეწონილი და არც კონსპირატიული მოსაზრებით დასაშვები. ასეთი რაზმები თავს ვერ დაიჭერდნენ და ჩაუვარდებოდნენ ხელისუფლებას. მხოლოდ ერთთა ერთ ზოლსაშვილის რაზმს შეეძლო აშკარად ეარსებნა, რადგანაც ის ტყვეებში იმყოფებოდა და ხელისუფლება მას ვერ იჭერდა. ჩვენ ვკმაყოფილებოდით ძალების აღწესისკითხი როგორც თფილისში, ისე პრაზოვინციაში. იყვნენ არჩეული მხოლოდ ათის თავები, რომლებიც ცალ-ცალკე იყვნენ დაეკავებებოდნენ სამხედრო კომისიასთან. მომავალ მებრძოლებმა არც კი იცოდნენ—ირიცხებოდნენ ისინი რაზმში თუ არა, მაგრამ ვინაიდან ათის თავებს ყავდათ აყვანილი აღრიცხვაში მებრძოლთა განსაზღვრული რიცხვი, საქმარისი იყო (სამხედრო კომისიას) აჯანყების ორი სამი დღის წინ ეცნობებინა მათთვის, რომ შეიარაღებული რაზმიც მზად ყოფიდა... მუშაობის ამგვარ მეთოდს ჰქონდა ის კარგი მზარე, რომ არ ყოფილა აჯანყებამდე არც გამცემლობა და არც დარბევა ჩვენი ძალების. არ იყო სავალდებულო, რომ რაზმელი ყოფილიყო უსათუოთ პარტიული, რაზმში ჩაწერა შეიძლებოდა უპარტიოსიც. ყოველ ქალაქში და პრაზოვინციაში ჩვენ ვცდილობდით შეგვედგინა პარტიტული კომისია იმავე პრინციპზე, რაზედაც იყო აშენებული დამოუკიდებლობის კომიტეტი. მსადაც ასეთ კომისიას ვერ მოახერხებდნენ, იქ იყვნენ დანიშნული რწმუნებულები. სრულუფლებიანი რწმუნებულები კი გვყავდა მხოლოდ ბათომში, გიორი ახჯაფარიძე. მუშაობა სამხედრო მიმართულებით მიდიოდა კარგათ. როდესაც დაინახეთ, რომ ჩვენ თითქმის მზათა ვართ, მაშინ აჯანყების საკითხი დავსვით უკვე გადასაწყვეტათ. ეს იყო 1923 წლის ოქტომბერში. იქამდის ეს საკითხი არ გადავიტანია ცენტრ. კომიტეტში სანქციის მისაღებათ. იგი გადავიტანე ჩვენ პარტიაში ცეკას თავმჯდომარე სეით დევდარიანის დაპატიმრების შემდეგ და ცეკამ კიდევაც დაადასტურა აჯანყება.

ესლა გადავიდით იმაზე, თუ რა დამოკიდებულება გვქონდა ჩვენ მებოლელ რესპუბლიკებთან. არაა მართალი, თითქოს ჩვენ ამ მებოლლებთან მოვაწყვეთ მჭიდრო კავშირი აჯანყებაში მონაწილეობის მისაღებათ. არც მუდმივი წარმომადგენლები გვყოფილია იქ. მართალია ჩვენ ვცდილობდით დაგვეჭირა მათთან მჭიდრო კავშირი, მაგრამ ეს ცდა არ დამთავრდა ჩვენ სასარგებლოთ. სომხეთმა თავიდანვე უარი შემოგვიტოვალა. აზერბაიჯანთან გ. ფალავას დაპატიმრების შემდეგ არც გვიცდია კავშირის დაქვრა. მხოლოდ ჩრდილოეთ კავკასიაში ორჯელ გავგზავნეთ რწმუნებულები—პირველად გიორგი წინამძღვრიშვილი, მეორეთ მ. იშხნელი. მაგრამ როგორც პირველის მოხსენებიდან, ისე მეორესგან დავრწმუნდით, რომ ჩრდილო კავკასიასთან არა გამოვა რა და თავიც მივანებეთ. ამიტომ გადაწყდა, რომ საქართველო გამოსულიყო თავის საკუთარ ძალებზე დაყრდნობილი.

ამასთან ჩვენ გვქონდა იმედი დასავლეთ ევროპის. ჩვენ არ ვიყავით მომხრენი შეიარაღებულ დახმარების, ვერეთ წოდებული შეიარაღებული ინტერვენციის. ჩვენ ვიმედოვნებდით, რომ დიდი სახელმწიფოები, როდესაც საქართველოში მოხდებდა აჯანყება, გაგვიწვევენ დიპლომატიურ დახმარებას ამა თუ იმ სახით. ჩვენი მუშაობა, განსაკუთრებით საქართველოს დემოკრატიულ მთავრობის, სწორეთ ამ მიმართულებით სწარმოებდა—რათა ევროპის სახელმწიფოებრივი და საზოგადოებრივი წრეების აზრი შეგვექნა ჩვენ სასარგებლოთ. და ამ მხრივ კიდევაც გვქონდა დამაკმაყოფილებელი ცნობები.

აი ამისა და ჩვენი ძალების იმედით ჩვენ გადავსდგით ნაბიჯი. ჩვენ ვიყავით საქმათ მომზადებულნი და კიდევაც გავიმარჯვებდით. თუ არა ის საბედისწერო შეცდომა, რომელიც უკვე აღნიშნა იასონ ჯავახიშვილმა: ესაა ქიათურაში თითქმის ერთი დღით ადრე გამოსვლა. სწორეთ ამან გადასწყვიტა აჯანყების ბედი. ამ გარემოებამ გააფრთხილა ხელისუფლება მიეღო დროზე ზომები და ჩვენი მთავარი ამოცანა—ვაზიანიში მყოფი მთელი ამიერ-კავკასიის არტელერისი აღება—ვერ შესრულდა. ამ ამოცანის შესრულება კი (რაც აუცილებლათ შესრულდებოდა) ჩვენ გვაძლევდა უტყუარ შან-

ნებს გამარჯვებისას. თფილისი იქნებოდა ჩვენ ხელში და მთელი კახეთი ფეხზე დამდგარი. რაკი ჭიათურა ადრე გამოვიდა, მთავრობა მიხვდა, რომ იწყება საერთო აჯანყება და სწორედ 28 აგვისტოს დღისით მთელი არტილერია გადმოიყვანა თფილისისაკენ (გამოსვლა კი საერთო დანიშნული იყო ღამის 2 საათზე—28-დან 29-მდე.) ცნობილია, რომ ყოველ ფართე მასიურ მოძრაობაში ადვილი აქვს გამცემლობას. აშკარა იყო გამცემლობა ჩვენი გამოსვლის დროსაც. ჩემთვის დღესაც არ არის გამორკვეული, — რატომ სამხედრო კომისიამ, რომელიც დატოვებული იყო თფილისში და რომელსაც დაეალეებული ჰქონდა მთელი რიგი ამოცანებისა (ორგანიზაციულად და ტენიკურად სახეებით მოწყობილი), რატომ ვერც ერთი დაველება ვერ შეასრულა: ვარდა ვახაიანის აღებასა. პაეროპლანების ხელში ჩაგდება, ბრონევიკების დამორჩილება — ეს სულ თბილისის გარეთ.

პირველი ჩვენი გეგმა იყო თფილისის აღება და ადვილიც იყო მისი აღება. საბჭოთა ჯარები გასული იყო საზაფხულო ბანაკებში. ჩვენ კი საქმარისათ ვიყავით მომზადებული, მაგრამ მთავრობას ალბათ ეჭვი ჰქონდა აღებული (აშკარაა აქ გამცემლობას ჰქონდა ადვილი). რადგან 16 თუ 17 აგვისტოს მოულოდნელად თფილისი გაავსო ჯარებით. გამოსვლა თფილისში ამ პირობებში გამოიწვევდა საშინელ სისხლის ღვრას და ამის თვიდან ასაცილებლად ჩვენ ცენტრი გადავიტანეთ პროვინციაში. მეორე გეგმა, რომელიც ჩვენ დავადექით, გამომხატებოდა იმაში, რომ ერთ დღეს და ერთ საათს მთელ საქართველოში გარდა თფილისისა უნდა დაწყებულიყო შეიარაღებული გამოსვლა და ეს ასეც მოხდა, მხოლოდ, როგორც მოგახსენებთ, ჭიათურა ჩემთვის გაუგებარ მიზეზების გამო, გამოვიდა ერთი დღით ადრე. თფილისს კი ავიღებდით გარედან: პროვინციაში გამარჯვებული ქართლის, კახეთის, ბორჩალოს შეიარაღებული ძალებით და ვახაიანში აღებულ არტილერიის დახმარებით შემოვარტყამდით თფილისს ალყას. დასავლეთ საქართველოში გამოსვლამ მიიღო ნამდვილი ხალხური, მასიური ხასიათი; სამეგრელოში, გურიაში, ქუთაისის მაზრაში (ჭიათურა). კახეთში და ქართლში აჯანყებას, მართალია, არ მიუღია მასიური ხასიათი. აიხსნება ეს ერთის მხრივ იმით, რომ კახეთის გლეხ-კაცობა არ არის პოლიტიკურად საქმარისად მომზადებული და შეგნებული, მეორეს მხრივ — კახეთი იმედს ამყარებდა ვახაიანზე. და რადგანაც ჭიათურის ადრე გამოსვლამ გააფრთხილა მთავრობა, დროზე იყო ამიტომ მიღებული ზომები და სასწრაფოთ ჩააქრეს სუსტათ დაწყებული კახეთში გამოსვლა. კახეთში და ქართლში აჯანყების ჩაქრობამ მისცა მთავრობას საშუალება მთელი თავისი ძალები, რუსის ჯარი, გადაეყვანა დასავლეთ საქართველოში და იქაც დაემარცხებია მთელი მოძრაობა. საბრალმდებლო დასკვნაში წარმოდგენილია აგვისტოს აჯანყება, როგორც ავანტიურა, ბოროტმოქმედება ჩადენილი უპასუხისმგებლო პირების, თავად-აზნაურების და მღვდლების მიერ. ასეთი წარმოდგენა აჯანყებაზე შეიძლება კიდევ ჰქონდეთ დამარცხების პირველ დღებში, ვიდრე გამორკვევდა. მაგრამ სასამართლო დარწმუნდებოდა დღევანდელ პროცესში მოწმებისა და ბრალდებულთა ჩვენებებიდან, რომ აჯანყების ჰქონია ხალხური, ფართე მასიური ხასიათი, რომ შიგ იღებდენ მონაწილეობას უმთავრესად გლეხობა და მუშები. თვით მახარაძე თავის მოხსენებაში ამეობს: «ვიცოდით, რომ თუ მენშევიკები დაიწყებდენ რამეს, გურიიდან დაიწყებდნენ და ეს ასეც მოხდა. აქ გამოსვლას უფრო მასიური ხასიათი ჰქონდა, ვიდრე სადმე. უმეტესობა მინც გლეხობა იყო». მერე თუ აგვისტოს აჯანყება იყო ავანტიურა — მე გეკითხებით — ხელისუფლებას რათ დასჭირდა ვერც სასტიკათ და უმომბელათ გასწორებოდა ქართველ ხალხს და დაეხვრტა 4000-მდე, რომელთა შორის უმრავლესობას შეადგენენ მუშები და გლეხები?

ჩვენ დავმარცხდით. დამოუკიდებლობის კომიტეტი მთლად ჩავარდა. ჩვენ დაგვიჭირეს შიო მღვიმის ტყეში, სადაც ვიყავით გასული. მოგვიყვანეს თფილისში: მე, იან. ჯავახიშვილი, მიხ. ბოქორიშვილი, გ. ჯინორია, რაც შეეხება მიხ. იმხნელს ის დააპატიმრეს თფილისში. და იმავე ღამეს, 4 ეკენს, მოვიყვანეს ზაქეკაში. ყველა ჩვენ ცალ-ცალკე მოგვათავსეს ჩეკის სარდაფებში. ჩვენ, რა თქმა უნდა, თავზე ხელს არ დაგვისვამდნენ და გამზადებულნი ვიყავით დასახვრეტად. ჩემ საკანში შემოვიდა ზაქეკის თავმჯდომარე მოგილევსკი, მან მომცა წინადადება გამეკეთებინა განცხადება, რომ საქართველოს ს.-დ. პარტიამ დაუშვა დიდი შეცდომა, რომ მოაწყო ავანტიურა და ამ ავანტიურაში ჩააბა ხალხი. ჩემთვის აშკარა იყო, რომ სოც. დემ. პარტიისათვის ასეთ დამმცირებელ განცხადებას კომუნისტები გამოიყენებდენ, მხოლოდ მე სიკვდილისაგან

გადამარჩენდნენ. ამიტომ მე კატეგორიულად უარი განვაცხადე. ჰოგილევსკი რამდენიმე ხნის შემდეგ მეორეთ შემოვიდა ჩემთან. იგივე წინადადება, იგივე ჩემგან პასუხი. ეს ლაპარაკი ხდებოდა მაღალი ხმით და ესმოდა ჩემ ამხანაგებს. მოგილევსკიმ გაჯავრებულათ კარი გაიხურა და ასე ხუთი წამის შემდეგ მე გამომძიახეს საკანთან. შემიყვანეს დიდ ოთახში, გავსილში ჩეკის მოსამსახურეები. ერთ-ერთ კუთხეში თოვით ხელზე გაკრული იდგნენ ი. ჯავახიშვილი, ჯინორია, და ბოქორიშვილი. ამათგან დაშორებით ჩემთვის სრულიად მოულოდნელად იდგა აგრეთვე გათოკილი გიორგი ცინცაძე. მომგლიჯეს მე პალტო და გამიკრეს თოვით ხელები. დამაყენეს ჯავახიშვილს, ბოქორიშვილს და ჯინორიას გვერდით. ისონ ჯავახიშვილმა მომმართა სიტყვებით: «რამე გამოსავალი უნდა მოგინახლო. მე ვუპასუხე—ყველაფერი გათავდა, მე მომიტოვა წინადადება სოც. დემ. პარტიის სახელით გამეყეთებია დაფინანსდება, რომ გამოსვლა იყო ავანტიურა და იგი მოაწყო პარტიამ, მე უარი განვაცხადე». ჯავახიშვილმა მომიგო, რომ ბერია, საქართველოს ჩეკის თავმჯდომარის ამხანაგი, იძლევა წინადადებას, რომ დამოუკიდებლობის კომიტეტმა გამონახოს გამოსავალი შექმნილ მდგომარეობიდანათა. მე არ ვიცო, რა გამოსავალზე ლაპარაკობს ბერია—მიუხედავად არაფერი საწინააღმდეგო არა მაქვს გაიგოთ მისგან წინადადება. ჯავახიშვილმა მიმართა იქვე მდგომ ქართველ თანამშრომელს, რომ მას გადაეცა ბერიასათვის ჩეკნი თანხმობა წინადადების მოსასმენათ. არ გასულა ხუთი წამი, რომ მე და ისონ ჯავახიშვილი გაგვიძიახეს შენობის სულ ზემო სართულში და შეგვიყვანეს ბერიას კაბინეტში. იქ იყვნენ თვით ბერია, მოგილევსკი, მოროზი, შემდეგ შემოვიდა საქართველოს ჩეკის თავმჯდომარე კვანტალიანი. შესვლისთანავე მივმართე ბერიას: თქვენ თურმე იძლევიტ წინადადებას, რაში გამიზიხებდა იგი? ბერიამ განაცხადა: «თქვენ დამარცხდით, მაგრამ ნაწილობრივ შიგა და შიგ შემბრძოლება გრძელდება. რა თქმა უნდა, ამ დანარჩენ რაზმებსაც ჩვენ მოუღებთ ბოლოს, მხოლოდ უბრალო სისხლის დაღვრა იქნება აუცილებელი. ამ შეიარაღებულ ჯგუფების შეჩერება შეგიძლიან თქვენ, კომიტეტს: გააკეთეთ განცხადება და მიეცით დაფანტულ რაზმებს ჩავვაბარონ იარაღი და მათ კი ჩვენ ხელს არ ვახლებთ და მასიურ დახვრეტასაც შევაჩერებთ». ასეთ განცხადების შემდეგ ჩვენ აშკარად ვიგრძენით, რომ ჩვენი როლი აქ დამთავრებულია, რომ ჩვენ ვანჯირობთ პასუხისმგებლობას ქართველ ხალხს წინაშე. ჩვენთვის აშკარა იყო, რომ ბრძოლის გაგრძელება დაფანტულ შეიარაღებულ ჯგუფების სახით, მაშინ როდესაც მთავარი ძალები დამარცხდა, იქნებოდა ავანტიურა და დამლუჯველი ქართველ მოსახლეობისათვის. ამიტომ, რაკი ჩვენ გვეძლეოდა საშუალება მივემართა მოწოდების სახით დაფანტულ რაზმებისათვის, რათა შეეჩერებინათ ბრძოლა და ჩაება-რებინათ იარაღი მთავრობისათვის, ჩვენ პირდაპირ მოვალეობას შეადგენდა დავთანხმებულიყავით მოცემულ წინადადებაზე. მე ვანუცხადე ბერიას, რომ მისი წინადადება იმდენათ სერიოზულია, რომ საჭიროა დანარჩენების დასწრებაც: მან იმ წამსვე მისცა განკარგულება ამოყვანათ დანარჩენებიც—იშხნელი, ჯინორია, ბოქორიშვილი. ჩვენ ყველანი ვისხედით ხელზე შეკრული და ასე ვაწარმოებდით მოლაპარაკებას. მხოლოდ შუა მოლაპარაკებაში რომ ვიყავით, მაშინ მოგვხსნეს თოვები. მე გადავეცი მოსულებს წინადადება. ჯინორია დააპატიმრეს დასავლეთ საქართველოში და იყო იქაურ მდგომარეობის კურსში და გზა და გზა თფილისისაკენ რა ხდებოდა, ისიც იცოდა, გააკეთა პატარა მოხსენება. სადაც აღნიშნა, რომ მრავალი ხალხი დაუქრალია, განაგრძობენ ჰერას, იხვრიტებიან მასიურათ, თვითონ იყო ამის მოწმე და რიგში დგანან დასახვრეტადო. მოწოდებას ექნება მნიშვნელობა მხოლოდ მაშინ, თუ ეხლავე შესდგება დეკლარაცია, მისი ცოტა ხნის დაგვიანება დაუკარგავს მას ყოველივე ფასსო. ვიდრე გამოვეყენებდოდეს ეს მოწოდება, საჭიროა ამ წუთშივე, ამაღამვე იქნეს გაცემული ბრძანება შეაჩერონ მასიური ხვრეტა: ამაზე ბერიამ გვიპასუხა: «თუ კომიტეტი დათანხმდება დეკლარაციის გამოშვებაზე, ამ წუთშივე ჩვენი დაფანტული პირდაპირი მავთულით მთავრობა დაგზავნის ბრძანებას ხვრეტის შეჩერების შესახებ». ჩემს შეკითხვაზე—თუ რამდენათ ჩეკის გადაწყვეტილებას გაიზიარებს მთავრობა—მიპასუხა, რომ რაც აქ ამ კაბინეტში გადაწყდება, არის ამავე დროს მთავრობის გადაწყვეტილებათა. ჩვენ დავთანხმდით. რა თქმა უნდა, ჩვენ მივიდიოდით რისკზე... დასაშვები იყო, რომ დეკლარაცია დაგვაწერინებდნენ და სიტყას კი არ შეასულელებდნენ. მართალია დეკლარაცია მაინც თავის დადებით როლს ასრულებდა იმ მხრივ, რომ შეაჩერებდა უკვე უმიზნო ბრძოლას, რომელსაც განაგრძობდნენ დაფანტული რაზმები, მაგრამ გადა-

რჩებოდა დახვრეტისაგან დაპატიმრებული ხალხი თუ არა—ამის სრული გარანტია არ გვექონდა (ჩვენ რა თქმა უნდა არ ვიცოდით, რომ ხელისუფლებას უკვე ჰყოლოდა ათასობით დახვრეტილი). სიმართლე მოითხოვს ითქვას, რომ თავის დაპირება მთავრობამ შეასრულა: მე ვიცი უტყუარი ფაქტები, რომ სწორეთ იმ დამეს, როდესაც ჩვენ ხელი მოვაწერეთ (ეს იყო 4 ნენკინისთვის ღამის მე-4 საათი). გაანთავისუფლეს დახვრეტისაგან თფილის-ბათომში, სიღნაღში, ასობით დაპატიმრებული (ამის მოწმეებად არიან თვით დასახვრეტათ გამხადებულნი). როდესაც დავთანხმდით დეკლარაციაზე, მე განვაცხადე, რომ ჩვენ ამ დეკლარაციას სრულიად არ ვუკავშირებთ ჩვენი პირადი დახვრეტის საკითხს, ვინაიდან დეკლარაციას აქვს სახეში სულ სხვა საგანი. ჩვენ დავიხვრიტებით თუ არა, ეს მოლაპარაკებაში არ შედის-თქო.

ამაზე კვანტალიანმა მიპასუხა სიტყვა სიტყვით ასე: «თქვენ სწორეთ სევამთ საკითხს: თქვენი დახვრეტა არ უკავშირდება ამ განცხადებას; ადვილათ დასაშვებია, რომ ამ დეკლარაციას მისცემთ და თქვენ კი დაიხვრიტებით». ჩვენ შევეუდექით დეკლარაციისათვის დებულების შედგენას; ჩვენ აღენიშნეთ ფაქტი ჩვენი დამარცხებისა და იმ გარემოების, რომ ვეროპა არ დაგვემხარა და მოტყუებულნი დავრჩით. ამის შემდეგ ვაძლევეთ რაზმებს წინადადებას, დაიშალონ და ჩააბარონ მთავრობას იარაღი. მთელ პასუხისმგებლობას მომხდარ ამბებზე ვიღებდით ჩვენ თავზე. ეს დებულებები ჩვენ მიიღო, მხოლოდ მოგვთხოვა შეგვეტანა ორი დებულება: ავვისტოს გამოსვლები მოგვენათლა ავანტიურათ და ამ ავანტიურაში მონაწილეთ გამოგვეცხადებინა ერის ზედაფენები. მძიმე იყო ჩვენთვის ამ დებულების მიღება: ამით მარტო ჩვენი თავისთვის გამოგვექონდა პოლიტიკური სიკვდილის განაჩენი; მეორე—ილახებოდა თვით მოძრაობა; მესამე—კომუნისტები ფართოთ გამოიყენებდენ თავის სასარგებლოდ და კიდევაც გამოიყენეს (ეს ჩვენთვის აშკარა იყო, როდესაც ასეთ დებულებას გვაკისრებდენ), მაგრამ როდესაც მივიღეთ მხედველობაში დეკლარაციის ეს უზარყოფითი მხარე, მეორე მხრივ ის შედეგები, რომელიც მას მოჰყვებოდა, როგორც დახვრეტისაგან ხალხის გადარჩენა, უმიზნო სისხლის ღერის შეჩერება, მოსახლეობის დარბევისაგან გადარჩენა, ჩვენ ვარჩიეთ «ავანტიურა» და «ერის ზედაფენები» სიტყვების ფასათ გადაგვერჩინა ის, რისი გადარჩენა ჯერ კიდევ შეიძლებოდა. მით უმეტეს ყოველი ქართველი, რომელიც შეგნებულად მიუდგებოდა შექმნილ მდგომარეობას, კარგათ მიხვდებოდა საქმე რაში იყო და ამასთან სიტყვები «ავანტიურა» და «ზედაფენები» არსებითათ სრულიადაც არ სცვლიდა და არ უკარგავდა ავვისტოს გამოსვლებს მის ნამდვილ ხალხურ და მასიურ მნიშვნელობას: ჩვენ დამარცხდით, და დამარცხდა აჯანყება ფიზიკურად, მაგრამ მორალურად გამარჯვება ჩვენ დავგრჩა.

ამით ვათავებ ჩემ განმარტებას».

თ ა ვ დ ა დ ე ბ უ ლ თ ა ხ ს ი ვ ნ ა ხ.

ორი წელია მას შემდეგ, რაც საქართველოს აჯანყებამ იფეთქა. ქართველმა ერმა მოიკრიბა თავისი ძაღღნე, რომ გადაიძროს რუსეთის უღელი და დაამხოს «წითელ» ლაშქრის შემოსევით დაწესებული საოკუპაციო რეჟიმი. საქართველო ფიზიკურათ დამარცხდა. მაგრამ ამავე დროს მოსკოვის მთავრობა მორალურათ და პოლიტიკურათ გაკოტრდა.

საოკუპაციო ძალაუფლებამ გაქლიტა ერის საუკეთესო შვილები, სიცოცხლეს გამოასალმა აჯანყების დიდი ხნით ადრე ჩეკასა და სატუსალოებში გამომწყვდეული მებრძოლნი. ბოლშევიზმი ვაზიშვლდა. ის მორალურათ გაიხრწა. დიქტატურის დაქვეითება ყველასათვის თვალსაჩინო შეიქნა.

ავვისტოს აჯანყებამ მსოფლიოს აშკაოთ ამცნო, რომ საქართველო უცხო უღელს არ ურიგდება და ვერც შეურიგდება. მთელი ქვეყანა დარწმუნდა, რომ რუსეთის მესვეურნი მხოლოდ ხიშტს ემყარებიან, რომ მათ საქართველოსთან საერთო არაფერი აქვთ. მოსკოვის მთავრობას საჯაროთ შუბლზე იმპერიალისტური დალი მიაკრეს. აჯანყებას ჰქონდა კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი შედეგი. შემთხვევით მოძრაობა პროვინციიდან დაიწყო. აქ აშკარათ გამოჩნდა, რომ მთელი გლეხკაცობა საოკუპაციო რეჟიმის დაუძინებელი მტერია. კომუნისტური პარტია დაფრთხა და უკანდახვევის დრო-

შა ააფრიალა. რუსეთის ახალმა თვითმპყრობელმა, ჯულაშვილ-სტალინმა გამოაცხადა: თუ არ გვსურს საქართველოს მაგალითმა მთელი რუსეთი აიყოლიოს, პირი ვიბრუნოთ გლენჯაკობისკენო! და აი უკუაგდეს რუსულ კომუნიზმის ყველა პრინციპი და საშუალო გლენჯაკობის მომხრობას შეუდგენ. ამ ნიადაგზე აღმოცენდა ახალი ოპოზიცია. ლენინის ძველი გვარდია ზინოვიევი-კამენევის მეთაურობით სტალინის პოლიტიკის წინააღმდეგ ამხედრდა. და აი ერთი თვეა მას შემდეგ, რაც საბოლოოთ გამოაშკარავდა, რომ «რკინისებური» პარტია რამოდენიმე მოწინააღმდეგე ბანაკათ დაიყო და ერთი მერეს ეკვეთებინ. რუსულ კომუნიზმის საბოლოო დაცემა დღის წესრიგში დაისვა.

საქართველო მეფის თვითმპყრობელობის წინააღმდეგ მებრძოლთა ბანაკს მეთაურობდა. ბოლშევიზმის ამოგდებასა და რუსეთის მიერ დამონებულ ერთა განთავისუფლების საქმეშიც მას მეთაურის როლი ხვდა. ასეთია აგვისტოს აჯანყების შედეგი.

ამ დიადმა მოძრაობამ საქართველოს საუკეთესო შვილები მოსტაცა. განსაკუთრებით მძიმეა ის მსხვერპლი, რომელიც ხალხის მეთაურმა სოციალდემოკრატიულმა პარტიამ გაიღო. მან დაკარგა მრავალი ისეთი მოწინავე მუშა-ორგანიზატორი, როგორიც იყვენ დათიკო დვალი და თედორე ასათიანი, პარტიის ძველი მუშაკი ვასო ცაბაძე, პოეტი დ. მეჩონგურე (ქარცივაძე), პარტიის ახალთაობის საუკეთესო წარმომადგენელი გაბრიელ ცისკარაშვილი, ცნობილი ორგანიზატორი ვანო ლლონტი და ბევრი სხვა. ყველას ვინ მოსთვლის! მათი სახელი ლევიონია.

აგვისტოს აჯანყების მსხვერპლთა შორის განსაკუთრებული შარავანდედით შემოსილი არიან ნოე ხომერიკი, გოგიტა ფაღავა, ბენია ჩხიკვიშვილი, ვალიკო ჯულელი და ვასო ნოდია. ესენი იყვენ აჯანყების იდეური მეთაურები და რამდენიმეთ მაინც მისი პრაქტიკული ორგანიზატორები. მათ ამ საქმეში გვერდს უმშვენებდა ეროვნულდემოკრატი გ. წინამძღვრიშვილი.

ნოე ხომერიკი და თბიზ მისი მიმყოლი ეკუთვნოდენ იმ პარტიულ მუშაკებს, რომელთათვის იდგა და ცხოვრება განუყრელია და მით სოციალდემოკრატიის საუკეთესო ტრადიციების მატარებელნი იყვენ. ისინი არ წააგავდენ იმ პირებს, რომელნიც რევოლიუციის აღმაფრენისას ცხოვრების ზედაპირზე ამოტივტივდებინ და თბილად გილებზე იკალათებენ, ხოლო განსაცდელის ქამს ომის ველს სტოვებენ, სორებში იმალებინ და თავის უკუქცევის დასაფარავათ «სიფრთხილისა» და ზომიერების ქადაგობით გვევლინებინ. აბა ვინ ასწავლიდა ომში სიფრთხილს ნ. ხომერიკსა და ბ. ჩხიკვიშვილს! ნ. ხომერიკს საქართველოდან არა ერთხელ მოუწერია, არსებულ პირობებში გამარჯვება ძნელია და საქიროა უფრო ხელსაყრელ მომენტისათვის მოცდაო. ვინ არ იცის, რომ ბენია ჩხიკვიშვილი 1905 წ. წინააღმდეგი იყო ნასაკირალთან (გურია) კაზაკებზე თავდასხმის, მაგრამ როცა ორგანიზაციამ ეს გადაწყვიტა, მოძრაობას სათავეში მოექცა. აჯანყებამდე, თავის დატუსალების წინა დღებში, ის გვაცნობდა, არსებულ ძალებით გამარჯვება შეუძლებელია და აუცილებელია ახალ ძალთა თავმოყრა-შეკავშირებაო.

მაგრამ ისინი მუდამ იყვენ იქ, სადაც ხალხი იდგა და მიდიოდენ იქით, საითკენაც პარტია მიდიოდა.

ჩვენ დღეს ამ თავდადებულთა წამების ორი წლის თავს ვიგონებთ. ჯერ კიდევ ერის ტანჯვა-წამება არ განელებულა, მის შვილთა ქლევტა ჯერ კიდევ გრძელდება. მართალია მტერი სასიკვდილოთ დაქირვლია, მაგრამ სულთმობრძავი ის კიდევ იკბინება და ცხოვრებას შხამავს. ამიტომაც არის ქართველ ერის ბრძოლა გრძელდება. ბრძოლა მედგარი, შეუპოვარი. ბრძოლაში არა ერთი და ორი იქანცება და ეცემა, მაგრამ ძველ რაზმის ადგილს იჭერს ახალი და ის ომის ველზე მამაკურათ დგას. მოიგონეთ პარტიის ახალთაობის საუკეთესო წარმომადგენელთა, გოგიტა ფაღავას და ვანო ცისკარიშვილის თავდადება და თქვენთვის აშკარა იქნება, რომ ხალხის ბედი საიმედო ხელშია.

ახლო მომავალში დაიმხსრევა რუსულ კომუნიზმის ციხე-სიმაგრე, განადგურდება რუსეთის იმპერიალიზმი, საქართველო თავისუფლათ ამოისუნთქავს და დამოუკიდებლობას კვლავ განამტკიცებს. მაშინ საქართველოს განთავისუფლებისათვის თავდადებულთა ძეგლებით დაბასოფლები და ქალაქები მოიფინება და მათი დიადი სახელი მომავალ თაობათ უკუნიით უკუნისამდე გადაეცემა.

ნ. რამიშვილი.

89926

ვ ა ნ ე ლ ე ო ნ ტ ი.

ვანო ლონტი ტიპიური წარმომადგენელია სოფლის სოციალდემოკრატიის, რომელიც ფერმენტი იყო ქალაქის და სოფლის მუშათა შემაერთებელი, დიადი მუშათა რევოლუციური მოძრაობის სოფლათ გადამტანი და გამაღებელი. ასეთებმა შექმნა ის მძლავრი მასისური მოძრაობა გლეხობის, რომელმაც მისცა დაუძლეველი ძალა და სიფართოვე განმათავისუფლებელ მოძრაობას წინეთ ცარიზმის წინააღმდეგ და ახლაც დამოუკიდებლობისთვის ბრძოლაში.

ვ. ლონტი ამ სოფლის მოძრაობის ახალგაზდა, გაბედული და მოფიქრებული ხელმძღვანელი იყო.

ღარიბი ოჯახიდან გამოსული (დაიბადა ს. მელექედურში 1895 წ.), პირველდაწყებით სკოლაში განათლება მიღებული, ის სოფლის მეურნეობას ჰკიდებს ხელს და სოფელში ადრევე ეკიდება რჯახს.

ახალგაზდა ვანო მშრომელი ხალხის ბრძოლაში აქტიურ მონაწილეთ გამოდის იმ დროს, რომელიც ცნობილია გურიის ტოლმაჩევის ეპოქათ. ტოლმაჩევის ხელი მუხრს ავლებდა რევოლ. ორგანიზაციებს, ათობით და ასობით იჭერდა მოწინავე გლეხებს და ჩრდილო რუსეთის მხარეში ასახლებდა. უსაშინლესი რეპრესიით და ტერორით დაშინებული ხალხი მიყუჩებული იდგა, ორგანიზაციები იშლებოდა, და ბევრი სუსტნი განზე გამდგარიყვენ. აი ამ დროს პატარა ვანო ახალგაზდური გატაცებით ეკედლება სოც.-დემ. მიმდინარეობას, ებმება ორგანიზაციების მუშაობაში, ცდილობს მათ აგება-განმტკიცებას და მით გურიის ს.-დ. ორგანიზაციის ერთი თვალსაჩინო წევრი ხდება. მას პირადათ მე გავეცანი თებერვლის რევოლუციის ხანაში. ამ დროს რევოლუციური ბანაკში პერსპექტივების შეფასებაში დიდი სხვადასხვაობა იყო და დავაქცებულ ვანოს აზრიც დამოუკიდებლათ მუშაობს, დროებით მთავრობის ხახი, რუს. ს.-დ. ტაქტიკური გზები მას არ მოსწონს, ბევრს მის ნაბიჯს სასტიკათ აკრიტიკებს და ჩვენ ბანაკში ის, ასე ვთქვათ, მემარცხნეთა ჯგუფს ეკედლება. მაგრამ ვანო პარტიის მთლიანობას, პროლეტარიატის ერთობას ისე დიდ მნიშვნელობას აძლევს, რომ მის ოჯახში თუმცა ოპონიციონერობს, მარა პარტიის შესუსტების ძალიან ერიდება და ყველა მაშინდელ რევ. ორგანიზაციებში ჩვენი პარტიის დავალებით და მისი კონტროლის ქვეშ დიდ და დაუფასებელ მუშაობას ეწევა. ვანო უეჭველათ დისციპლინის კაცი იყო, თუმცა, როგორც აღვნიშნე, მას ხშირათ ქონდა თავის განსაკუთრებული აზრი და ყოველთვის აშკარათ აღიარებდა მას.

საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ როდესაც მთელ საქართველოში დემოკრატიული თვითმართველობები აეგო, ვანო გურიის ერობის ერთ ფრიალ დასუსტებულ პოსტზე იქნა მიწვეული. მას ევალებოდა აგრარულ რეფორმის გატარება, და უნდა ვთქვა, მან აქ განსაკუთრებული ენერჯია გამოიჩინა. ის სამართლიანათ მეუბნებოდა, აგრარული რეფორმა ფრიალ სათუთი, მარა ძირითადი საკითხია, რომლის სწორათ გატარებაზეა დამოკიდებული ჩვენი ბედი და საქართველოს მომავალიო. აქ ის უზუარბელი იყო, თავის ხელქვეითთაგან მუყაით მუშაობას მოითხოვდა, თვით იშვიტად იჯდა თავის კაბინეტში, გურიის ერთი კუთხიდან მეორეში გადადიოდა, ამოქმედება ყველა რაიონებს და სოფლებს, აკეთებდა მოფიქრებულ, მარა სწრაფ მუშაობას, და თუ გურიაში გაუმწეველათ მოხერხდა რეფორმის გატარება, ეს მისი ენერჯის და თავდადების შედეგია.

ჩვენ ერთათ ვთანამშრომლობდით, ეცნობოდით მის მუშაობას, ვხედავდი მის მოფიქრებულ განკარგულებას, მის ყოველდღიურ თადარიგიანობას და მე იშვიტად მიხდებოდა საქმეში ჩარევა, მთავარი როლი ინიციატივის უთუთო მას ეკუთვნოდა.

გასაკვირველი ის არის, რომ ვანო პარტიულ მუშაობაშიც მონაწილეობას ძველებურათ განაგრძობდა, მას ვერ შორდებოდა. პარტიული მუშაობა მისი სტიქია იყო და ეს სავსებით გამაოჰკარავდა, როცა საქართველომ დამოუკიდებლობა დაკარგა და ახალ პირობებში ორგანიზაციის აგება და პარტიული მუშაობის დაწყება გვიხდებოდა. მე ბათუმიდან ოზურგეთში ჩამოვედი, როცა განსვენებულ ა. ლომთათიძეს თანადასწრებით მოხდა გურიის ამხანაგთა კრება, აქ ჩემ წინ ვანო წარმოსდგა, როგორც დასრულებული პარტიული მუშაკი, რომელსაც აქვს თავისი აზრი, თავისი გეგმა მუშაობის და თავისი გადაწყვეტილება. მტრის უღლის მოხსნა დიდ მსხვერპლს წაიღებს,

სისხლი ბევრი დაინთხევა—ამბობდა ის, მარა უნდა ვიბრძოლოთო. ვანო აირჩიეს მისიის თავმჯდომარეთ, რომელსაც დაევალი ორგანიზაციების მოწყობა მთელ გურიაში. ამ მუშაობას ის პირნათლათ ასრულებს. მალე კონფერენცია ეწყობა და მისი მუშაობაც კონფერენციამ დააფასა და ახლათ არჩეულ კომიტეტის თავმჯდომარეთაც მას ამტკიცებენ. ვანო შემდეგ მუდმივი ხელმძღვანელია გურიაში ოკუპანტთა წინააღმდეგ წარმოებულ ბრძოლის. მას რამდენიმეჯერ ატუსაღებენ და აჯანყების წინ, საუბედუროთ, ის ციხეში მოხვდა და ჯალათებმა კიდევ დახვრიტეს აჯანყების დღეებში. აღსანიშნავია მისი გმირული საქციელი. მას ქონდა საშუალება ციხისთვის თავი დაეღწია. ურჩიეს კიდევ, მარა ის თვით ჩეკისტის მიცემულ სიტყვის გატყუებასაც დაერიდა და თავის ნებით მეტეხში დაბრუნდა, თუმცა იცოდა აჯანყება ახლო იყო და მას სიკვდილის საფრთხე მოელოდა.

მისი სიტყვები გამართლდა. ბრძოლამ დიდი მსხვერპლი წაიღო, მტერმა თავდადებული ქართველების სისხლის გუბე დააყენა. და ვანოც ამ ბრძოლას შეეწირა. ჩვენი ვანო მოკლეს, მარა მოკლავ კი ის იღეა, რომელსაც ვანომ თავის ოჯახის, შვილების ბედნიერება და თავის სიცოცხლეს შესწირა? არა არ მომკვდარა—ბრძოლაც გრძელდება სანამ მტერი არ დამარცხდება და საქართველოს დამოუკიდებლობა არ აღსდგება. მისი ოჯახის ნუგეში ეს იქნება.

და ვ ი თ ქ ა რ ც ი ვ ა ძ ე (დ. მეჩონგურე)

დ. ქარცივაძე დაიბადა 1881 წელს. მიიღო სამხედრო განათლება. როცა 1905 წ. რევოლიუცია დაიწყო, ის სარიყამიში ასრულებდა პორუჩიკის თანამდებობას. ამ დროს ის უკვე სოციალდემოკრატიულ პარტიას ეკუთვნოდა. მან აიღო შევებულება და გამოემგზავრა საქართველოში. აქ ის აქტიურათ ჩაება რევოლიუციურ მოძრაობაში. დეკემბრის აჯანყების დროს ის ითვლებოდა სამხედრო ხელმძღვანელათ დასავლეთ საქართველოში. ეს არაჩვეულებრივი მოვლენა იყო. 1905 წ. ოფიცრობა მოძრაობას აშკარათ მტრობდა და მეფის მთავრობას ეკედლებოდა. ამიტომაც იყო, როცა ხალხი დამარცხდა და აღიზანოვ-კრილოვებმა საქართველო აიკლეს, დათიკო შეიპყრეს და მოუნდომეს გაუსამართლებლათ დახვრეტა. მხოლოდ გავლენიან პირთა ჩარევამ მეფის მოადგილის წინაშე იხსნა იმხანათ ამ განსაცდელისაგან თავდადებული მებრძოლი. 1906 წ. ის გაასამართლეს და გადაუწყვიტეს კატორა. 1917 წ. რევოლიუციამ ის გაანთავისუფლა ამ მძიმე სასჯელისაგან. მას შემდეგ ის დაუბრუნდა სამშობლოს და აქ ასრულებდა სხვადასხვა მოვალეობას ქართულ ლაშქარში.

დათიკოს ახალგაზნა პოეტთა შორის საპატიო ადგილი ეჭირა. მისი ლექსები დ. მეჩონგურის ფსევდონიმით ხშირათ იბეჭდებოდა სოციალდემოკრატიულ გამოცემებში. არა ერთსა და ორ მებრძოლს განუცდია მისი კალმის ზეგავლენა, არა ერთი და ორი მებრძოლი შემატებია განმათავისუფლებელ მოძრაობას მისი ლექსების წყალობით.

როგორც თავის ნაწარმოებებში, ისე პრაქტიკულ მოღვაწეობაში დ. ქარცივაძე იყო შეურიგებელი დამცველი დემოკრატიისა და სოციალიზმისა. ასეთი დარჩა ის ოკუპაციის ხანაშიც. მას არ შეეძლო ფერიცვალეობა და ოკუპანტთა უღელს ქვეშ თვლი ადგილზე მოკალათება. და აი დესპოტიურმა ხელისუფლებამაც შური იძია, ის დაატუსაღა და ავგისტოს აჯანყების დროს სხვა მძევლებთან ერთათ სიცოცხლეს გამოასალმა. მაგრამ სანამ იარსებებს ქართველი ერი, ის შარავანდდით შეამკობს ქვეყნის განთავისუფლებისათვის თავდადებულთ და მათ შორის დ. მეჩონგურის სახელიც უკვდავი დარჩება.

ლ ა დ ე ო ლ რ გ ო მ ი ა ნ ი.

შემოსეულ მტრის ურდოებთან ბრძოლაში პირველი ხაზი ღირსეულათ უჭირავს ჩვენს ახალგაზნობას.

მუდამ მოძრავი, იმედინი, სიცოცხლით სავსე, ბრძოლის ეინით ანთებული ლაღო პირველი იყო საქართველოსთვის მებრძოლ ახალგაზნობის ლაშქარში.

ლაღო გიორგობიანი დაიბადა 1899 წელს. 1917 წლის რევოლიუციის რაღდებმა გამოისროლა ქაბუჯი ბრძოლის ასპარეზზე.

ამ დღიდან ლადო ღირსეული წევრი იყო საქართველოს მარქსისტული ახალგაზნდობის, მუშაობდა რა მუდმივად თფილისის ორგანიზაციის მეოთხე რაიონის კოლექტივში. 1921 წელს რუსის ჯარების შემოსევამ ისიც ამოავდო ჩვეულებრივი ცხოვრების კალაპოტიდან. ომის დღეებში ის მიდის მთხალისეთ ბრძოლის ველზე. საქართველოს დამარცხების და დაპყრობის შემდეგ, ის განაგრძობს ამ ბრძოლას არალეგალურ მუშაობის სახით. ვისაც ის ამ მუშაობაში უნახავს, არასოდეს დაავიწყდება ლადო მუშელ შერკულით, თვალზე აელვარებული, ჩაგლეჯილ ხალათში სერავდა ის აღმადამა ჩვენი თფილისის დახვეულ ქუჩებს... დარბოდა და ჰფენდა ფურცლებით მთელ არემარეს, ხან მარტო, ხან სხვებთან; ან ვინმეს უჯავრდებოდა საქმის ცუდად გაკეთებისთვის, ან ამავრებდა, ამხნევებდა დასუსტებულ, მოღლილ ამხანაგს...

«ძნელია მასთან მუშაობა» — იტყოდენ ხოლმე მასთან მომუშავე ამხანაგები: მას არ უყვარდა სახვალაოთ საქმის გადადება, არ უყვარდა მიღებულ განკარგულებისთვის გადახვევა, უდისციპლინოდა და სხვებსაც მაგრათ სთხოვდა ამას. უჩვეულო კეთილი ხასიათის ადამიანი, «გულუბრყვილო რაჭველი», როგორც ვეძახდით ხოლმე სწირად, ის დაუზოგველი, სასტიკი იყო საქმის შესრულების დროს. ამიტომაც 1921 წლიდან ხელმძღვანელობს რა ახალგაზნა მარქსისტა ორგანიზაციის მეოთხე რაიონს, ის არის იმავე დროს ამ ორგანიზაციის თფილისის კომიტეტის ერთი მუშაკთაგანი.

1922 წელი. 26 მაისის შესანიშნავი დემონსტრაცია. ლადო გაშლილი დროშით ხელში წინა რიგებში, გარშემორტყმული ერთგული ამხანაგებით... აქედან ნაცემი, დასისხლიანებული ის წაიყვანეს ჩეკის სარდაფში.

მაღე ის ახერხებს ციხიდან თავის დახწევას და ტყვეობიდან განთავისუფლებული კვლავ ებმება ჩვეულ მუშაობაში. ამ დროს ის არა მარტო ახალგ. მარქსისტთა ორგანიზაციის მუშაკია, არამედ ასრულებს აგრეთვე პარტიის ცენტრ. კომიტეტის მეტათ საპასუხისმგებლო დავალებებს.

ჩეკას არ რჩება ეს შეუმჩნეველი და 1922 წლის დეკემბერში მას კვლავ ატუსაღებენ და ავადებენ ცივ სარდაფში იმტომ, რომ მოითხოვა დაკითხვის სამშობლო ენაზე წარმოება.

ციხეში მან სრული ერთი წელი დაჰყო, მაგრამ ციხის კედლებმა მას ხელი ვერ შეუშალეს გარეთ მომუშავე ამხანაგების ხელმძღვანელობაში.

1924 წლის იანვარში მას ათავისუფლებენ ციხიდან. გარეთ ორგანიზაციები დასუსტებულია, მუშაობა შეწყვეტილი. და დატროდა ლადო: აჯანყების წინა დღეებში უკვე მთელი თფილისის ახალგაზნობა მის ირგვლივ არის დაზარალებული და ელის ნიშანს, რომ გადაეშვას ბრძოლაში... მაგრამ თფილისში ბრძოლა არ მოხდა. მე მასსოვს, როგორ ბავშვივით სტიროდა მაშინ ლადო, ეს ურყევი ნებისყოფის ვაჟაკი, სტიროდა რომ ვერ შესძლო ბრძოლაში უშუალოდ მონაწილეობის მიღება.

ავგისტოს ბრძოლაში საქართველოს დამარცხებამ ვერ მოსტევა ის. პირიქით კიდევ უფრო აანთო მასში ბრძოლის ცეცხლი, გაზარდა ენერჯია და მაშინ, როცა ბევრი გამოცდილი მებრძოლი დაიბნა. არ იცოდა რა ექნა, ის ამხანაგების ერთ ჯგუფთან ერთად უდგება სათავეში ორგანიზაციების გადახალისებას, მებრძოლი რაზმების ბრძოლის მეორე ხაზზე გადაყვანას. არალეგალურ პირობებში ყველაზე რთული ამ პერიოდის მუშაობა იყო. ლადომ კი აქ ყველაზე უკეთ დაამტკიცა, რომ ის ყველა პირობებში საუკეთესო მუშაკი იყო. ამ დროს ლადო ხელმძღვანელობს მთლიანათ საქართველოს მარქსისტულ ახალგაზნობას, როგორც მისი საორგანიზაციო კომიტეტის პრეზიდენტის წევრი.

მაგრამ მას არ დასცალდა თავისი საქმის ბოლომდე მიყვანა. ჩეკამ მოგლიჯა ის მის საყვარელ საქმეს და რამოდენიმე თვის ბნელ სარდაფში არაადამიანური წამების შემდეგ, ამხ. გერმანე ლლონტთან ერთად, სიცოცხლეს გამოასალმა.

მოკლეს, რადგან ვერ გასტეხეს მებრძოლის სული... მაგრამ იციან კი ჯალათებმა, რომ ლადოს მაგალითმა კვლავ ბევრი გამოიყვანა მისთვის საყვარელ ბრძოლის გზაზე?

ლადოს სიკვდილი კიდევ უფრო გააღვივებს ბრძოლის ცეცხლს ჩვენი ახალგაზნდობის გულში.

მის საამყო ბრძოლას და გამირულ სიკვდილს სამაგალითოთ გაიხდის საქართველოს ახალგაზნდობის მებრძოლი გვარდია.

ამხანაგი.

იასონ და ბეგონარაკიძეების ხსოვნა

სკოლს მონობაში გადიდაცებულს
თავისუფლების ძებნაში მკვდარი.
აკაკი.

იასონი და ბეგონარაკიძეები, მრავალ ძვირფას მებრძოლთან ერთად, ორი წლის წინ ავვისტო-სექტემბრის დაიდ დღეებში, საყვარელ სამშობლოს და მათთვის ახალგაზდობიდანვე სათაყვანო მშრომელი ხალხის განმათავისუფლებელ მოძრაობას შეეწირენ...

დღემდის სამეგრელოს მშრომელი მღერის «ჩაირამა ბეგონ ბიგა»ს. შეთხზულს ხალხის მიერ ამ სამართლიან მოსამართლეზე პირველ რევოლუციის ხანაში...

ცარიზმის მძიმე რეაქციის შავ-ბნელი დღეები, ციხე, ციმბირი, ვერ სტენს მათ სულის სიმტკიცეს, აქტიურ მოქმედებისადმი ძლიერ ლტოლვას და 1908 წელს, ციმბირიდან გამოპარული, ორივე სამოქმედოთ უბრუნდება მშობელ ერს... თავის ქვეყნის მშრომელი ხალხის გვერდში ყოველგვარ უსამართლობის წინააღმდეგ ბრძოლას ანახლებს...

იწყება 17 წლის დიდი რევოლუციის ხანა... იასონი და ბეგონ თავის ერთან ერთად ხარობენ, ხანგრძლივი ბრძოლის უხვი ნაყოფით ტკბებიან და ხალხით ებმებიან ქვეყნის ეკონომიურათ ამაღორძინებელ მუშაობაში.

ხოლო, როცა დაუნდობელი მტერი თავს დაესხა საქართველოს და ერს ყოველივე უფლება აპყარა, იასონი და ბეგონ კვლავ მებრძოლ ხალხის რიგებში ჩადგენ და გააფთვრებით ეკვეთენ მტერს.

ოკუპაციის ხანის პირველსავე აღდგომის დღესასწაულს ბეგონ სენაკის საპრობილეში ეგებება. მრავალ ჭირ გადახთილი ჭაღარა იმედიანათ შეყურებს მომავალს და თანამებრძოლთ ახალგაზდური სიმკვირცხლით ამხნევეს.

ციხეს ევლინება ოდიშის უღიზის შვილი, ოკუპანტათ მთავრობის წარმომადგენელი—საშა გეგეჭკორი. იუდას ამბორით ცდილობს ბეგონს გულის მონადირებას და იძლევა სასწრაფო განკარგულებას ბეგონ რამოდენიმე შემთხვევით დატყვევებულებთან ერთად დაუყონებლივ იქნას განთავისუფლებული. მადლობის ნაცვლათ მოსკოვის ემისარს ესმის მგვანე პასუხი: «ნუ სწუხდებით, მე ტყვეობას დრომდე გაუძლებ, ეს არ მაფიქრებს... სულ ერთია შენი აგენტები, თუ უარესი არ მიქნეს, ხვალ-ზეგ ისევ აქ ამომაყოფინებენ თავს—ვინაა გამკითხავეი»ო. გეგეჭკორს მინც უნდა სულგრძელის როლი გაითამაშოს: ის უბრძანებს თავის დამქაშეის, რომ ბეგონს, როგორც რევოლუციონურ ბრძოლაში მოხუცებულს, ხელი აღარ ახლო. ამ ფარისევლობით აღშფოთებული ბეგონ უქმეხათ ახლის თავის «მფარველს»: «მე ინვალიდი არ განლავარ და არც ლმობიერებას ვსაჭიროებ, სცდები საშა გეგეჭკორო».

ამ დღიდან ბეგონ და იასონის ხვედრია არა ლეგალური ცხოვრება, ჩეკა, მეტეხი და წამება, სანამ ავვისტოს დღეებში მათ მუხანათურათ არ მოუსპო სიცოცხლე მტარვალმა ხელმა.

განთავისუფლებული საქართველო არ დაივიწყებს ნარაკიძეებს. უკვდავი ერი, სხვა მრავალ ძვირფას სახელებთან ერთად, რომლებიც ავვისტო-სექტემბრის დღეებში შარავენდდით შეიმოსა, იასონის და ბეგონს სახელებსაც სასოებით შეინახავს მარადისობის პანთეონში.

რბუქ ჩქაღუ.

ბ ე ლ ი ტ ი კ უ რ ი მ ი მ ე ლ ს ი ღ ვ ა .

«ბრძოლის» უკანასკნელ ნომერში უადგილობის გამო ჩვენ ვერ შევძელით მიგვეწოდებია მკითხველისთვის პოლიტიკური თვიურის შინაარსი. აქ კი ბევრი საინტერესო და მნიშვნელოვან რამეს ქონდა ადგილი; ანტიომ ჩვენ იძულებული ვიქნებით ისეთ ფაქტებს დავუბრუნდეთ, რამაც თითქოს სადღისო ინტერესი დაკარგა, მაგრამ მათი უბრალოთ გვერდის ავლა და საერთაშორისო ურთიერთობის განვითარების მსვლელობიდან ამოგდება ჩვენ შეუძლებლათ მიგვჩინია. გასულ ივნის-ივლისში ინ-

გლის-საბჭოთა ურთიერთობა განსაკუთრებით მდიდარი იყო ინციდენტებით: იქამდე მივალ, რომ არა მარტო სენსაციის მოყვარული პრესა, არამედ თვით სერიოზულ ორგანოებშიც კი მდგომარეობას კრიტიკულად სთვლიდნენ. ურთიერთობის გაწყვეტა, წარმომადგენელთა გაწვევა, ულტიმატუმი... ერთი სიტყვით, პავერში თითქოს თოფის წამლის სუნი ტრიალებდა. ჩვენ კი, უნდა გამოვტყდეთ, გულდამწეიდებით ფუტკერადით მთელ ამ აყალ-მაყალს. არა იმიტომ, რასაკვირველია, რომ ახალი სისხლის წვიმის მომხრე ვიყოთ. პირიქით, მთელის ჩვენი არსებით გვძაგს ის საშინელი ბოროტება, რომელსაც ომი ეწოდება. ჩვენი სიმშვიდის წყარო დღევანდელი რუსეთის ვითარების კარგად ცოდნაა; ჩვენ ვიცით, რომ საბჭოთა რუსეთი მართლაც რომ პატივისცემა, პატივისცემა არა შეგნებით და წრფელი სურვილით. არამედ ძალაუფლებურად. ეს, ასე ვთქვათ, მისი იძულებითი სათნოებია, მისი სისუსტის, მისი უძლურებისაგან გამომდინარე.

ის, რაც ეხლა ინგლის-საბჭოთა დამოკიდებულებაში ხდება, მაგონებს ერთ ჩემს კუროზულ მეზობელს. სამეგრელოს ერთ მივარდნილ კუთხეში სცხოვრობდა ახალგაზრდა აზნაური. მამა მისი ბევრს ეცადა განათლება მიეცა და «კაცი გამოეყვანა». სად არ ათიოდა, რა სკოლაში არ მისცა. მარა ვერაფერს გახდა: ყმაწვილი უდიდრი წინს და თან ბრიყვი გამოდგა. ბოლოს იმედ დაკარგულმა მამამ. შვილი სოფელში დააბრუნა და დააოჯახა. მალე მამა გარდაიცვალა და ამ დღიდან ეს ოჯახიც უკულმა დატრიალდა. იგრძნო თუ არა ვაჟმა თავისუფლება, მან საესეებით გადაშალა მთელი თავისი ბინძური ბუნება. უკმეზი, ხეპრე, ტრაბახი, ლოთი, იგი დღეს არ გაუშვებდა. რომ სადმე აყალ-მაყალი არ აეტეხა. მაგრამ როგორ? ქურდულად მიეპარებოდა ვინმეს და დაარტყამდა, შემდეგ კი გასაქცევად იყო მზად. მისდა სავალალოდ ფეხის სიმაგრე არ შესწევდა ამიტომაც ცხვირ-პირ დათეთვილი, ჩამოხეულ-ჩამოფლეთილი, ტალახში ამოსვრილი ბრუნდებოდა ყოველ ცისმარა დღე სახლში და იქ კი, მეუღლის წინაშე, რომელსაც ერთად ერთს არ შექონდა, ეჭვი მის ვაჟაკობაში, ბრახმორეული, დაუსრულებელი ტრაბახობით იჯერებდა გულს.

აი ეს ჩემი ახირებული მეზობელი მაგონდება, როცა თვალყურს ვადევნებ მოსკოვის «რევოლიუციონურ» მოღვაწეობას სახლგარე-გარეთ და განსაკუთრებით ინგლისში. რომ საბჭოთა ინგლისის შინაურ საქმეებში დიდი ხანი ხელს აფათურებდა, და დღეს ყველამ იცის. ამ უკანასკნელ გაფიცების დროს რომ მოსკოვის მთავრობა ფინანსიურ დახმარებას აძლევს გაფიცულებს, ეს ისეთი აშკარა ფაქტია, რომ ამის უარის ყოფა მხოლოდ ყოველად უმსგავსო თაღლითობაა. ჩვენ ეჭვი გვაქვს, რომ ვეროპაში კიდევ მოიპოვებოდნენ გულუბრყვილო კაცი, რომელსაც სჯეროდეს, რომ რუსის მუშები მილიონებით სხვის დახმარებას შესძლებენ. და ჩვენ რომ კარგად ვიცით, რომ დაძვინჯვით, დამშულოთ, თვეობით უჯამაგიროთ დატოვებული რუსის მუშა გაზრავის დახმარებას ვერ გაუწევს. რასაკვირველია, ეს ფული სახელმწიფოს ხაზინიდან არის გაღებული. ეს ასედაც უნდა იყოს. ბოლშევიზმი მთელს თავის იმედებს საერთაშორისო არეუ-დარევაზე ამყარებს. უამისოდ ის განწირულია. მას არავითარი სხვა პერსპექტივა არა აქვს. და თუ ეს ასეა, რასაკვირველია, მან მთელი თავის ძალღონით ამას ხელი უნდა შეუწყოს. საბჭოთა სახელმწიფო აპარატის არსებობის «რეზონ დეტრიც» ამჟამად, ჩვენ კი რას ვხედავთ? ქურდულად მოსკოვის, წინააღმდეგ მის მიერ დადებულ ხელშეკრულებისა, ინგლისის ტერიტორიაზე ანტიინგლისურ მუშაობას აწარმოებს: მას ზედ ბოროტ-მოქმედების ადგილზე იჭერენ. იგი კი ლაჩრულად თავს იმართლებს და ინგლისის ერთგულებას ეფიცება.

II ივნისის ბოლდენის მთავრობამ ნოტივ მიმართა მოსკოვის და მოსთხოვა ახსნა-განმარტება ლონდონში გაფიცულთა სახელობაზე გადაზავნილ თანხების შესახებ. 15 ივნისის ჩიჩრინი წარბუხებულად უპასუხებს: ია ნე ია. ლოშად ნე მაია,—ეს თანხებზე რუსეთის პრაფესიულ კავშირთა უნეტრალურ საბჭოთაში მიერ არის გადახვენილი და მოსკოვის მთავრობა აქ არაფერ შუაშიაო. აი საუცხოვო ნიმუში «მუშა-გლეხურ» «რევოლიუციონურ» მთავრობის გაბედულების. მერე დააჯერა ვინმე ასეთ რუსულმა «ატკანმა»? რასაკვირველია, არაინ. ინგლისის საზოგადოებრივი აზრი აღშფოთებულია ასეთი უმაგალითო ცინიზმით. პატიოსანი ვეროპიელი ასეთ წვრილ ფეხა ქურდის პსიქოლოგიას ვერ ამიგებს: იგი პასუხისმგებლობის გრძობაზე აღბრდილი; თუ რამეს სჩადის, მზად არის დონისთვის პასუხი ავოს. ეს მას დირსების საქმეთ მიახნია. ასეთი იყო და არის ნამდვილი რევოლიუციონერების ტრადიციები, ამჟამად მათი მორალურა

პოლიტიკური სიდიადე. ბოლშევიზმი კი ამას «ბურჟუაზიულ» დროშაზე მდგომარეობაზე აცხადებს; ასეთი დენიზმის წინააღმდეგ და როგორ გინდათ ამ ორ მორალურ შორის საერთო ენა გამოძებნოთ...

ბრიტანეთში დღითი დღე იზრდება მიმართულება, რომელიც მოითხოვს მოსკოვთან ურთიერთობის გაწვევას და მისი დიპლომატიური აგენტების ლონდონიდან გაძევებას. ინგლისის მთავრობის გავლენიანი წევრები, ჩერჩილი და ბირკენსედი საჯარო გამოსვლებში არ ერთდებიან არავითარ ეპიტეტებს დღევანდელ რუსეთის და მისი მთავრობის შესამკობათ—ბარბაროსობის და სისხლის სამეფო. ერთ დროს დიდი იმპერია, დღეს კი აშშ-მორეული ლეში, აი როგორ შეამკეს «ძლევა მოსილი» საბჭოთა კავშირი. *) არა ჩვეულებრივი ამბავია. ასეთი შეურაცხყოფა «კაზუს ბელია» სახელმწიფოთა შორის. შეურაცხყოფილის ელჩი იმ წამსვე მოითხოვდა პასპორტს, ჩიჩერინის ნოტა კი აქცევს ბრიტანეთის მთავრობის ყურადღებას («ზოგიერთი მის წევრების გამოსვლას, რაც არ შეეფერება ორ მთავრობათა ნორმალურ დამოკიდებულებას. **) კარგი «შეუფერებლობა» კია. თქვენმა მზემ! ლაფი დაასხეს, საჯაროთ პირში ჩაადფრთხეს და მოსკოვი კი თითქმის არაფერიო, ზანტათ პირს იზოცავს და «ნორმალურ» დამოკიდებულებაზე განაგრძობს ლაპარაკს. ასეთი მისი საგარეო მეთოდი. ამას ის უძახის მდგომარეობისკითხვით ანგარიშში გაწევას. ოჯახში კი დაუსრულებელი ტრამბახი. დავანგრევთ, ავაფეთქებთ. დღეს თუ ხვალ კონტრ-შეტევაზე გადავალთ, ქუხს ორატორი ***) და არაქელაქ შეუბრალებლათ ისივებს ტრამბის ცემით ხელებს; აბა მას როგორ შეუძლია ეჭვი შეიტანოს კობას ვაჟკაცობაში. მას ეს ისევე სჯერა, როგორც ჩემ მენობელ—მეგრულის ცოლს თავის მეუღლის სიმამაცე სჯეროდა. ერთი სიტყვით, ორსახიანი იანუსი: გარეთ შიშისაგან დაღრეჯილი, მლიქვნელი, ღირსება ახდელი, ყოველნაირ თავმყოფარეობას მოკლებული; შიგნით—გამბედავი, შეურიგებელი, სეტყვა და მხიბ.

ძნელია იმის თქმა, თუ როდის მოელება ბოლო ასეთ ჯამბაზობას, მხოლოდ ეს კი თამამად შემიძლია ვიწინასწარმეტყველო, რომ ეს რეჟიმი ისე გაათავებს თავის დღეებს, როგორც ჩვენი ნაცნობი მეგრული.

მაგრამ, დავუბრუნდეთ ფაქტებს. ფაქტი კი ის არის, რომ ინგლისში საბჭოთა პოზიციების სრულეობით შეჩვეულები. 25 ივნისის დებატებმა თემთა პალატაში ცხად-ჰყო, რომ საბჭოთა რუსეთთან ნორმალურ დამოკიდებულებას ინგლისი ვერ აღადგენს. შესაძლოა, მათ ურთიერთობაში ერთხელ კიდევ მოხდეს შერბილება, მოსკოვი ხომ ჩვეულია გაწოლას. თავის მოკატუნება მას ეხერხება, მაგრამ ეს იქნება დროებითი. ამას მოვლენათა ლოღიკით კვლავ მოყვება უფრო მეტი გამწვავება. ეხლა ინგლისში მას თავგამოდებული დამცველიც არ ყავს. დღემდე მის მიერ ათვალისწინებული მაკლონალი და მუშათა პარტია მოითხოვდა მასთან ურთიერთობის აღდგენას; ეხლა ესენიც ვერ იჩინებენ კვლავინდებურ ენერჯიას ამ პოზიციის დაცვაში. ნახშირის გაფიცვების აუცილებელი დამარცხება მუშებშია ბევრს აუხელს თვალს და ნათელ ჰყოფს მოსკოვის პროვოკატორულ როლს ამ გაფიცვებში. 25 ივნისს ჩემბერლენი არ აღმოჩნდა ურთიერთობის ესლავე გაწვევტის მომხრე. ეს არა იმიტომ, რომ ის არსებითად არ იყო ამის მომხრე. «ეს მთავრობა არც ერთ სხვას არ ვაგს. მასთან დამოკიდებულობის დაუქრა ძნელი საქმეა—სთქვა მან—საბჭოთა მთავრობის, მესამე ინტერნაციონალის. პროფესიულ კავშირების უკან სდგას პოლიტიკური. ის ხელმძღვანელობს ყველა ამ ორგანოებს; ის გასლავთ ფაქტიური გამგე რუსეთის»-ო. როგორც ხედავთ, მისი წარმოდგენა რუსეთის ვითარებაზე ნათელია. აქედან დასკვნის გაკეთება არ არის ძნელი საქმე. მან დაინახა საჭიროდ ეს დასკვნა დღესვე არ გაეკეთებია. ამისათვის ალბათ მას თავისი მოსაზრებები ქონდა. მაგრამ ნიშნავს ეს იმას, რომ ამ დასკვნის ის ხვალ არ გააკეთებს?

«ბრძოლის» წინა ნომერში ჩვენ გამოვსთქვამდით იმედს, რომ მოკლე ხანში მოსკოვის შესახებ ინგლის-ოსმალეთ შორის შეთანხმება მოხდებოდა. ეს შეთანხმება

*) 27 ივნისს თემთა პალატაში ბოლდვინმა სრული სოლიდარობა განაცხადა ორივე თავის მინისტრთან.

**) იხ. ჩიჩერინის ნოტა 15 ივნ. თარიღით.

***) იხ. სტალინის მოხსენება თბილისში.

დღეს უკვე ფაქტია. 5 ივნისის ხელშეკრულებას ორივე მხარემ ხელი მოაწერა. მისი ვილაიტი ირაქის საზღვრებში რჩება. ეგრეთ წოდებული ბრიუსელის ხაზი, ოსმალეთის სასარგებლოთ მცირეოდენი შესწორებით, უცვლელათ დარჩა. ოსმალეთს 25 წლის განმავლობაში ეძლევა 10 პრ.ა. ნავთის წარმოების შემოსავლის. ამავე დროს ოსმალეთს ეძლევა 20 მილიონი სტერლინგის სესხი. ანგორის ხელშეკრულების პოლიტიკური მნიშვნელობა უდიდესია. მთელი ევროპის პრესამ ამნაირად დააფასა იგი; ინგლისის არაკეთილმოსურნენიც კი მას საიმპერიო დიპლომატიის უდიდეს გამარჯვებათ და ამავე დროს საბჭოთა რუსეთის უდიდეს დამარცხებათ სთვლიან. ჩვენ არ გვინდა ასე კატეგორიული ვიყოთ; არ გვინდა რაიმე ილიუზიები დაეთესოთ ჩვენ წრეებში. აღმოსავლეთში მდგომარეობის კონსოლიდაცია ისეთი რთული საქმეა, რომ მისი ერთი დაკერით მოგვარება საუკუნია. კიდევ ბევრი დაბრკოლებაა დასაძლევია. რომ ქვეყნის ამ კუთხეში დიდი ომის მიერ აშვებული ძალები დაწყნარდეს და კალაპოტში ჩადგეს. იმდენათ დიდ იმედებს ამყარებდა მოსკოვი აზიის რევოლიუციებზე ევროპის წინააღმდეგ, რომ ის ასე ადვილათ ამას ხელს ვერ შეუშვებს. მართალია, მას კბილები ძალზე აქვს ჩამტვრეული, მაგრამ თუ კბენას არა, ღრენას მაინც შეეცდება.

საერთოდ მდგომარეობა აღმოსავლეთში ამ ბოლო დროს საგრძობლათ შეიცვალა. სირიის საზღვრებზე თანდათან სიწყნარე ჩამოვარდა. მაროკოში, სადაც ბოლშევიკების წინასწარმეტყველობით კაპიტალისტურ საფრანგეთს სამარე უნდა გათბროდა, ომი დასრულდა. ეგვიპტე, მიუხედავათ ზავულ-ფაშის (ეგვიპტეს სრული დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლია) არჩევნებში გამარჯვებისა, ინგლისთან მორიგების გზას დაადგა და მთავრობას სათავეში ჩაუდგა ზომიერი ადელ ფაშა.

შორეულ აღმოსავლეთში ბოლშევიკურ ავანტიურის ლიკვიდაცია ნორმალურად სწარმოებს: რეიტერის სააგენტოს ცნობით ჩან-ცხო-ლონის და უ-პეი-ფუს (ბოლშევიკების მტრებია) ჯარებმა ნანკეუს გასავალი აიღო და «ნაციონალური» (ბოლშევიკების გაგლეხის ქვეშ მყოფი) ჯარი დაამარცხა. თუ ეს ცნობა მართალია—და ეტყობა რომ იგი მართალია—კარახანმა უნდა აიყაროს ბარგი-ბარხანა და მოსკოვისაკენ გზას გაუდგეს. გავიხსენოთ ბოლშევიკურ რეპტილიის მიერ აყენებული კორიანტელი ჩინეთის ამბების გამო: ვლ. სოლოვიოვისაგან ნასესხები ოცნება კომუნისტურ ახალ აღთქმათ იქნა გასაღებელი: 400 მილიონიანი ყვითელი რასა, შეიარაღებული, ესევა ევროპას, სპობს ძველ ცივილიზაციას, ანადგურებს მოწინავე კაცობრიობას... მთელი ამ ავანტიურის ბალანსია ჯერჯერობით გაფლანგული ათეული მილიონები და ავღაბრელ «დიპლომატის» გასაქცევათ შეკრული ჩამოდნები.

ასეთივე ბედი ეწია სპარსეთში წაგებულ მდგომარეობის შესაბრუნებლათ რიზ-ხანის წინააღმდეგ მოწყობილ აჯანყებას; დამარცხებულმა რაზმმა (500 კაცი) სპარსეთის ტერიტორია დასტოვი და საბჭოთა საზღვრებს შეაფარა თავი. ინდოეთ-ავღანი-სტანშიც ბოლშევიკური «საქმიანობა» ძალზე შენელებულია. ასეთია სრულიად ობიექტიური აღნიშვნა მოსკოვის «მიღწევათა» აღმოსავლეთში. დიდი ხანია კომინტერნმა დაკარგა ევროპაში სოციალურ რევოლიუციის ცეცხლის დანთების იმედი; მას შემდეგ, რაც გერმანიის სოვეტიზაციის იმედები გაქრა, ვით შარშანდელი თოვლი, ევროპის გზა მოსკოვისათვის სამუდამოთ დაკეტილი დარჩა; ამაზე ეხლა სერიოზულად არც ერთი ლენინის მოწაფე არ ფიქრობს; ამიტომ მთელი იმედი აღმოსავლეთის ხალხთა ანხედრებაზე იყო დამყარებული; მოსკოვის წითელი იმპერიალიზმი აქ ფიქრობდა ანგარიში გაესწორებია ევროპის იმპერიალიზმისათვის. დღეს ეს გზაც იკეტება. აღმოსავლეთიც მიხვდა, თუ რა რიგ «თავისუფლებას» უმზადებდა მას კომინტერნი. მოსკოვის სამოქმედო წრე თანდათან ვიწროვდება. ჩქარა იგი ველიკოროსიის საზღვრებში მოემწყვდევა და იქ ჩაიხრჩობა საკუთარ სისხლში. ამის უტყუარი ნიშნები ნათლად სჩანს.

სამწუხაროთ, ერთა ლიგა ვერ იქნა და ვერ გაიმართა წელში. მომავალ სესიაში, სექტემბერში, მას იგივე მიმე ამოცანა უდგას წესრიგში და იგივე განსაცდელი დასტორიალებს თავს. სამწუხარო, მაგრამ ადვილათ გასაგები მოვლენაა. ერთა ლიგა თავისი დანიშნულების და მიზნის მიხედვით უაღრესად დემოკრატიული დაწესებულება უნდა იყოს. ეს იშვიათი ხარკია, რომელიც ვერსალის ხელშეკრულებაში გაღებულ იქნა დემოკრატიის სასარგებლოთ სისხლის ღვრის შეწყვეტის მეორე დღეს,—იმ დროს, როდესაც ყველა, თვით გაბატონებული კლასებიც კი, ომის საშინელების შთაბეჭდილების ქვეშ იმოყოფებოდნენ; მას შემდეგ დრონი იცვალენ, ატმოსფერა სარძნობლად გა-

იწმინდა, ომის შიში განელდა; ძველი ტენდენციები კვლავ იჩენენ თავს და სცდებიან ბენ გზის გაკაფვას. სწორედ აქ არის დასაბამი ლიგის კრიზისებისა. აბა, საერთაშორისო ოჯახში, ისე, როგორც ყველა ოჯახში, როგორ უნდა გაჩაღდეს მწყობრივ და შეთანხმებული მუშაობა, თუ იქ უთანასწორობა, ინტერესთა სხვადასხვაობა, შუღლი და მეტოქეობა ბატონობს? დღეს ლიგის საბჭოში მუდმივ ადგილებზეა სახელმწიფოთა შორის დავა, ხვალ სხვა რამეზე იქნება ჯახი და ეს მანამ, სანამ ამ ინსტიტუტს არ დაეპატრონება მისი ბუნებრივი მემკვიდრე—საერთაშორისო დემოკრატია; მხოლოდ მას, ერთად ერთს, ძალუქს მისცეს ერთა ლიგის მოღვაწეობას სასურველი მიმართულება, შთაბეროს მას ახალი სული ერთა თანასწორობის და სოლიდარობის. მუშათა ინტერნაციონალმა კარგათ იცის თავისი ისტორიული დანშულება წრთა ლიგის დღევანდელ ტყვეობიდან დახსნის საქმეში; მას საამისო გზაც ნათლად წარმოდგენილი აქვს; ეს ჩვენ დაინახეთ ციურბინში ინტერნაციონალის ეკვექუტივის დადგენილებებიდან; მხოლოდ ეს გზა გრძელია, ბრძოლის პროცესი მეტად რთული და ხანგრძლივი; ეს არ არის ერთი დაკვირის და ერთი შეტევის საქმე; მუშათა ინტერნაციონალმა ფხიზლად უნდა მისდიოს და უდარაჯოს ლიგის ბედს, აქტიურად უნდა ჩაერიოს მისი მოღვაწეობის ყველა სფეროებში. ეს ასედაც სდება. ამ წლის მარტის სესიაში ლიგა სოციალისტებმა იხსნა პოლიტიკურ გაკოტრებისაგან. სექტემბერში მდგომარეობა არა ნაკლებ კრიტიკული იქნება. ამ კრიზისის დასკვნამ ნათელ უნდა ჰყოს, თუ რა მიმართულებით ივლის ევროპის პოლიტიკა მომავალში; ლოკარნო თუ ძველი, დრომოქმეული პრინციპი, ცალ-ცალკე კოალიციების სისტემა; ამ ორში ერთი რომელიმე უნდა აირჩიოს ევროპამ. პოლონეთი და ისპანია ჯერჯერობით შეურიგებელ პოზიციებზე დგანან: ისინი მოითხოვენ მუდმივ სავარძლებს ლიგის საბჭოში; გერმანიაც არ არის დათმობის ხასიათზე. ერთი ისტყვით შეიქმნა ჩინი, საიდანაც გამოსავალი არ სჩანს. მიუხედავად ამისა, ერთა ლიგის იდეამ იმდენათ გაიღვა ფესვები ევროპის საზოგადოებრივ აზროვნებაში, მისი არსებობის აუცილებლობა იმდენათ გარდაუვალია, რომ ვერც ერთი სახელმწიფო ვერ აიღებს თავის თავზე ლიგის დანგრევის და დაშლის პასუხისმგებლობას; ეს მოითხოვნილება, საბედნიეროდ, უფრო ძლიერია, ვიდრე ლიგის რომელიმე წევრის თვითმოყვარეობის ან კერძო ანგარიშის საკითხი. ეს გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ გამოსავალი ეხლაც მოინახება და ერთა ლიგა ამ კრიზისსაც გადიტანს.

ოთხ თვეში საფრანგეთმა ხუთი სამინისტრო გამოიცვალა; ფრანკის «სკალა» ანთებიან ავანტიურად ბიულეტენს წააგავს; ცხოვრება საგრძნობლათ გაძვირდა. ასეთია გარეგნული სახეობა იმ კრიზისის, რომელსაც დღეს საფრანგეთი განიცდის. ამავე დროს, წარმოება აყვავებულია, უმუშევრობას ადგილი არა აქვს (1 მილიონზე მეტი უცხოელი მუშა ხელია ჩაბმული საფრანგეთის წარმოებაში), ნორმალური სავაჭრო ბალანსი და დამწვიდებული საზოგადოებრივი ატმოსფერა. რას ნიშნავს ეს? იმას რომ ქვეყანა ეკონომიურად ჯანმრთელია, რომ კრიზისის ორგანიული ხასიათი არ აქვს, რომ ავადმყოფობა გარდამავალია. საფრანგეთის კრიზისი უმთავრესად ფინანსიური კრიზისია, მისი ომის გამო დავალიანებით გამოწვეული; ერთ დროს მთელ ქვეყანაზე განთქმული კრედიტორი, დღეს იგი თვით მოექცა უცხო კრედიტორების კლანჭებში. მთავარი მისი მოვალე რუსეთი იყო, ეს უკანასკნელი, როგორც ვიცით ვალდებს არ იხდის. გერმანიანაც ეგრედ წოდებულ დაეუსის პლანით გაწერილი თანხები ზანტათ შემოდის; თვით საფრანგეთი კი იძულებულია ორ დიდ მოვალეს, ინგლისს და ამერიკის შეერთებულ შტატებს გაუსწორდეს,—განსაკუთრებით ამ უკანასკნელთან მეტად ძნელი შეიქნა შეთანხმება. ათიოდე ფინანსთა მინისტრი უკვე შეეწირა ამ საკითხის მოგვარებას. საქმის სიძნელე იმაში მდგომარეობს, რომ ამ საკითხში ამ ქვეყნების საზოგადოებრივი ფსიხოლოგია, საგნისადმი მიდგომა, მისი მიფასება და სხვადასხვა ვალი აიღე—უნდა დადაინხადო—მოკლეთ უპრის იანკი; ამ კითხვაში დათმობა, ყირამა-ლა დააყენებს მთელ თანამედროვე ურთიერთობას, მის საფუძველს, მის ბუნებას და ამიტომ აქ ბოლომდე მტკიცე ვიქნებით, ასეთია პასუხი ამერიკის მთავრობის. კი, მაგრამ ეს ხომ უბრალო ვალი არ არის; საფრანგეთმა რაც მიიღო ფულათ და ნივთათ, ეს ხომ საერთო საქმისათვის დაიხარჯა, თქვენ კი ბანკირების ანგარიშს გვიდგენთ. კიდევ მეტი, თქვენ ჩვენ ერთვით დამოუკიდებლობასაც ჩრდილოეთ, ჩინეთის ეს მიუღებელია.—ასე უპასუხა ამერიკის პრეზიდენტს კლემანსომ თავის ისტორიულ წერილ-

ში და, ჩვენის შესვლადან, მან ჩვეულებრივის სიძლიერით გამოსთქვა ის სწავრობა აზრი, რომელიც უტრიალებს თავში ყოველ ფრანგს განურჩევლად მდგომარეობისა და პოლიტიკური მიმართულებისა: როგორ შეიძლება ამ ორი შეუთავსებელი ტენზიების მორიგება, ამის თქმა ჩვენ არ შეგვიძლია. ერთად ერთი: საღი გამოსავალი საერთოდ ომის ვალის გაუქმება იქნებოდა. ასეთი მიმართულება ამერიკის შეერთებულ შტატებშიაც არის. მაგრამ ესაა ძლიერ სუსტია; საუკუნოა მან იქ ნიადაგი მოიპოვოს. მით უმეტეს, რომ აქ შეუძრავია შინაურ პოლიტიკის ელემენტი. მომავალ საპრეზიდენტო არჩევნებშიც ამ საკითხის ირგვლივ იქნება წარმოებული; მანამ კი ფრანკის გამოსწორება იმ შინაური ზომებით, რომელსაც პუანკარეს მთავრობა ღებულობს, მეტად ძნელი საქმეა. სხვათა შორის შინაურ ზომებზე. თუ საგარეო ვალის საკითხი მთელ საფრანგეთს აერთიანებს, შინაური ფინანსიური პოლიტიკა მას ყოფს ორ შეუთავსებელ ბანაკად. ერთს მეთაურობს სოციალისტები. ამათ საპარლამენტო ფრაქციამ დეპუტატი მისი პირით დამთავრებული, მძლავრი არგუმენტაციით დასაბუთებული პროგრამა წამოაყენა. ამ უკანასკნელის ღერძი კაპიტალის დაბეგვრაა. ბურჟუაზიული პარტიები კი ამას ებრძვიან სასტიკად. ამ ნიადაგზე დაინგრა ვერცთ წოდებული მემარცხენთა კარტელი. სანამ საფრანგეთის შინაგან ცხოვრებაში სუარბობდა პოლიტიკური ინტერესი, კარტელმა იარსება; მაგრამ როგორც კი წინ წამოიჭრა სოციალური მოძენტი, კარტელმა გამოცდას ვერ გაუძლო და დაიშალა. მდგომარეობა გამარტივდა. მეტროლ ძალთა პოზიციების სახლვრები ნათლად არის გავლებული. ამით სოციალისტური პარტიის წესრიგიდან ერთი თავსამტვრევი საკითხი ამოიშალა. ჩვენ არ ვფიქრობთ, რომ მომავალ პარტიულ კონგრესზე სოციალისტებს იმდენი დროს და ენერჯის დახარჯვა დასუირდეს მთავრობაში შესვლის თუ არ შესვლის საკითხის გამოსარკვევად. პუანკარეს მსვლამ ეს საკითხი რამდენიმე ხნით მოხსნა.

რუსეთ-საფრანგეთის კომისიას გარეგნულათ თუმცა სძინავს. მაგრამ, ჩვენი ცნობით, კულისებში გაძრომ-გამძრომ საწარმოებს. ღირშესანიშნავია რაკოვსკის მოხსენება, სადაც ის ციფრებით ხელში უმტკიცებს საფრანგებს, რომ ფინანსიურად გაკოტრებული და ეკონომიურად სრულიად განადგურებული რუსეთი ვალს ვერ გადისდის, თუ მას ევროპის კაპიტალი არ მიეშველა და კრედიტები არ მისცა. ჭეშმარიტად, უბედურია ის «სოციალისტური რესპუბლიკები», სადაც ასეთ ჯანბანობას გასავალი აქვს. იქ რუსეთის ელექტროფიკაცია და ინდუსტრიალიზაციაზე ათასს ფუთობით ქალდი იხარჯება, აქ კი ევროპაში უფლებამოსილი ელჩი თავის ქვეყანას გაკოტრებულად აცხადებს. ეს აღბად აშკარა დიპლომატიის უკანასკნელი სიტყვაა. ყოველშემთხვევაში რაკოვსკის «ხერხი» ორიგინალურია: გავკოტრდით და გვენდევითო. საქმიან ხალხში ეს არა ჩვეულებრივი მოვლენაა. ჩვენ გგვონია, რომ საბჭოთა რუსეთი კრედიტებს ვერ მიიღებს, მაგრამ თუ თამასუქის გაცემას დასთანხმდა, ამაზე უარს არ იტყვიან: მემკვიდრეობებს სავეპუროთ ასეთი თამასუქი ზედმეტი ბარგი არ იქნება—მთელი ეს მოლაპარაკება, ჩვენის აზრით, ასეთი «მორიგებით» გათავდება: თუმცა, აღდგომა და ხვალაო, დავიცადოთ და ვნახოთ.

მ. შ.

გ ა ლ ი მ ი ი ს რ ე კ ი მ ი.

საბჭოთა კავშირის ეკონომიურ პოლიტიკაში ეს ერთი ხანია ახალი ღოზუნგია წამოყენებული—ღოზუნგი ეკონომიის, მომპირნეობის.

მომპირნეობა, რასაკვირველია, ძალიან კარგი საქმეა და სახელმწიფო მეურნეობაში იგი საუაღდებულოც არის. თუმცა ძალიან დავვიანებით, მაგრამ ისიც კარგია, რომ ახლა «შეამჩნიეს» საბჭოთა პოლიტიკის ხელმძღვანელებმა ამის საპირიობა და იმის მისაღწევათ, მათი ტერმინოლოგიით რომ ვსტკვავთ, «დაკვრითი წესით» მოქმედებენ; ყოველ შემთხვევაში ენერგიულად ამეტყველდა პრესა, დაიწერა მრავალი ტეზისები, იმართება სხდომები და ინიშნება კომისიები.

რას უნდა მოველოდეთ ამ ახალ კომპანიიდან?

როგორც გემასსვრებათ, მეთოთხმეტე ყრილობაზე სტალინმა ასე დაახასიათა ეკონომიური პოლიტიკის უმთავრესი ხაზი: «ჩვენ ყოველივე ღონე უნდა ვიხმაროთ,

რომ ჩვენი ქვეყანა, სანამ მას გარს არტყია კაპიტალისტური წესწყობილება, გავხსნათ ეკონომიურათ დამოუკიდებელ ქვეყანათ, რომელიც შინაურ ბაზარს უნდა ეყრდნობოდეს» (იხ. მე-14 ყრილობის «პოლიტიკური ანგარიში»). ხოლო ამავე ყრილობაზე მიღებულ რეზოლუციის ვკითხულობთ, რომ ეკონომიური აღმშენებლობა უნდა სწარმოებდეს ისეთი წესით, რომ საბჭოთა კავშირი არ გადაიქცეს «კაპიტალისტურ მსოფლიო მეურნეობის დამატებით, არამედ წარმოადგენდეს დამოუკიდებელ ეკონომიურ ერთეულს, რომელიც უნდა შენდებოდეს სოციალისტურათ, რათა მას ეკონომიურათ ზრდის გამო შეეძლოს გახდეს ყველა ქვეყნის მუშათა და კოლონიების და ნახევრათ კოლონიების ხალხთა გარეყოლიუციონერების ძლიერ იარაღთ» (იხ. იქვე).

როგორ უნდა მოთავსდეს ეს უდიდესი პროგრამა—რუსეთის «ეკონომიურათ დამოუკიდებელ ქვეყნათ გადაქცევის» და «ყველა ქვეყნის მუშათა და კოლონიების და ნახევრად კოლონიების ხალხთა გარეყოლიუციონერებისა» მომპირნეობის რეკიმიან? აი უმთავრესი საკითხი.

თუ მართლა ეკონომიის რეკიმი დადგა დღის წესრიგში, ცხადია, ეკონომია უწინარეს ყოვლისა სახელმწიფო ბიუჯეტის შემცირებაში უნდა გამოხატულიყო. ეს განსაკუთრებით საჭიროა საბჭოთა კავშირში, სადაც თითქმის ყოველგვარ ხარჯის სათავე სახელმწიფოა, რადგან აქ ჩვეულებრივი სახელმწიფო ფუნქციების გარდა ხელისუფლება ასრულებს ისეთ ფუნქციებსაც, რომელიც სხვა სახელმწიფოთა ბიუჯეტებს ნაკლებათ აწევს. ასეთია სახელმწიფო ვაჭრობა და მრეწველობა, კრედიტი (საბანკო აპარატი), ტრანსპორტი, კოლხერაცია და სხვ. სრული სიზარტოვ აღიარა «ცაქ»-ის სენსაზე (პარიკლი) ფინანსთა კომისარმა ბრიუხნაოვმა: «საბჭოთა კავშირის სახელმწიფო ბიუჯეტი არის უმთავრესი გეგმა კავშირის მთელი სახელმწიფო მეურნეობისა» და მანვე განმარტა: ბიუჯეტი ერთად ერთი გეგმაა, რომელიც არ ყოფილა შემოკლებული, იგი სოვნარკომში და «ცაქ»-ის საფინანსო კომისიაში მნიშვნელოვნად გადიდებულიც იყო ფინანსთა კომისრის მიერ თავდაპირველად წარმოდგენილ ბიუჯეტის პროექტთან შედარებით» (იხ. «იზვესტია» №85, 1926 წ.).

და აი აქედან გამომდინარეობს ის უმთავრესი წინააღმდეგობაც, რომლის გამო საბჭოთა დღევანდელ პირობებში მომპირნეობის ქადაგებიდან ეკონომიურ მდგომარეობის გაუმჯობესების მაგიერ მისი გაუარესება მოსალოდნელი. მომპირნეობის რეკიმი აღიარებულია, ხოლო «უმთავრესი გეგმა სახალხო მეურნეობის» რჩება ძველი, მეთოთხმეტე ყრილობის მიერ აღიარებული: «რუსეთის სწრაფი ინდუსტრიალიზაცია» და იმის «ეკონომიურათ დამოუკიდებელ ქვეყნათ გადაქცევა», «სოციალისტური წარმოების გამტკიცება» და ყველა ქვეყნის მუშათა და კოლონიების და ნახევრად კოლონიების ხალხთა გარეყოლიუციონერება» და სხვ.

ასეთ პირობებში დაპარაკი და თუ გეგმავეთ ენერგიული ზომებიც შტატების შემოკლების, ბოროტმოქმედებასთან ბრძოლის, ზოგიერთ კრედიტის დახურვის და სხვა ასეთები საქმეს ვერ უშველის და, ფიქრობთ, არც ხელმძღვანელებს სჯერათ ახლა, რომ ამ გზით მიზანს მიაღწევენ. სრულიადაც რომ ვანახევრონ შტატები და ხარჯები ისეთ დარგების, როგორცაა სწავლა-განათლების, ჯანმრთელობის, ჯარის, «გეპუუსი»—ეს საქმეს ვერ უშველის, ხოლო მათ კი პოლიტიკურათ ძლიერ შეარყევენ. მაგრამ ამას ისინი თითქოს არც კი ფიქრობენ. ამნაირათ რჩება უდიდესი დარგი საბჭოთა სახალხო მეურნეობის, რომელიც კომუნისტურ პოლიტიკის საერთო სისტემიდან გამომდინარეობს და რომელმაც შეარყია და დაანგრია რუსეთის ეკონომიურ ცხოვრების საფუძველი. და აქეთ უნდა იქნეს უმთავრესი ყურადღება მიქცეული: ესაა სახელმწიფო ვაჭრობა და წარმოება.

ვაჭრობა-მრეწველობის მდგომარეობა კი რუსეთში დღეს ისეთია; რომ ამ დარგებში არაიმ თუ ხარჯების შემცირება, მათი მომატებაც კი საჭიროა. რათა თავიდან აცილებულ იქნას ის შეცდომები, რომელმაც დღემდის საბჭოთა კავშირის ვაჭრობა მრეწველობა გარეგნულად გაბერა, არსებითად კი ჩიხში მოაქცია. ასეთია ხარჯები ინვენტარის შესაკეთებლად და გასაახლებლად, ახალი ქარხნების ასაშენებლად, აზორ ტიზაციისთვის, ნედლი მასალის შესაქენად, ტრანსპორტისთვის, პროცენტი კაპიტალზე და სხვ., რასაც დღემდის საბჭოთა ეკონომისტები ყოველთვის როდი ანგარიშობდენ ხოლმე. ყოველივე ამაზე ზრუნვა, ყოველივე ამის ხარჯი ახლა აუცილებელია, რადგან

გათავდა და გაცვდა მემკვიდრეობით გადმოსული ქონება. ყოველივე ეს კი ძალიან დიდ ხარჯს მოითხოვს.

ამნაირათ, სახელმწიფო ვაპრობა-მრეწველობის დარგში, რომელიც ყველაზე უფრო მიმე ლოდათ აწევს საბჭოთა კავშირის დღევანდელ ეკონომიკას, მომპირნეობის მიმე ხელი უთუოდ ვაპრობა-მრეწველობის ერთად ერთ ელემენტს უნდა მოხვედეს: მუშათა კლასს. და ამის სამწუხარო სიმპტომებს კიდევ ვხედავთ.

მომპირნეობის რეჟიმი შტატების შემოკლებით დაიწყო. ჯერ კიდევ თებერვალში სახალხო მეურნეობის საბჭოს პრეზიდიუმმა წამოაყენა სამრეწველო გეგმა, რომლის თანახმად 70 ათასი მუშა, ე. ი. წახელმწიფო წარმოებთა მთელ რიგ დარგების (მეტალურგიული, ელექტრო ტექნიკური, ბამბეული და სხვ.) მომუშავეთა 12 პროცენტი უსაქმოდ უნდა დარჩენილიყო (იხ. «ეკონომ. ჟინ» № 37, 1926 წ.). მაშინ მომპირნეობის საკითხი არ ყოფილა ისე მწვავეთ დასმული, როგორც იგი შემდეგ დაისვა. თუმცა «ხზოთისტენიკები და პროფესიონალისტები» ირწმუნებინაო, იწერებოდა რამდენიმე ხნის შემდეგ ლენინგრადიდან «სოციალისტ. ვესტნიკის» კორესპონდენტი (26 აპრილი 1926 წ.), რომ უმუშევრობის ზრდა ლენინგრადში ყველაზე ნაკლებთაა დამოკიდებული «ეკონომიის რეჟიმიდან», მაგრამ აი სურათი განხრახულ შემოკლებთაო: ტკბილეულობის და კონსერვების ქარხნებში დათხოვნილ უნდა იქნას მუშათა 25 პროცენტი; საფეიქრო ქარხნებში 4500 მოზარდ მუშებიდან 1500 კაცი; «ვოლნოსტროში»—3500—4000 მუშა და დაახლოებით 4000 მოსამსახურე. ამავე დროს მზემ დააცხუნა და 3 აპრილისთვის ლენინგრადში უკვე 3000 სეზონის მომუშავე მოაწყდა და ეს მაშინ, როცა «მშენებელთა კავშირში» უკვე 13.000-ზე მეტი უმუშევარი ითვლებოდა (იხ. «სოციალ. ვესტნიკ» № 10, 1926 წ.).

თუმცა ცხოვრება საბჭოთა კავშირში საშინლად ძვირია და რეალური ხელფასი იმდენათ ნაკლებია საქონლის ფასებთან შედარებით, რომ ყოველგვარი სამართლიანობა მოითხოვდა, რომ მუშები და მოსამსახურენი ჯამაგირის მომატების მოლოდინში ყოფილიყვენ, მაგრამ «მომპირნეობის ლოზუნგების» დროს ესეც მოუხერხებელი ხდება. დღემდის ხელფასის ნაკლებობის გამო საბჭოთა კავშირის მუშა-მოსამსახურე იძულებული იყო ზედმეტი მუშაობისთვის მიემართა და ეს ნებადართულიც იყო. რამდენათ დიდ როლს თამაშობდა ეს «ნებადართული ზედმეტი მუშაობა» იქედან სჩანს, რომ, მაგალითად, საქართველოს ყველა წარმოება-დაწესებულებებში ნებადართული ზედმეტი სამუშაო 1925 წლის განმავლობაში ნახევარ მილიონ საათზე მეტი ყოფილა (იხ. «კომუნისტი» № 106, 1926 წ.). სოციალურ მოსაზრებით ზედმეტი სამუშაოს დაკანონება არ არის მისაღები, მაგრამ საბჭოთა კავშირი თუ ამის ნებართვას იძლეოდა, ეს იმით მაინც იყო მოსაწონი, რომ მუშას შესაძლებლობა ჰქონდა თავისი მეტათ მკლე ბიუჯეტი ამ გზით მაინც შეეცსო. ახლა, როგორც ვაზეთებიდან სჩანს, მომპირნეობის მიზნით ამ «ზედმეტი შესოსავალსაც» საფრთხე მოელის.

სამაგიეროთ ლაპარაკობდენ საქონლის ფასების დაკლების შესახებ, მაგრამ სინამდვილე ჯერ-ჯერობით უნდა წინააღმდეგს მოგვითხრობს. იმავე «სოციალისტ. ვესტნიკი»-ს კორესპონდენტის ცნობით ლენინგრადში მთელი ჯგუფი საგნებისა ღირდა: 15 იანვარს—19 მ. 93 კ., 1 თებერვალს—20 მ. 22 კ., 15 თებერვალს—20 მ. 37 კ., 1 მარტს—20 მ. 51 კ., 15 მარტს—20 მ. 95 კ. და 1 აპრილს—21 მ. 60 კ.

ასე ბატულობს ფასები სხვადასხვა. მაგალითად, ჩვენშიც, როგორც ვაზ. «კომუნისტი» გადმოგვცემს (№ 110, 18 მაისი): «კერძო ბაზარი მეტად სუსტათ იღებს საქონელს. კერძო ბაზარიც მეტათ მნიშვნელოვან ფინანსიურ კრიზისს განიცდის, რის გამო ფასების ზრდა გრძელდება».

თუ ასეთი მდგომარეობა გაგრძელდა, ცხადია, ქალაქის მუშა იძულებული შეიქნება წინანდებურათ ზურგი შეაქციოს ქალაქს და სოფლათ გავიდეს. მაშინ ხომ იმსხვრევა გეგმა რუსეთის «სწრაფი ინდუსტრიალიზაციის» და «ეკონომიურათ დამოუკიდებელ ქვეყნათ გადაქცევის»! შეეცდება საბჭოთა ხელისუფლება მუშათა კლასის მდგომარეობის გაუმჯობესებას და მისი ხელფასის მომატებას? მაშინ მომპირნეობის რეჟიმი ინგრევა და ჩვენს წინ ძველი, განვლილი სურათივე რჩება, რადგან დღემდის საბჭოთა პირობებში მუშის საწარმოვო უნარი მრავალ მიზეზების გამო ვერ გაუთანასწორდა ხელფასის ზრდას, ქალაქის ნაწარმოების ფასი ვერ შეეფარდა სოფლის ნაწარმოების ფასებს და ევრაფიკარმა «მაკრატელმა» საბჭოთა წარმოებისა და ვაპრობის წესებში ვერ შეურიგა სოფელი ქალაქს.

ამნაირათ, საბჭოთა კავშირის ეკონომიურ გასაჭირს დღეს წარმოებულ კრიზისში კირნეობის კამპანია არამც თუ ვერ უშველის, იგი უფრო გაართულებს იმას და, კერძოთ, მუშათა კლასის მდგომარეობას კიდევ უფრო გაამწვავებს.

თუ მართლა საფუძვლიანი ზომების მიღება სურს საბჭოთა ხელისუფლებას ეკონომიის რეჟიმის დასამყარებლად, მას ერთადერთი გზა დარჩენია: მან თავი უნდა გაანებოს საბჭოთა კავშირის «ეკონომიურათ დამოუკიდებელ ქვეყნათ გადაქცევას» და რუსეთი ეკონომიურათ სხვა ქვეყნებს უნდა გადააბას; მან თავი უნდა გაანებოს გაუთავებელ ექსპერიმენტებს და ვაკუობა-მრეწველობაში ფართო გზა უნდა დაუთმოს კერძო კაპიტალს და ინიციატივას. ამით კომუნისტური პრინციპები «შეილახება», მაგრამ ხალხის ენერჯია და უნარი ისეთ გამოსავალს ნახავს, რაც მართლა მომჭირნეობის და დაზოგვის გამოხატულება იქნება.

დღეს თუ არა, ხვალ, საბჭოთა კავშირის პოლიტიკის ხელმძღვანელი თუ არა, თვით ხალხის ნებისყოფა მიადგება ამ ერთადერთ სწორ გზას ეკონომიისას; რადგან რკინის კანონები ჩვენი დროის სახალხო მეურნეობისა და კონსტრუქცია თანამედროვე სახელმწიფოსი ამას მოითხოვს და, ვინც ამ გზას გვერდი აუხვია, ყველა დამარცხდა და დამარცხებულთა შორის პირველი ადგილი განა თვით საბჭოთა ეკონომიურ პოლიტიკას არ უკავია?

«სამხედრო კომუნიზმიდან»—«ნეპის»-კენ. «ნეპი»-დან—ან უკან სამხედრო კომუნიზმისკენ ან წინ წმინდა წყლის კაპიტალიზმისაკენ; ასეთი ლოლიკით მიემართება საბჭოთა ეკონომიური პოლიტიკა და ვერავითარი მომჭირნეობის «ბიჯგი» მას შუა გზაზე, არსებულ ჰაობში, ვეღარ შეაჩერებს.

კ. კანდელაკი.

გ ა გ ვ რ ი თ.

ბოლშევიკური პარტია ვანაგრძობს რღვევას. უკანასკნელმა ყრილობამ გამოაშკარავა მისი იდეური უთანხმოება, ც. კ. უკანასკნელმა კრებამ ნათელყო ორგანიზაციული განხეთქილება. ერთი მხრით დადგენ ბოლშევიზმის ყველა ძველი ლიდერები გამოუკლებლივ, მეორე მხრით მაგარი შუბლის და მკაცრი ხელის მოტრფიალე ძმები. ზინოვიევი, კამენევი, ტროცკი, რადეკი—ყველა ვისაც ოდესმე ჰქვია მოეთხოვებოდა დაეტაკა სტალინს, ტომსკის და კალინინს—ყველა ამით, რომელთაც არასოდეს ჰქვია არ მოეთხოვებოდათ და არც ვინმე რამეს ეკითხებოდა. ლენინის ეკლესია განიყო და «ძმა ძმაზე აღსდგა». გაიყო არა მარათ, არამედ ჯერ-ჯერობით ხუთათ: ც. კ. მის წინააღმდეგ ზინოვიევის ამაღლა, შლანგიკოვ-მედვედევის ჯგუფი, ტროცკისტები, სოკოლნიკოვის მიმდინარეობა. ესენი ამ ქაშათ ერთათ მიდიან მთავარი მტრის წინააღმდეგ და ლამობენ ნადავლის გაყოფას ან ერთმანერთის დაქმნას საერთო გამარჯვების შეზღვევ. ყველაზე უფრო კურიოზული ამ დრონტრიალში არის ის, რომ ქართველმა თხამ რუსეთის მგლები დათეთქვა. გონებრივი არარაობა გახდა პარტიის უმაღლესი მსაჯული და რისხვის თუ ინდულგენციის დამრიგებელი. კობა ჯულაშვილის პარტიის სათავეში მოქცევა და მით მთელი რუსეთის ბატონ-პატრონათ გამოცხადება ნიშნავს პარტიის და მთელი მისი ნამოქმედარის ჯულაშვილამდე ჩამოქვეითებას, ე. ი. უკანასკნელ მიჯნამდე მისვლას, რომლის იქით თვალუწვდენელი უფსკრულია. ლენინმა თქვა: თუ დასავლეთის რევოლიუცია არ მოგვეშველა, ისევ დემოკრატიას უნდა დაუბრუნდეთო. ჯულაშვილმა გაუსწორა (მის სიკვდილის შემდეგ რასაკვირელია): რას მიქვია დასავლეთი, ამ ჩვენ რუსულ ორბოშიაც არხენათ მოვთავსდებით ჩვენი საკუთარი სოციალიზმითო. «ამნი» შესძახა მთელმა წვრილბურჟუაზიულმა ხროვამ—ჩეკისტებმა, მოხელეებმა, ოცი რიცხვის მოტრფიალეებმა, კომუნისტური პარტიის ჩინოვნიკებმა, —ერთი სიტყვით ყველამ, ვისაც მადა დიდი აქვს და შრომის უნარი ნაკლები. კობა გახდა ამ მუქთა ხორათა პირში ლუკმის ჩამდები, და კიდევ რანაირი ლუკმის! მილიონების, სრულიად უკანტროლოთ და უდავიდარაბოთ. მარტო კომუნისტური პარტია ხარჯავს წელიწადში 250 მილიონ ოქროს მანეთს თავის საპირობებზე, ხოლო «გამოსარჩენი» კიდევ სხვაა; პარტიის წევრი იმავე დროს სახელმწიფო თანამდებობის მატარებელიც არის, აქ კი მილიარდების კორიანტელი ტრიალებს.

და აი, ყველა ამ ავლა-დიდებას უნდა გამოეთხოვროს ლენინის დემოკრატიით! არა, ათასჯერ არა, ძირს ლენინი, გაუმარჯოს ჯულაშვილს! ლენინმა რთგორც იყო იშოვა მემკვიდრე, წინააღმდეგ მისი ანდერძისა, სადაც ის სტალინს გვარიან შავი ლაქებით იხსენიებდა, რუსეთის გაჯულაშვილება ფაქტია. მერე ვინ არის ეს ვაქ-ბატანი? რა წასულით დამისახურა ლენინის მემკვიდრეობა? ამას წინეთ მან საქართველო «გააბედნიერა» ჩამოსვლით, მუშათა კრება ათასნაირი ფანტასტიური ამბებით გააყვეყნა ევროპის შესახებ და ბოლოს თავისი ბიოგრაფიაც არ დაივიწყა. ბიოგრაფია ერთობ მეტათ მკლე და დარცხენილი. ამ სფეროში მის სასარგებლოთ სათქმელი არაფერი ქონდა, ხოლო საწინააღმდეგოს ხომ თვითონ არ იტყოდა. და მართლაც, რა უნდა ეთქვა? იმას ხომ არ იტყოდა, რომ 1900 წ. თფილისის მუშათა ორგანიზაციამ თავისი წრიდან გარიცხა ინტრიგისათვის (ს. ჯიბლაძეს ებრძოდა), შემდეგ ბათუმში გადაბარგდა, სადაც იგივე საქმე მოუვიდა და ბაქოსაკენ გაიქცა; ან იმას, რომ ბოლშევიკურ ორგანიზაციებში რუსეთში რაიონის პროპაგანდისტს არ აშორებია. არასოდეს არ აურჩევიათ არც ც. კ.—ში, არც კონგრესების დელეგატათ, არც რედაქტორათ, წარმომადგენლათ—ერთი სიტყვით არავითარ პასუხისმგებელ თანამდებობის პირათ, ან იმას, რომ ოქტომბრის დღეებში ის დადიოდა ლატიშელ ჯარის კაცთა დამსჯელი რაზმით ინდუსტრიალურ ცენტრებში და ურჩი მუშები «ქვეაზე მოყავდა», არც იმას გაიხსენებდა, როგორ მან ცარიტონში გაფიკული მუშები დაამწყვრივა და ყველა მათე დახვრიტა. არც იმას, რომ თავის დღეში გარდა ერთი მკლე წერილისა ნაციონალურ საკითხზე (სტალინის პსევდონიმით) არაფერი დაუწერია და ბოლშევიკურ მწერლობაშიაც კი არავითარი წვლილი არ შეუტანია. და როცა ასეთი არაარაობა პარტიას დღეს სათავეში ყავს, ცხადია—მისი აღსასრული მოახლოვებულა.

როგორც კი საქართველოსში ჩამოვა ეს «დიდი კაცი», უეჭველათ ახალი ნიაგი დაბერავს და ქართველი ხალხის ზურგი დამძიმდება. პირველი მისი მოვლინება გათავდა საშინელი ტერორის დაწყებით და პოლიტიკური ტუსალების წამებით და ხერხებით. ხოლო ახლანდელი მოვლინება დაიწყო ქართული ენის დევნით და ქართული ინტელიგენციის რუსეთში გასაგზავნ ბარგათ გამოცხადებით. ბ. კობა არ არის მადლიერი საქართველოსი, კარგათ ახსოვს ძველი ამბები—სამშობლოდან გაძევება და რუსეთისაკენ გაქცევა. ეს «წინასწარმეტყველი» არ იწამა სამშობლომ. მარა მასაც დრო დაუდგა და თავი აწამებია. ჩვენ ნამდვილი წყაროებიდან ვიცით, რომ საქართველოს დაპყრობა და დარბევა ჯულაშვილის ინიციატივით და კარნახით მოხდა. ეს ქონდა ერთთ ერთი საბუთი ლენინს, როცა ის თავის ანდერძში სწერდა: «სტალინი ეკუთვნის იმ არა-რუს ტაშვენტელებს, რომელნიც არარუსთ გაცილებით უარესათ ეპყრობიან. ვინემ თვით რუსები».

და ასე გამოემგზავრა თუ არა ეს «ტაშვენტელი» საქართველოსაკენ, მისმა ფინებმა შექმნეს ჭეფა. პირველათ აყვდა ძველი მურია ფილიპე მახარაძე და დასწერა ქართული უნივერსიტეტის წინააღმდეგ წერილი «სინდისიც კაი საქონელია» (კომ. № 119). როცა ეს ბოროტი სული სხვის სვინდისზე ლაპარაკობს, უნდა უთხრათ «ნამუსიც კაი საქონელია». ეს შულავერის გმირი, რუსის სალდათების ობოზით ორჯერ საქართველოში შემოსული—ახლა ისე გაკადნიერდა, რომ სვინდისზედაც აღაპარაკდა! მერე რაზე? რაზე და «ლენინის ენა» უეჭველათ ჩვენი ინტელიგენციის ენაც უნდა იყოსო! რატომ მაინდამაინც ლენინის ენა? თუ მოძღვრის პატივისცემისათვის. მაშინ რატომ მოძღვრის მოძღვარი არ ვამჯობინოთ, მარქსის ენა რატომ ლენინის წინ არ დავაყენოთ? ცხადია, აქ იდეური მომენტი სიტყვის მასალაა. გულუბრყვილოთა მუსატყუებელი, ნამდვილათ კი რუსის მოხელე თავის დანიშნულებას ასრულებს. მექათ პურს ვინ აუმეგვს ქართულ კომუნისტებს? ქართული უნივერსიტეტი მათთვის თვალში გაყრილი დგირია. რუსული უნივერსიტეტი ხომ ბევრია, ვისაც რუსული სწავლა სურს, ვინ უშლის რუსულ სასწავლებელში შევიდეს და ისწავლოს. მარა არა, რატომ ის ერთი ქართული უნივერსიტეტი ურევია ამდენ რუსულშიო, სწუხან ეს ვაქებატონები და მას დაეტაკენ. დაეტაკენ სწორეთ ისე, როგორც ამას მეფის რეჟიმში ჩადიოდენ.

მოგესხენებათ რუსეთში იყვენ პოლიციელი მწერლები, ბულგარინ-კატკოვის

მეთაურობით, რომელიც, დაეცემოდენ რა თავს რომელიმე ლიბერალურ უნივერსიტეტს, თავის წერილს ასე გაათავებდენ: «ვისაც ყური აქვს სმენათ ისმინონ», ხოლო ყური, დიდი ყური, პოლიტიკის დეპარტამენტს ქონდა და ისიც «ისმენდა»—უნივერსიტეტს ანადგურებდა. და ახლაც, ეს ჩვენი ფილიპპე ბულგარინიც სწორეთ ამავე სიტყვებით ათავებს თავის რუსეთშივე ღვარძლს, მოუწოდებს ჩვენს—ისმინეთო. შედეგი იგივეა—უნივერსიტეტის განადგურება, ქვეყნის ქაშელეონი თედო ღლონტი რექტორათ, რენეგატი კ. სულაქველიძე მის მაჩანახლათ! საკვირელია, ეს ვაქებატონები რომ წარმუხრელათ ღებულობენ ჩვენსთვის თანამდებობას! ასეთია ალბათ ყველა მატრაკვეცი ბუნება—ოღონდ კი შეადივ, თუნდაც ვარსკვლავთ მრიცხველობა, უარს არაფერზე არ იტყვიან. ფილიპპე მაჩარაძის «ისმინეთ» დაგვირგვინდა ღლონტური გამარჯვებით! ორნი არიან, ტოლნი არიან, ერთათ მიდიან, მიიმღერიან.

და ასე, კობამ შუა ფილიპპე, ფილიპემ თედო, თედომ კოწია, კოწიამ «ახალგზელი» რენეგატები და ძმანი მათნი.

ამათ შორის კოწიას შემდეგ უეჭველათ პირველობა წაართვა კაჩუხაშვილს ალფესი ხელაძემ. რით შეუძლია რენეგატს ბოლშევიკებს ასიამოვნოს? ერთათ-ერთი საუნჯით—ტყუილების გოდორით. თვით ბოლშევიკები მართალია ამ ხელობის უსტაბაშები არიან, მათი გაზეთები სავსეა გასაშტერებელი ცრუპენტელაობით ყოველივე იმაზე, რაც ევროპაში ხდება. ყველა ეს დიდი ასობით ცხადდება: დაიწყო გლეხთა აჯანყება პოლონეთში, დაიწყო რევოლიუცია ინგლისში და სხ. და სხ. ხალხის ამ სისტემატიურ დაბრთხებებში დამხმარე ექირვებათ, ამას დროზე მიუხედავ რენეგატები და ყველი გამოუკლებლივ, ამ სანაქებო ხელობას მისდევენ. მაგრამ თავისი «ნიჭით» და «გაბედულობით» ყველას გადააქარბა ალფესიმ. კაჩუხაშვილი ჩამოქვეითდა. ალბათ გასამრჯელოც დაუკლეს «უნიჭობისათვის». ბ. ალფესი კი თხზავს და თხზავს პარიჟის სოც.-დემ. ემიგრაციაზე, თუმცა ის არასოდეს მისი წევრი არ ყოფილა, პარიზში არ უცხოვრია სანამ კაცს გავდა, ჩამოვიდა უკვე რენეგატთა და ვინ მიიკარებდა. ამ ბოლო დროს ამ ვაქებატონმა დიდებული კვდარიც არ დაინდო და ისიც თავის ჭორიკანობის საგნათ გაიხადა. კარლო ჩხვიძლი «პენსია» მოუსტეს, მას დავნიდენ—აცხადებს ის წარბშეუხრელათ. ეს ვაქებატონი ხეპრე მუდამ იყო, ამიტომ მუდამ გაჩუმებული. ბოლშევიკების ბანაკში ხეპრეს დიდი გასავალი აქვს. მარა გაჩუმებულს არავითარი. ალფესი ალაპარაკდა და გადმოანთხია კოკასა შიგან რაც იდგა. საზოგადოთ, რენეგატები თავისი არშინით ზომავენ ყველას; ისინი შეუდგენ ახალი პენსიის ძებნას როცა ძველი პენსია მოესპოთ და კიდევაც მონახეს. მუქთახორა შინაყმებს დღეს მხოლოდ ბოლშევიკები არჩენენ ხალხის ხარჯით, აი ეს პანსიონერები ასრულებენ ნაკისრ თანამდებობას—იცრუონ რამდენიც შეეძლებათ.

ბოლშევიკებს არ ყოფნის ცოცხალთა სიცრუის გუდები და ამ ხელობაში კვდარიც გამოიყვანეს. იულის მთავარი სასჯელია სიცოცხლად, როცა ის თვით გრწმობს საერთო ხიზლს მისდამი და განიცდის ტანჯვას, როცა ის თავისი თვლით დაინახავს თავისი ნაშობმედიარის დაწვრევას და დამარცხებას. ამ სასჯელს ვეშაპელი ააცილა მერაბიშვილმა. ჭორის უსტაბაშები ამ სამსახურის გაწევას ჩვენ ვვაბრალდებენ. ასეთი ხეპრენი მათ ბანაკში მონახნენ. საიდანაც თვით მერაბაშვილია გამოსული, ჩვენ კი ასეთ შეღავათებს ჩვენ მტერთ არ ვაძლევთ. ნათქვამია, მელამ თავისი კული მოწმეთ მოიყვანაო. ბოლშევიკებმა მოწმეთ წამოაყენეს ვეშაპელი და მისი წერილი კიდევ ერთხელ დაბეჭდეს («კომ.» 26 ივნისი). ესეც, როგორც სხვა მისი და მისიანების წერილები, ტყუილებით იწყება და თავდება. ვეშაპელი სწერს: «ჩემი თანამშრომლობა ძველ მთავრობასთან გათავდა 1924 წ. მაისის 18-სთ», ეს ალბათ თავისი დიდი ხნის ერთგულების დასამტკიცებლათ. ნამდვილათ კი არაფერი ამის მსგავსი არ ყოფილა. ვეშაპელი განაგრძობდა თანამშრომლობას არა თუ აჯანყებამდე, აჯანყების შემდეგაც. 18 მაისს კი მართლა მოხდა ერთი ამბავი: ამ დღეს გამოეცხადა ვეშაპელს, რომ ის გადაყენებულია მისი პარტიის მიერ წარმომადგენლობისაგან. მიხეჯი ასე არის აღნიშნული დამკომის პროტოკოლში: «დამკომი გაეცნა ვეშაპელის ინტერვიუს ალექსინსკის ვაზეთში (მონარქისტებს გამოუცხადა თანაგრძობა) და დაადგინა: ვეშაპელის ინტერვიუს დამკომი სთვლის საზიანათ საქართველოს განმათავისუფლებელ მოძრაობისათვის და დაუშვებლათ მიაჩნია ასეთი უპასუხმგებლო ნაბიჯის გადადგმა პარტიის ოფიცია-

ლურ წარმომადგენლის მიერ. ამიტომ გამოეცხადოს ვეშაპელს საყვედური.
და ასე, ვეშაპელი დარჩა გარიყული თავისი რეაქციონური სულსკვეთებისა-
თვის მიუხედავად ამისა ის მაინც თავს არ ანებებს მთავრობასთან თანამშრომლობას.
აჯანყების დღეებში ის დაესწრო მთავრობის სხდომებს, 7 და 14 სექტემბერს და დება-
ტებში მონაწილეობას იღებდა. მხოლოდ მას შემდეგ, რაც დარწმუნდა, რომ მოძრაობა
დამარცხებულია, წაიდა და მიეკვდლა გამარჯვებულთ. აი ნამდვილი ამბავი, რის დო-
კუმენტები არსებობს.

ბოლშევიკებს ძალიან ცუდად უნდა ქონდეთ საქმე, რომ ასეთ ყალბ თამაშუქებს
ჩამოეკიდნენ და ვეშაპელებს დაეყრდნენ.

და რომ ეს ასე არის, იქიდან სჩანს, რომ ახლა კერძო წერილების ქურდობასაც
მიყვეს ხელი და მათ გამოქვეყნებას. რაღა დარჩათ, არც იდენია, არც პროგრამა, არც
ზნეობა. ვითომ და რატომ უქმნებურიძეს არ მოპარავენ წერილებს. როცა ხალხს მილი-
ონებს პარავენ და თავისთვის ფლანგვენ. ესენი ქურდობაში დახელოვებული არიან.
მაგრამ ყველაფერს სახლვარი აქვს. დაცემასაც და უტიფრობასაც. არ აქვს სახლვარი
მხოლოდ საბჭოთა მთავრობის გახრწანს. ის ახლა ფოსტიდანაც კერძო წერილებს იპა-
რავს და მას გაზეთის ფურცლებზე ბეჭდავს! სახელმწიფო დაწესებულება, რის შენახვა
ხალხს ამდენი ფული უჯდება. ბოლშევიკების საკინკლაო დაწესებულებათ გადაიქცა
და ნამუს ახლილი დედაკაცივით სამეძაო მოედანზე გამოიფინა. მოდიოთ და ენდევით
საბჭოთა ფოსტას, მის მიხელოვებს. მის უფროს-უმცროსთ და ამყოლ-დამყოლთ!
და ამ ნაქურდალს აგერ ორი თვეა ლეჟვენ «კომუნისტში» ჩეკის მწერლები და მათი
შეგირდი რენეგატები.

ტუთილა ეძებენ ჩვენს ბანაკში მათთვის საკბილოს. აი ბატონი კახიანი, კარ-
გათ ენგრებდა საუბარი უმეცარი. ჩაუგდია ხელში პარტიული მიწერ-მოწერა და გახა-
რებია—მათ შორისაც ახრთა განსხვავება ყოფილაო. ამ ჩეკისტს ალბათ ჩვენი პარტია
ბოლშევიკური მონასტერი ეგონა, სადაც ახრის თავისუფლება აკრძალულია. ყველას
აქვს თავისი კერძო შეხედულება ამა თუ იმ საგანზე, მარა მთავარია ის, რომ ყველა
ჩვენ ერთ საქმეს ვემსახურებით, ერთ პარტიულ ხაზზე ვდგევართ და მტერს მტრულათ
ვხვდებით. მხოლოდ ჩეკისტებს და რენეგატებს შეუძლიათ აქედან თავისი სასარგ-
ბლო დასკვნა გამოიყვანონ და არა დამოუკიდებელ მოაზრეთ. ეს პოლიციის მეძებრე-
ბი თვითონ ირღვევიან ძირბუდიანათ, თავზე ენგრევათ ბოლშევიკური სახურავი და
გამოლმა გამოდავებით გაღმის დაფარვას ლამობენ. აღფესი ხელაქინი და კოწია სულა-
ქველიძენი ალბათ ახლა ბინის გამოცვლაზე ფიქრობენ. გვიანია, მათთვის ყველა ბინა
დაკეტილია, გარდა იმ წუმპვისი, სადაც მათი აღები ერთიმეორეს ახრჩობენ.

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ე დ ა ნ .

ჩვენ მივიღეთ შემდეგი ცნობა დასავლეთ საქართველოდან:

«მოტაცება». «უკანასკნელი დროის რეპრესიები განსხვავდება წინანდელი-
დან: ჩეკა ცდილობს მათ ფარული ხასიათი მისცეს. შემოიღეს შემდეგი წესი: მიდის
კაცი სამსახურში, ან რაიმე სხვა საქმეზე და სახლში აღარ ბრუნდება. გადის დღეები
და არკინ იცის, თუ სად დაიკარგა. არის შემთხვევები, რომ ჭირისუფლები გაზე-
თშიც კი აცხადებენ, მარა მონახვის ყოველივე ზომა უშედეგოთ რჩება. ვნახეთ. 15
დღის შემდეგ ირკვევა, რომ დაკარგული ჩეკაში ყოფილა. ასეთი შემთხვევა თი-
თო-ორჯოა როდია, არამედ მრავალი ათეული. მოტაცებულისთვის არც საუმელია,
არც სასმელი, არც დასაგებ-დასახურავი. შემდეგ კი მეტეხი დი გადასახლება. სოფლა-
თაც აქვს ადგილი ამგვარ მოტაცებას, მაგრამ აქ ისე ქურდულათ, როგორც ქალაქში,
ვერ ახერხებენ: თუ დაიკარგა ვინმე, სოფელმა იცის, ის ჩეკაში არის.

ჩეკაც ვერაფერს ხდება. ჩვენში ჩეკამ ვერ მოიკიდა ფეხი. თითქმის თვე
არ გაიკის ისე, რომ მთელი შემადგენლობა არ გამოცვალონ, რადგან მისი «მოღვა-
წეობა» ვერავითარ შედეგს ვერ აღწევს. მოაქვთ იერიშები ყოველმხრივ ჩვენს ორგანი-
ზაციებზე, მარა ამათ: შიგნით, ორგანიზაციებში, ვერავის პოულობენ, უამისოთ კი
ვერაფერს გახდენ.

კიდევ გადასახლება. ამ ერთი თვის წინათ მეტეხის ციხიდან გადასახლება კიდევ რამდენიმე ამხანაგი რუსეთის მიყრუებულ ციხეებში.

სამეურნეო გადასახადის აკრეფა. დიდი აურ-ზაურია გადასახადების აკრეფის ირგვლივ. ხელისუფლება უსასტიკეს ზომებს იღებს: ვისაც ვერ შეუტანია დანიშნულ დროზე, ართმევენ საქონელს და ავეჯს და ჩაღის ფასს უყიდიან. ამ რიგათ. ისედაც გაძვალტყავებული გლეხები მუშა-ხარების და ცხენების მოტაცების გამო უკიდურეს გასაქირში ვარდებიან. ამასთანავე ისედაც მძიმე გადასაადი გაწერილია სრულიად უწესოთ და უსამართლოთ: ზოგ შეძლებულ გლეხებისთვის სულაც არ შეუწერიათ და ღარიბს კი 20-30 მანეთი ხდება. ამ უკანასკნელ დროს «დაკვრითი წესი» შემოიღეს გადასახადის აკრეფაში.

ალფესი ხელადის მარცხი. წაიკითხავდით «კომუნისტი» ალფესი ხელადის და მისებრ გამყიდველების საქართველოში მოგზაურობის შესახებ. «კომუნისტი» დიდს ამბით მოგვითხრობს, თითქოს ხელადის მოხსენებას ხალხი დიდის ალტაცებით ხედებოდა. ჩვეულებრივი უტიფარი სიცრუეა. არ არის არც ერთი კუთხე ჩვენში. რომ რენეგატს ალტაცებით კი არა, რიგიანათ შეხვედროდენ. ყველგან კრებებზე დაბადება აწყველინეს. ზეპირი და წერილობითი შეკითხვებით ეკითხებოდენ, მაგალითათ. რამდენი აიღე სინიდისის გაყიდვაში და სხვ. ყველაზე საინტერესო ისაა, რომ რეზოლიუციის გამოტანის დროს დარბაზი ერთბაშათ ხალხისაგან იცლებოდა და არ ყოფილა არც ერთი შემთხვევა; რომ რაიმე რეზოლიუცია გამოეტანათ. თუ ხელადემ თავის ბატონებს წარუდგინა, ვითომც მიღებული რეზოლიუციები, ალბათ სხვა საშვალეება არ ჰქონდა აღებულ ავანსების გასანადგებლათ. ამას ჰქვია—შენ დასწერე და შენვე წაიკითხე.

არალეგალური ლიტერატურა. დიდი მოთხოვნილებაა მაქედან მიღებულ ლიტერატურის. ხალხი დიდის ინტერესით ეწაფება «ბრძოლას», «დამოუკიდებელ საქ-ს» და სხვა გამოცემებს».

ივლისი, 26 წ.

წ ე რ ი ლ ი გ კ რ მ ა ნ ი ი დ ა ნ .

21 აგვისტოს ბერლინში რუსულ საზოგადოებით გატენილ დარბაზში გააკეთა მოხსენება რუსეთის კომუნისტურ პარტიის წევრმა. «მუშათა ოპოზიცია»-ს წარმომადგენელმა. მუშა ბადიანმა.

ეს მოხსენება იმდენათ დამახასიათებელია კომუნისტურ პარტიის რღვევის და ხრწნის, რომ მე საჭიროთ მიმანია შევჩაერო მასზე მკითხველის ყურადღება.

ვინ არის ბადიანი? ის არის უბრალო მუშა «მეჯღანე», კომუნისტი 1917 წლიდან. დაჯილდოვებულია «თეთრებთან» ბრძოლაში საპატიო ორდენით. გამხდარა ავით და ამ მიზეზით მოუხერხებია გერმანიაში საექიმოთ წამოსვლა. ლაპარაკობს არა მწყობრათ, მაგრამ, როგორც ნამდვილი კომუნისტი, ლენინის მანერით; ერთ ადგილას ვერ ჩერდება და ლაპარაკის დროს მთელ სცენაზე დადის. მისი მოხსენება არის სასტიკი საბრალმდებლო ოქმი კომუნისტურ პარტიის წინააღმდეგ. «ისტორიაში არ ნახული დანაშაული ჩავიდინეთ ჩვენ მუშათა კლასის წინაშე» ამბობს ის და შემდეგ სვამს კითხვას: საიდან დაიწყო მუშათა ოპოზიცია?

«ჩვენ თავდავიწყებით გავყვეით კომუნისტების მოწოდებას. გვწამდა მათი დაპირებანი. გვწამდა დაჩაგრულ კლასში სრული განთავისუფლება და ბედნიერების დამყარება. აღფრთოვანებული ამ იმედებით ჩვენ თავგანწირვით ვებრძოდით, ვინც წინ დაგვიდგებოდა. დაღვარეთ აუარება სისხლი. ჩვენში შებრალებას ადგილი აღარ ჰქონდა. გვანადგურეთ თითქმის მთელი რუსეთი. რისთვის? ისევ და ისევ მაღალ და წმინდა იდეალებისთვის, კაცობრიობის განთავისუფლებისთვის. ჩვენ ვერაფერმა შეგვჩაერა, ვერავითარმა დაბრკოლებამ ბრძოლაზე ხელი ვერ აგვალეძინა და ბოლოს ჩვენ დავამარცხეთ ყველა მოწინააღმდეგენი. ჩვენ გავიმარჯვეთ. დავუბრუნდით ჩვენს კერას. შევეუდქეთ აღმშენებლობით მუშაობას. მაგრამ... რა ვნახეთ, რა მივიღეთ?!

ბედნიერების მაგიერ—სამინელი სიღატაკე, სიმშობი და ათასი გაჭირვება. თავისუფლების მაგიერ—აღვირახსნილი ძალადობა. მუშათა კლასი კი არ გაბატონდა, არამედ მასზე გაბატონდენ. ამას დაურთეთ გამოუთქმელი სიწამხდრე გაბატონებულ

წრის. დაუშვებელი ფუფუნება. გარყვნილება და მექრთამეობა. მდგომარეობას კიდევ უფრო ამწვავებს ის გარემოება, რომ ჩვენს პარტიას მიეკედლა ათასი ვიგინდარა. მრავალი სისხლის სამართლის დამნაშავე, რომელთაც სახელმწიფოში ვაბატონებული პოზიციები დაიკავეს. მუშა ხედავს ყველა ამას, ის გრძობს, რომ მოტყუებული დარჩა. მას აღარაფერი სჯერა. მას არ სურს კომინტერნს დაეხმაროს, მარა ჯამაგირი-დგან ურიცხავენ. სად შეუძლია მას ინგლისის გავიკლულთა მუშებისთვის ფულის შეგროვება. როდესაც თვითონ კუჭი სიმშლით უხმება და ოჯახი საშინელ გაჭირვებაში ყავს? ის დარწმუნებულია, რომ ინგლისის მუშა გაცილებით უკეთესათ ცხოვრობს. რუს მუშას სურს ჯერ თავის ცხოვრების მოწყობა-მოგვარება. ამ გაჭირვების გამო ის უკმაყოფილოა, ის მუდამ ღელავს. ხშირათ იფეთქებს კიდევ, მაგრამ ხელისუფლებისგან საშინელ სიმკაცრით ისჯება...

აი ნიადაგი, რომელმაც წარმოშვა მუშათა ოპოზიცია კომუნისტურ პარტიაში. ეს ოპოზიცია მუშათა კლასის უკმაყოფილების, მისი სულიერი განწყობილების გამომხატველია. ოპოზიციის მოთხოვნილება: დიქტატურის მოსპობა, სიკვდილით დასჯის სრულიად გაუქმება, აღდგენა პირველ თვისუფლების, თავისუფალ, თანასწორ და ფარულ არჩევნების შემოღება საბჭოებში. ჩვენ ამ მოთხოვნილებებისთვის დაუზოგავათ ვიბრძებით. ჩვენი რიცხვი, თანდათან მრავლდება და არ არის ისეთი ძალი, რომელიც შეაჩერებს ამ ზრდას. მე-14 პარტიულ ყრილობაზე ოპოზიციის რიცხვი უდრიდა 200 და ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ მე-15 ყრილობაზე ეს რიცხვი გაცილებით მეტი იქნება და შეიძლება უმრავლესობაც კი მიიღოს. რუსეთის დიქტატორმა სტალინმა სწორეთ ამის შიშით გადასდო ყრილობის მოწვევა. მაგრამ ეს ხერხი სტალინს და მის მომხრეებს ვერ უშველის. რეჟიმი დიქტატურის შერყეულია და მუშათა ოპოზიცია დარწმუნებულია, რომ იგი საბოლოოთ გაიმარჯვებს.»

კრებამ მხურვალე ტაშის ცემით დააჯილდოვა მომხსენებელი. კრებას დაესწრენ აგრეთვე რამდენიმე ათეული რუსი. სომეხი, აზერბეიჯანელი და ქართველი კომუნისტები. მათ რიცხვში ცნობილი კომუნისტი—სტუდენტი მეგრელიძე. ამ ვაჟბატონმა მისცა მომხსენებელს შეკითხვა, შენმა ცოლმა რამდენი ბრილიანტი ჩამოიტანა რუსეთიდან. სხვა კომუნისტებმაც ასეთივე შეკითხვები მისცეს იმ მიზნით, რომ მომხსენებლისთვის ჭუჭყი მოეცნოთ. მაგრამ ამაოთ. ბადიანმა სათანადო პასუხი გასცა ამ შეკითხვაზე: ახსენებთ, როგორც მან უწოდა მათ: ეს თქვენ ხართ ჩვეულის ასეთ ნაირ «საქმეების» ჩადენას, ოპოზიციის წარმომადგენლები კი მოკლებულნი არიან ასეთ ბედნიერებასო.

ისმენდი ამ ცინიკურ შეკითხვებს. პასუხს და კიდევ ამგვარივე შეკითხვებს და ძალაუნებურათ გული ზიზლით იცნებოდა ამ ყოველ ღირსება დაკარგულ ხალხისადმი. ამათ სხვა არაფერი აგონებდათ გარდა იმისა, თუ ვინ რამდენი ბრილიანტი ჩამოიტანა, ვინ, სად და რამდენი «აპკარა». ამათ ინტერესი ამ საგნებით იწყება და ამითვე თვალდება. პოლიტიკურ პარტიის ამაზე მეტი გაკოტრება ზნეობრივათ აღარ შეიძლება.

და სწორეთ დამახასიათებელია, რომ დიქტატურის მერვე წელს, როცა იგი იდურათ სავსებით გამოფიტულია, როცა მას სცილდებიან ცოტა თუ ბევრათ პატიოსანი მუშები, რომელთაც დასაწყისში მართლაც გულწრფელათ სჯეროდათ კომუნისტური დემაგოგია. აი ამ დროს ჩვენში გამოდიან ახლად გამოჩეკილი «მწერლები», ხელაძესულაქველიძეები და სტალინობენ დაგვარწმუნონ, რომ ერთადერთი მუშათა მხსნელი პოლიტიკა, ეს—კომუნისტურ «სიბრძანის» ხეობაა. გვიან არის ბატონებო! თუ თვით თქვენმა ბატონებმა ვერ შესძლეს მუშების დაჯერება, ვინაიდან მათი «სიტყვა სხვაა, საქმე კი სხვა», თქვენსას ვინ გაიგონებს? * დ. ხალიძკაძე.

რედაქტორი დახმარებს რუსეთის ჩაკეტილ ქართველი «გადასახლებულები».

პარიზელ რუსულ გაზეთებს გადმოსცემენ ბერლინიდან იმავე ბადიანის მეორე მოხსენების შინაარსს. ახლად გაემიგრანტებული «მუშათა ოპოზიციის» წარმომადგენელი იგონებს სხვათა შორის ქართველი ხალხის აჯანყებას 1924 წლის აგვისტოში და ჩეკის მიერ ჩადენილ მხეცურ მკვლევლობებს, მასიურ ხერხებს.

«ბადიანი ამ დროს ციმბირში მუშაობდა; შეიტყუა, რომ 800 კაცი—დიდი უმეტესობა გლეხები—გადარჩენოდენ თფილისის ჩეკის სარდაფების საშინელებას: ისინი «მშვიდობიანათ» გადაესახლებიათ ციმბირში.»

მაგრამ იქ მიუღწევია მხოლოდ... 100 კაცს, დანარჩენები რაღასუნენ? უკითხავს ბადიანს ციმბირის რევკომის თავმჯდომარე, ლაშვიჩისთვის (ეს ის ლაშვიჩია ზინოვიევის ოპოზიციას რომ ხელმძღვანელობდა). «ძალღებს ძალღური სიკვდილიო», უპასუხნია ლაშვიჩის.

შემდეგ კი გამოირკვა, რომ «გადასახლებულ» რამოდენიმე ასეულ ქართველ გლეხს წამებაში დაუღვეიათ სული კავკავის, როსტოვის და სხვა—რუსეთი ღიღია—ქალაქების ჩეკებში...»

მ ვ რ ე ვ ა შ ი ო .

შვეიცარიელ სოციალისტის მოწმობა რუსეთზე. შვეიცარიის სოციალისტური პარტიის ერთი ლიდერთაგანი, დეპუტატი შნეიდერი, დაბრუნდა საბჭოთა რუსეთიდან, საცა ის მიწვეული იყო «სოციალისტურ რესპუბლიკის» პირობების გასაცნობათ. როგორც უკიდურესი მემარცხენე პარტიაში, ის მუდამ რუსეთისაკენ იყურებოდა, იქ გამეფებული წყობილება სოციალიზმით ჰქონდა მიჩნეული და იმედი ჰქონდა შვეიცარიის მუშებს სასარბილო ამბებს ჩამოეჭინა რუსეთიდან. ამაოთ! დაბრუნების შემდეგ გამოქვეყნებულ წიგნაკში—«ლენინგრადიდან კიევამდის»—შნეიდერი ცდილობს ცუდი შთაბეჭდილება რამოდენიმე შეანელოს. მარა კეთილსინდისიერება სძლევს ტენდენციას და როგორც მოყვანრი ფაქტები, ავრთვე დასკვნები, გვარიან სწორ სურათს იძლევა საბჭოთა რუსეთში მუშების მდგომარეობის შესახებ:

მაგ., 4-5 წლის წინ ათას კაცზე მეტი წასულა შვეიცარიიდან რუსეთში იქ დასახლებლათ და სამუშაოთ. შნეიდერი ამბობს: «მე შევხვდი იქ შვეიცარიელ მუშებს, რომელთაც, როცა ისინი შვეიცარიას სტოვებდენ ახალი ცხოვრების დასაწყებათ ასე კარგათ განებების მიერ დასურათხატებულ «კომუნისტურ რუსეთში», გული სიხარულით ჰქონდათ აღესილი. ეხლა კი ისინი სასტიკათ ლანძღვენ ამ განებებს. რომ რამენაირათ დაბრუნება შეეძლოს, არა ერთი დაბრუნდებოდა სამუშაოთ შვეიცარიიში. ამგვარად, არაფრათ სასარგებლოა მდგომარეობის უკეთესათ დასურათება, ვინემ სინამდვილეშია»-ო.

წიგნაკში ბევრი რამაა საყურადღებო დასავლეთის მუშებისათვის, რომელთაც ამ რვა წლის განმავლობაში ყურები, გამოუქედეს საბჭოთა რუსეთის ქებით. მოვიყვანთ კიდევ ერთ ადგილს:

«... რუსეთის პროლეტარიატს არავითარი უპირატესობა არ აქვს შვეიცარიის პროლეტარიატთან შედარებით. პირიქით, რუსეთის პროლეტარიატის შრომის პირობებს და ხელფასს არას შემთხვევაში არ მიიღებდენ ჩვენი მუშები და მართალიც იქნებოდენ ამაში.... მუშების ეკონომიური და გონებრივი მდგომარეობა უარესია რუსეთში, ვინემ ჩვენში. ამიტომაც, როცა რუსი მუშები მეკითხებოდენ ხან სიცილით, ხან გულუბრყვილოთ და სერიოზულათ—«როდის იქნება რევოლიუცია თქვენშიო», მუდამ შემდეგ პასუხს ვაძლევდი: «ჩვენში მუშები რომ ერთ დღეს იძულებული შეიქნან იმუშაონ და იცხოვრონ თქვენს პირობებში, დარწმუნებული იყავით, რომ ისინი რევოლიუციას მოახდენენთქო...»

კომპარტია აძლევს ლიდერს ფაშინძეს. ჩეხი კომუნისტი დოლეცალი, კომუნისტურ ცენტრალურ ორგანოს, «რუდე პრავა»-ს რედაქტორი და პარტიის ერთ ერთი ლიდერი, ჩეხოსლოვაკიის კომ. პარტიიდან ფაშინძეების ბანაკში გადაბარგდა. ეს უეცარი მოქცევა მით უფრო მნიშვნელოვანია, რომ დოლაკელი უდიდეს როლს თამაშობდა კომუნისტურ პარტიაში. ის იყო კომინტერნის ნდობით აღჭურვილი მისი რწმუნებული ჩეხოსლოვაკიის კომ. პარტიის ცენტრალურ კომიტეტში. მას მიანდო თავის დროზე მოსკოვმა ამ პარტიის «ბოლშევიზაცია» და მისი განწმენდა «ოპორტუნისტებისაგან». როდესაც ქალაქ ბრიუსში კომუნისტური ორგანიზაცია მოსკოვის ურჩ «ოპორტუნისტების» ხელში აღმოჩნდა, დოლაკელი გაიგზავნა იქ «წესრიგის აღსადგენათ», მანაც დაფრთხა ურჩები და თვით ჩაუდგა სათავეში განებ «როვნოსტს». ეხლა კი ცაკი ფაშინძე პარტიის გენერალური მდივანია, ე. ი. მისი პირდაპირი ხელმძღვანელი და სულსინამდგმელი.

ეს მით უფრო სასირცხო საქმეა კომუნისტებისათვის, რომ, როგორც ესაა გამოირკვა, დოლაძეს კავშირი ჰქონია. ფაშისტების კაცი ყოფილა ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ის კომ. პარტიას მეთაურობდა და მისი «სიწმინდის» დასაცავათ იყო მოწოდებული მოსკოვის მიერ: როცა ის «რუსე პრავო-ს რედაქტორი იყო, ფაშისტები ამხელდნენ კომინტერნის მოძრაობის საიდუმლოებას, რასაც მათ მოსკოვის რწმუნებულნი აწვდიდა,

ძველი სრიკი ახალი პირბადით. სოციალისტური ინტერნაციონალის საინფორმაციო ბიულეტენი იტყობინება: იმ მრავალ კომიტეტებს თუ ორგანიზაციებს, რომლებიც შექმნეს კომუნისტებმა, კიდევ ერთი «კომიტეტი» ემატება. ამ ორგანიზაციების დანიშნულებაა არა-კომუნისტების გამოყენება. მათი ჩათრევა მოსკოვის სამსახურში. ამ დანიშნულებას მხოლოდ რამდენიმე ხნის განმავლობაში აღწევენ აღნიშნული ორგანიზაციები: როგორც კი აშკარადება სრიკი, ორგანიზაცია კარგავს მიმზიდველობის ძალას. ასეთი იყო «მუშათა დამხმარე საერთაშორისო კომიტეტის» ბედი. და აი მისი მთავარი ორგანიზატორი ვილი მიუნცენბერგი შეუდგა მსგავსივე ორგანიზაციის მოწყობას. ხოლო კომიტეტს ესლა ახალი სახელი ერქმევა: «კოლონიალური ძალადობის და ჩავგრის საწინააღმდეგო ლიგა.

ვინ დაუშლის კომუნისტებს მთელი თავისი ძალდონით ემსახურონ თავისი კოლონიალურ პოლიტიკას? მაგრამ «ლიგის» პირბადე გამოიწვევს ისეთსავე წინააღმდეგობას, როგორიც სხვა ამგვარ სრიკებს გამოუწვევია. ამ შემთხვევაშიაც, მოძრაობის ნამდვილი სახე მალე გამოაშკარადდება. ჯერჯერობით ასეთი «ლიგა» დაარსდა გერმანიაში, ე. ი. იმ ქვეყანაში, რომელსაც არავითარი კოლონია არ გააჩნია! მაგრამ ბ. მიუნცენბერგი ყველა ამგვარ კომიტეტებს სწორედ გერმანიაში აარსებს და აქედან შემდეგ სხვა ქვეყნებში გადააქვს მუშაობა. ნოემბრისათვის განძრახულია უკვე საერთაშორისო კავშირების მოწყობა ბრიუსელში. ერთის სიტყვით, ყველაფერი ძველი, ნაცადი გზით და მეთოდებით უნდა მოხდეს, ახალი მხოლოდ სახელია გულუბრყვილათა მოსატყუებლათ.

მორიგი კრიზისი გერმანიის კომპარტიაში. მოსკოვმა შექმნა ევროპაში კომპარტიები «ხატად და მზგავსად თვისად». ესენი თავის პოლიტიკას მიმართავენ არა თვინათ ქვეყნების შინაურ ურთიერთობის და მდგომარეობის, არამედ საბჭოთა რუსეთის სახელმწიფოებრივი ინტერესების მიხედვით. და ყოველთვის, როცა ევროპის რომელიმე კომ. პარტიაში ესა თუ ის ჯგუფი გაბედავს შეეცადოს თვალი აუხილოს პარტიულ მასას ამ მდგომარეობაზე, ამხილოს, რომ ლენინ-სტალინის ნეობურჟუაზიულ სახელმწიფო პოლიტიკის სამსახური და ევროპის პროლეტარიატის ინტერესების დაცვა ერთმანეთს არ ეგუება.—ეს ჯგუფი მოსკოვის კარნახით წამსვე «ბურჟუაზიის აგენტათ» ცხადდება და პარტიიდან ირიცხება. ეს ქირურგიული ოპერაცია ევროპის მთავარ კომ. პარტიებში პერიოდულ, აუცილებლ «ყატასტროფიულ განვითარების» კანონათ იქცა.

გერმანიის კომპარტიაში ამ ბოლო თვეებში ჯერი მიდგა, კორმ-კაცის ჯგუფის შემდეგ, რუტ ფიშერ-მასლოვის ჯგუფზე. ესენი სულ რამოდენიმე თვის წინ გერმანიის კომპარტიის მესაქენი, მოსკოვით მოვლინებული მისი დიქტატორები იყვნენ, რომელნიც სხვებს რიცხავდნენ განუკითხავათ პარტიიდან. ესლა კი მოსკოვის ბერლინელი ორგანო «როტე ფანე» აცხადებს, რომ ისინი «ორივე ფეხან მაგრათ დამდგარან ბურჟუაზიის ნიადაგზე». «რენეგატების აგენტებათ გახმდარან კომუნისტურ პარტიაში». რა დაწავეს საამისო რ. ფიშერ-მასლოვმა და მათ მიმდევრებმა?

მათი დანაშაული სწორედ იგივეა, რაც ზინოვიევი-კამენევის და სხვათა დანაშაული რუსეთის კომპარტიის მიმართ. ერთ მშვენიერ დღეს მთელმა ჯგუფმა გერმანელ კომუნისტებისა, რომელსაც მრავალი მიმდევარი ჰყავს პარტიაში, განსაკუთრებით ბერლინში, «აღმოაჩინა» რომ საბჭოთა რუსეთის მესვეურნი სტალინის მეთაურობით აწენდნენ არა პროლეტარულ, არამედ ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს, დაცვის მაგივრათ სწავრავენ რუსეთის პროლეტარიატს, რევოლუციის მაგივრათ «ამტკიცებენ რეაქციას», რომ მოსკოვის ოპეკას დაღუპვის გზაზე მიჰყავს კომუნისტური მოძრაობა ევროპაში და სხ. და სხ. როგორც რუსეთში ზინოვიევი-ლაშევიჩის ოპოზიციას, გერმანიაშიც რუტ-ფიშერ-მასლოვისას უწარმოებია ფრაქციული პოლიტიკა პარ-

ტიანი, გაუფრცვლებია საიდუმლო მოხსენებები, დაუგზავნია თავიანთი პროპაგანდისტები ორგანიზაციებში, მოუწოდებდა ნორმალურ შინაპარტიულ ბრძოლის საშუალებით პარტიის უმრავლესობის მიმხრობა და მისი ამხედრება სტალინის ოპიკის წინააღმდეგ.

რუტ ფიშერი, რომელიც სულ ცოტა ხნის წინ სხვებს რიცხვდა პარტიიდან მოსკოვის ურჩობის და საბჭოთა რუსეთის უცოდველობაში ეჭვის შეტანისათვის, დღეს იმდენათ გაკადნიერებულია, რომ ამა წლის 11 აგვისტოს ერთ-ერთ პარტიულ კონფერენციაზე ბერლინში აშკარათ გაულაშქრებია სტალინის «ინდუსტრიალიზაციის» წინააღმდეგ. «როტე ფანეს» მოჰყავს ადგილები რ. ფიშერის ამ მოხსენებიდან: «ჩვენ ვხედავთ, ამბობს რ. ფიშერი, რომ ნამდვილათ ნაციონალიზაცია რუსეთში სწორედ ისევე ტარდება, როგორც გერმანიაში. პირველი მისის პროლეტარიატის სახეიმაღლისათვის შემდეგი ზომები იქნა გატარებული: სამუშაო დღის გაგრძელება 10 საათამდე, ქალებისთვის ღამის მუშაობა, ცუდი აკორდები და მუშების დათხოვა საქარხნო საბჭოების უდასტუროთ. გერმანულ კლუბში რუსეთში, ისე როგორც უჯრედებში, ყველა ამხანაგებს მოუწოდებენ ხელფასის მომატების წინააღმდეგ საბრძოლველათ... გამოცდილებით ვიცი, რომ მუშები რუსეთში დიდ გაკირვებაში არიან. ხელფასი 25 პროცენტით დაეცა, უმუშევართა არმია სწორედ ისეთივე მრავალრიცხოვანია, როგორც სხვა ქვეყნებში». «მუშათა დელეგაციები იუწყებიან მხოლოდ მთლიანობის შესახებ, ხოლო დანარჩენზე არაფერს ამბობენ»-ო.

ამგვართ, რუსეთში მრავალჯერ ნამყოფი და იქაურ პირობების კარგად მცოდნე გუშინდელი დიქტატორი გერმანიის პარტიის ერთიანათ აქარწყლებს ყველა იმ ზღაპარებს საბჭოთა რუსეთის შესახებ, რომლებსაც «მუშათა დელეგაციები» ავრცელებდენ ევროპის მუშებში. ზინოვიევი-მედევედვის გერმანულ მოკავშირეებს სტალინი უფრო მოურიდებლათ გაუსწორდა, ვინემ შინაურებს: მასლოვი, რუტ ფიშერი, რეისტანგის დეპუტატი ტილტი, ლანდტაგის დეპუტატები ლოსაუ და ლოკინგენი პარტიიდან გაძევებულ იქნენ. ესლა ჯერია კიდევ რამდენიმე ყოფილ ხელმძღვანელებზე.

«გაკორტბულ ხელმძღვანელების» («როტე ფანე»-ს სიტყვებით) გაძევებას თან სდევს ორგანიზაციული და იდეური არეულობა პარტიაში, რომელსაც არც ერთი ხეირიანი ხელმძღვანელი აღარ გააჩნია. გაძევებულთ მრავალი მიმდევრები ჰყავთ კომუნისტურ-მუშებში. მაგრამ ამით გერმანიის კომპარტიის ისტორია არ დასრულდება. რადგან, როგორც «ფორვერტსი» სწერს, «კომუნისტურ ორგანიზაციების არსებობა დაყარებულია არა პოლიტიკურ შეგნებაზე, არამედ უცოდინარობაზე, და მოსკოვის სიმბოლოზე, რომელსაც მართლმორწმუნენი ჯერ კიდევ აწერენ იმ შინაარსს, რომელსაც ის მოკლებულია... ჭეშმარიტების გზა ნელია და ნელი იქნება აგრეთვე გერმანიის კომპარტიის აგონიაც... ეს აგონია გარდაუვალი პროცესია. კატასტროფა კატასტროფას სდევს, განხეთქილება განხეთქილებას, გაძევება გაძევებას. მორიგი გაძევებაც არ იქნება უკანასკნელი; გერმანულ მუშებს კიდევ კარგა ხანს ექნებათ თვალწინ კომუნისტურ პარტიის თვითგანადგურების საზიზღარი მაგალითი».

კიდევ კარგა ხანს... სანამ მისი სულის ჩამდგმელნი იბოგინებენ რუსეთში.

მსოფლიო პროფესიული და სოციალისტ. მოძრაობა. სამ მთავარ ევროპიულ ენაზე გამოქვეყნებული მეთხე «წლიური საერთაშორისო პროფესიული გაერთიანების» (ამსტერდამის) იძლევა შემდეგ სტატისტიკურ ცნობებს სოციალისტურ და პროფესიულ მუშათა შესახებ:

1924 წლის 31 დეკემბერს ამსტერდამის პროფესიულ ინტერნაციონალში შედიოდა 13,1 მილიონი შეკავშირებული მუშა, რომელთაგან 4,3—დიდ ბრიტანეთში, 3,9—გერმანიაში, 828.000—ავსტრიაში, 576.000—ბელგიაში, 553.000—საფრანგეთში. სახეში მისაღება, რომ ზოგიერთ ქვეყანაში უკანასკნელი წლის განმავლობაში პროფესიულათ შეკავირებულ მუშათა რიგებმა იმატა: ასე, მაგალითად, გერმანიის პროფესიულ კავშირის შემადგენლობა, მიუხედავთ მწვევე ეკონომიური კრიზისისა და კომუნისტების გააფთრებულ შეტევებისა, გაიზარდა 1925 წლის განმავლობაში. ამ წლის დამდეგს მათ წევრთა რიცხვი უდრიდა—4.182.511-ს.

იმავე 1924 წლის დასასრულს მთავარ სოციალისტურ პარტიების შემადგენლობა უდრიდა: ინგლისში—3 მილიონს, გერმანიაში—868.000, ბელგიის—621.000, დანიის—

143.000 და სხვ. სოც. პარტიების წევრთა რიცხვი საგრძნობლათ გაიზარდა 1925 წლის განმავლობაში, განსაკუთრებით გერმანიაში და საფრანგეთში.

ფრიც კერბერი და გერმანიის სოციალდემოკრატია. ეს ვაჟბატონი ყოფილა «გერმანიის მუშათა მეორე დელეგაციის» წევრი, მიუხედავად იმისა რომ გერმანიის ს. დემ. პარტიაში ირიცხება. რუსეთიდან დაბრუნებისას მას კომუნისტურ «როტე ფანე»-სთვის მიუცია განცხადება, საცა გერმანელ ს. დ-ებს ურჩევს რუსეთში წასვლას. «რათა იქ ისწავლონ, თუ როგორ უნდა დაიცვან მუშათა და მოსამსახურეთა ინტერესები». «მე ძლიერ მწყენიაო» დასძენს ეს კომუნისტების თანამშრომელი «ს. დ-ი», რომ გერმანელი სოციალისტები სასაცილოთ იგდებენ იმათ, ვინც—რაც მე ადგილობრივ ვნახე—მარქსიზმს ცხოვრებაში ატარებენო».

ამაზე გერმანიის ს. დ-ის ცენტრალური ორგანო, «ფორვერტსი» შემდეგ პასუხს აძლევს «დელეგატს»: «...კერბერი არის ს. დ. პარტიის წევრი. მან იცის, რომ რუსეთში ს. დ-ებს, რამდენათაც ისინი პარტიულათ მუშაობენ, ციხეში ჰყრიან ან ციმბირში გზავნიან. მან იცის, რომ რუსეთში არავითარ სხვა პრესას, ვარდა ბოლშევიკურისა, არ ითმენენ და რომ თვით ბოლშევიკ-მეთაურებს, თუ ასინი ოფიციალურ აზრს გადასცდენ, სასტიკად სდევნიან და აძევებენ. მან იცის, რომ თვით ოფიციალურ საბჭოთა პრესის მოწმობით რუს მუშებს დღესაც ვერ მიუღწევიათ მეფის დროის ლატაკ ხელფასამდე. მან იცის აგრეთვე, რომ იმავე პრესის ცნობებით რუსეთში უმეტესი უმუშევრობა მძინვარებს და ამავე დროს ზედმეტი მუშაობა შემოღებული. იცის აგრეთვე, რომ რუსის მუშების საბინაო პირობები გულშემზარავია».

«თუ მიუხედავად ამისა მან მართლაც სთქვა ის, რასაც «როტე ფანე» აწერს. მას ამით შეგნებულათ დაუყენებია თავისი თავი ბოლშევიკურ ტყუილების პროპაგანდის სამსახურში, რომლის მიზანია საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის გათიშვა და რუს მუშების იმ უაზრობით კვება, თითქოს მათი მდგომარეობა უკეთესი იყოს, ვინემ დასავლეთ ევროპის მუშების».

გერმანიაში რომ მხოლოდ ნაციონალისტური პრესა იყოს ოფიციალურად დაშვებული, ძნელი არ იქნებოდა ყოველივე უცხოელის დაჩქუნება.—რომელმაც გერმანული ენა ისე არ იცის, როგორც ე. წ. გერმანელ მუშათა დელეგატებმა არ იციან რუსული,—რომ გერმანიაში იდეალური პირობებია გამეფებული. და ამასთან საქირო იქნებოდა სახეში მიღება იმ გარემოებისა, რომ გერმანელი მუშების სამუშაო და ცხოვრების პირობები გაცილებით უმჯობესია, ვინემ რუსების».

ბ ა გ რ ა ტ ი ლ უ რ ი ძ ი ს თ ვ ი თ მ ე ვ ლ ე ლ ო მ ა .

14 აგვისტოს პრალაში რევოლუციით თავი მოიკლა ქართველ ემიგრანტმა, ბაგრატი ილურიძემ.

ილურიძე, სოც. რევოლ. პარტიის წევრი, დამოუკიდებლობის ხანაში სახალხო გვარდიაში მოღვაწეობდა. გორის შტაბის წევრი იყო ემიგრანტი 1921 წლიდან. ის ამ ბოლო წლებში სწავლობდა პრალის პოლიტექნიკუმში, სადაც ნიჟიერმა ქართველ ახალგაზრდამ პროფესორების ყურადღება მიიქცია. მაგრამ ემიგრანტის გაჭირვებამ და სუსტიან ჰავამ სუსტი აგებულების კაცი საბოლოოთ დააავათმყოფა: ჭლეტი ჩქარის ნაბიჯით უფითარდებოდა. განკურნების ერთად ერთი იმედი სნეულ და უსახსრო ემიგრანტისათვის იყო საქართველოში დაბრუნება, საცა მას მუდარით მოუწოდებდნენ დედა და და. რამდენიმე ხნი ყოყმანის და შინაგანი ბრძოლის შემდეგ ილურიძემ გადასწყენტა მსხვერპლის გაღება: «დადგა პლატფორმზე», ხალი მოაწერა «განცხადებას» და მიიღო კიდევ სახლში დაბრუნების აღთქმა. აქ იწყება. ახალგაზრდა ემიგრანტის ტრაედია.

ეს იყო ამ წლინახევრის წინ. ილურიძემ გაიღო მძიმე მსხვერპლი, მაგრამ მისი კონტრაგენტები არ ჩქარობდნენ დაპირების ასრულებას. «ხელმოწერილი სნეული საქართველოში მათთვის არავითარ ღირებულებას არ წარმოადგედა. სამაგიეროთ ის გამოსადეგათ მიიჩნიეს «ემიგრაციის ვაზრწნის» კამპანიისათვის. და აი, იწყება საზიზღარი თამაში დაავადებულ კაცის სახლში დაბრუნების წყურვილით. პრალის ახლათ შექ-

მნილ «საბჭოთა საქართველოს მოქალაქეთა კავშირის»-ათვის საქირთა თავმჯდომარე, რომელსაც ერთნაირი ზნეობრივი წონა და სახელი ემიგრაციაში კიდევ შერჩენია. ასეთი პიროვნება არ მოიპოება მათ შორის, ვინც მტრის ბანაკში არა ხორციელმა დასწეულებამ, არამედ სულის სიმდაბლემ მიიყვანა. ერთად ერთი გამოსადეგი კაცი აღმოჩნდა ილურიძე. და ერთხელ წაფორხილებული ავადმყოფი ჩაითრის და დაახლოებს კიდევ: აიძულეს დათანხმებულიყო აღნიშნულ «კავშირის» თავმჯდომარეობას. აწერიეს და ალაპარაკეს, ერთი სიტყვით, გახადეს უნებლიე იარაღთ ემიგრანტთა სულის შესყიდვის საქმეში. ფიზიკურათ გატეხილი კაცის ეს ზნეობრივი წვალება გავრძელდა წელიწადზე მეტი. მხოლოდ უკანასკნელ დროს მიუზღეს მომაკვდავ ილურიძეს დაპირებული საფასური: ვიზა და გზის ფული. თითქოს აღსრულდა სწეულის დიდი ხნის ოცნება: კიდევ რამდენიმე დღე და ის სამშობლოში იქნება თავისიანებს შორის. 14 აგვისტოს საღამოს ილურიძეს სადგურზე აკილებენ, ალბათ მისი «ხელმოწერილი» ამხანაგები. მარა როცა გამცილებელნი ეთხოვებიან და სტოვებენ, ის «მიმავალი» ჩემოდანით ხელში ბრუნდება ქალაქში და პროფესორ გლავის სახელობის კლინიკის ახლოს შუბლში ტყვიას იკრავს.

განსვენებულს დაუტოვებია «ჩენოსლოვაციაში ქართველ სტუდენტთა კავშირის» თავმჯდომარის ამხ. ჯანჯღავას სახელზე შემდეგი შინაარსის ბარათი: «ქართველ სტუდენტთა კავშირის ჩენოსლოვაციაში. სტუდენტ ბაგრატ ილურიძის განცხადება. გათხრეთ აღნიშნოთ სათანადო საქმეებში, როგორც მეტრიკის წიგნში, რომ თქვენდამი რწმუნებულ კავშირის პირველმა თავმჯდომარემ ბაგრატ ილურიძემ ამა წლის 14-8-1 შუბლში ტყვია იკრა და თავისი ნებით მისცა ჯერ კიდევ საღი სული უკვდავების სამეფოს, სწეული სხეული კი—პროფეს. გლავის სახელობის პატოლოგიურ ინსტიტუტს. დეე ვიყო მე უკანასკნელი ქართველი სტუდენტი, რომელსაც ძვირფას სამშობლოს ვარეთ ეთხოვება საფლავი. პრადა. 14. 8. 1. 1926 წ. ბაგრატ ილურიძე».

ჩვენ არ ვიცით, როგორ მოუთხრობენ ილურიძის წამების ამბავს მისი ინკვიზიტორები ქართველ საზოგადოებას. ვიცით მხოლოდ, რომ ს. გაბუნიაშვილმა, პრაღელ რენეგატების მეთაურმა, გათხრილ სამარის წინაშეც არ დაზოგა განსვენებულის ხსოვნა: ილურიძემ ბოლო მოუღო თავის სიცოცხლეს, რადგან აღარ ჰქონდა იმედი რომ ის დაავითმყოფებული შესძლებდა ბოლშევიკების სამსახურსო. სულის სიმდაბლე და ცინიზმი ამას იქით ვერ წავა. ამბობენ, სწორედ გაბუნიაშვილმა, ივ. კახუაშვილმა და მათ მსგავსებმა ითამაშეს მთავარი როლი ილურიძის ინკვიზიტორთა ქსელში გაბმავილი. მათ რომ ოდნავთ მაინც შეეჩინათ ის «საღი სული», რომელმაც ილურიძეს მისი საბედისწერო აქტი უკარნახა. ამ თვითმკვლელობის შემდეგ იგრძნობდენ იუდას როლის საშინელებას და... ხმას მაინც გაკმენდდენ. ნანღბი.

ს ა ჭ ი ბ რ დ ე მ ა ს ა ქ ა რ თ ე ვ ე ლ ხ ა თ ვ ი ს .

საქართველოდან სხვადასხვა გზით გამოდიან არალეგალურათ მრავალი ახალი ლტოლვილები. არაფინ იცის მათ შორის ვინ ნამდვილი პოლიტიკური ემიგრანტია, ბოლშევიკების მიერ პოლიტიკურ შემოაბობის გამო დევნილი, და ვინ მათი აგენტი, ან უბრალო სისხლის სამართლის დამნაშავე.

ვაფრთხილებთ საზოგადოათ ყველას—ნუ მოდიან, ნუ ჰკონიათ, რომ ევროპაში უდოკუმენტოთ მოსვლა და თავის შენახვა ადვილია. პირიქით, აქ ემიგრანტებისთვის თანდათან ძნელდება თავის გატანა, გაძნელებულია აგრეთვე ახალი ლტოლვილების ევროპის სახელმწიფოებში შემოღების პირობები. ამათგან უმრავლესობა საზოგადოათ არ იღებს უსაღსრო და უდოკუმენტო ლტოლვილებს; ხოლო ის ზოგიერთი სახელმწიფოები—და უპირველესათ საფრანგეთი—, რომლებიც საქირობდენ და უშვებდენ აქამდე თავის საზღვრებში უცხო მუშა ხელს, ამ უკანასკნელ დროს მძვინვარე ფინანსიურ და მოსალოდნელ ეკონომიურ კრიზისის გამო, სასტიკათ ზღუდავენ და აფერხებენ ემიგრანტების თავის საზღვრებში შემოშვებას. ამგვარათ საქართველოდან გამოსულ დევნილებს მოელისთ საფრთხე უკან დაბრუნებისა.

ვინც იძულებულია პოლიტიკურ დევნის გამო შეაფაროს თავი უცხოეთს, უნდა ჰქონდეთ შესაფერი დამამტკიცებელი საბუთები პოლიტიკურ პარტიებისაგან.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ, რომ ჩვენი პარტიული ორგანიზაციები საქართველოში სათანადო ანგარიშს გაუწევენ ამ განცხადებას.

ბენახლის პრეფესი და ბ. კობახიძე.

II აგვისტოს სხდომაზე საქართველოს სოც. დემ. მეშათა პარტიის ოდენკურის ორგანიზაციის წევრთა კრებამ, იქონია მსჯელობა იმ როლის შესახებ, რომელიც ითამაშა ბ. კობახიძემ ბენახლის პროცესში. ერთხმად იქმნა მიღებული შემდეგი რეზოლიუცია:

«გაეცნო რა იმ როლს, რომელიც ითამაშა ბ. კობახიძემ ბენახლის პროცესში და მიიღო რა მხედველობაში:

1) ბ. ა. ჩხენკელის წერილობითი ცნობაში, აგრეთვე ე. გეგოქორის მოხსენებაში ნათლათ არის ნათქვამი, რომ ბ. კობახიძეს «სრულიათ გარკვევით ეთქვა, რომ მისი უბრალო დასწრებაც კი სასამართლოში მიუღებელია ჩვენთვის» (ე. ი. საელჩოსათვის);

2) მიუხედავად ამისა ბ. კობახიძემ ბოროტათ ისარგებლათ ლეგაციის სახელით ორჯერ: ჯერ როგორც მოწმემ გამოძიებელთან, რომელსაც მან მიაწოდა სრულიად ყალბი და ტენდენციური ცნობები, შემდეგ თვით სასამართლოში, სადაც არამც თუ მისი მოწმედ გამოსვლის, არამედ უბრალო დასწრებისაც კი წინააღმდეგი იყო ლეგაცია;

კრება ღრმა აღშფოთებას და პროტესტს აცხადებს ბ. კობახიძის საქციელის გამო და მოითხოვს, რომ მას მოეთხოვოს ჯეროვანი პასუხი იმ დაწესებულებიდან, რომლის ნდობით და სახელით მან ასე ბოროტათ ისარგებლა; საელჩო არ არის სათამაშო ერთი ჯგუფის ხელში, რომლის სახელით ყოველ გამვლელს შეეძლოს ბოროტათ ისარგებლოს თავის კერძო თუ ვიწრო ჯგუფური მიზნის განსახორციელებლათ, არამედ ერის უფლებების დარაჯი და დამცველი უცხოეთში.

ჩვენ მოვითხოვთ აგრეთვე იქნას გამოძიებული ბ. კობახიძის როლი საზოგადოთ ამ პროცესში. იყო მისი გამოსვლა შედეგი მისი შეუგნებლობის, თუ ეს იყო წინდაწინ მომზადებული მახინჯია და ის შეგნებული ავტორი და ამსრულებელი ამ სამარცხინო მახინჯიის?

პროცესი დამთავრდა. ჩვენ არც წინათ ვიყავით და არც ეხლა ვართ შეპყრობილი შურისძიების გრძნობით: ჩვენთვის არავითარი მნიშვნელობა არ ჰქონდა მკვლელის დასჯის ხარისხს. მაგრამ მისი სასამართლოდან სრულიად დაუსჯელად გამოსვლა ჩვენთვის მოულოდნელი და გაუგებარი იყო. ჩვენ გვწამს, რომ არც საზოგადოებრივი აზრისთვის იქნება დამაკმაყოფილებელი პროცესის ამგვარი დამთავრება. და ჩვენც დარწმუნებულნი, რომ ქართული საზოგადოებრივი აზრი სამართლიანობის გრძნობის და შეგნების მატარებელია. მიუხარათვთ ამ ჩვენთვის უზუნაეს ინსტანციას: დეე, ქართულ საზოგადოებრივმა აზრმა დასდოს სინიდიისის მსჯავრი გასულ თებერვალში ოდენკურში. მომხდარ ამბებს და იმათ, ვინც უმანკო სისხლი დაღვარეს და მტრის განახარებლათ ორ ქართველს საელავე გაუთხარეს უცხოეთში.

ორგანიზაციის კრების თავმჯდომარე: მ. ქურდიძე, მდივანი: მ. ბარამიძე.

P. S. არ შეგვიძლია არ გამოვთქვათ აღშფოთება აგრეთვე ბ. ამილახვარის საქციელის გამო, რომელმაც მისცა ჩვენება გამოძიებელს; როგორც ოფიციალურ პიროვნებამ, რომელიც «წამოსულია პარიზიდან ლეგაციის დავლებით ქართველების საქმეების მოსაწესრიგებლათ».

ბ. ა. ჩხენკელის ცნობით კი მას არასოდეს არავითარი დავლება საელჩოდან არ ჰქონია.

თავმჯდომარე: მ. ქურდიძე, მდივანი: მ. ბარამიძე.

Rédaction et Administration:

M-r. D. Charachidsé.

Le Gérant: G. - A. Bernard.

8. Cité Rondelet, Montrouge (Seine)

Imprimerie A. Lejeune 95, Grande Rue, Arpajon (S. et. O.)